

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

1 (99) ' 2018

ISSN 2308-0361

УДК 347.(77+78)

ЗАСНОВНИК

*Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Національної академії
правових наук України*

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 10573 від 07.11.2005 р.

Рекомендовано до друку вченою
радою НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України
(протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

Редакція:

Орлюк О. П. — головний редактор,
Петренко С. А. — заступник головного
редактора,
Федорова Н. В. — відповідальний
секретар,
Якуша С. С. — редактор,
Осіпова А. О. — літературний
редактор.

Адреса редакції:

03150, м. Київ-150,
вул. Казимира Малевича, 11,
корп. 4
Тел.: 228-21-37, 228-22-16
Тел./факс: 200-08-76
www.inprojournal.org
e-mail: intprop.ua@ukr.net,
letter@i.kiev.ua

Надруковано з оригінал-макета
в ТОВ «НВП «Інтерсервіс»,
вул. Бориспільська, 9, м. Київ.
Свідоцтво: серія ДК № 3534
від 24.07.2009 р.

Здано до набору 13.02.2018 р. Підписано
до друку 27.02.2018 р. Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 300 примірників.

ЗМІСТ

Авторське право та суміжні права

Штефан О. Деякі питання юрисдикції
Вищого суду з питань інтелектуальної
власності щодо спірних авторських
правовідносин..... 5

Улігіна О. Правова природа фанфікшену.
Фанфікшен як вид сучасного
мистецтва..... 11

Петренко І. Охорона та захист авторських
прав на назву літературного твору. Судова
практика в Україні й інших країнах..... 16

Право промислової власності

Зайківський О., Оністрат О. Питання
інтелектуальної власності в дослідженнях
проблем національної безпеки..... 27

Захист прав інтелектуальної власності

Шабалін А. Деякі питання доказування
у спрощеному цивільному провадженні
(наказне провадження)..... 43

Сопова К. Господарсько-правові спори
щодо прав на торговельні марки..... 54

Наукова рада журналу:

Довгерт А. С., чл.-кор. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.; Кузнецова Н. С., акад.
НАПрНУ, д. ю. н., проф.;
Копилекно О. Л., акад. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.;
Майданик Р. А., акад. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.; Малишева Н. Р.,
д. ю. н., проф.; Патон Б. С., прези-
дент НАНУ, д. т. н.; Петришин О. В.,
д. ю. н., професор, акад. НАПрНУ,
президент НАПрНУ; Пригика Д. М.,
акад. НАПрНУ, д. ю. н.;
Стефанчук Р. О., чл.-кор. НАПрНУ,
д. ю. н.; Тацій В. Я., почесний прези-
дент НАПрНУ, д. ю. н., акад. НАНУ;
Шемпученко Ю. С., акад. НАНУ, акад.
НАПрНУ, д. ю. н.

Редакційна колегія журналу:

Мироненко Н. М., д. ю. н., голова
редакційної колегії;
Дорошенко О. Ф., к. ю. н., заступник
голови редакційної колегії;
Андрощук Г. О., к. е. н.;
Атаманова Ю. Є., д. ю. н.; Бутнік-
Сіверський О. Б., д. е. н.;
Васильєва В. А., д. ю. н.;
Васильченко О. О., д. ю. н.;
Гаврилюк Р. С., д. ю. н.; Галиця І. О.,
д. е. н.; Гетманцев Д. О., д. ю. н.;
Дроб'язко В. С., к. філол. н.;
Еннан Р. С., к. ю. н.; Захарченко Т. Г.,
заслужений юрист України;
Заярний О. Л., к. ю. н.;
Лопюк О. С., д. ю. н.;
Канзафарова І. С., д. ю. н.;
Кодинець А. О., д. ю. н.; Коваль І. Ф.,
д. ю. н.; Комзюк Л. Т., к. ю. н.;
Косак В. М., д. ю. н.; Кругчан О. Д.,
д. ю. н.; Москаленко В. С., заслуже-
ний юрист України; Музика-
Стефанчук О. П., д. ю. н.;
Падучак Б. М., к. ю. н.;
Панов М. І., д. ю. н.; Пічкур О. В.,
пр. наук. співроб.; Потоцький М. Ю.,
д. ю. н.; Сімсон О. Е., д. ю. н.;
Смокович М. І., д. ю. н.;
Солощук М. М., к. т. н.; Тихий В. П.,
д. ю. н.; Штефан О. О., д. ю. н.

Іноземні члени редколегії:

Армаза-Армаза Е. Х., PhD, (Іспанія);
Куадрадо Руїз М. А., (Іспанія);
Маркевич Р., PhD hab. (Польща);
Невенгловскі А., д. права (Польща);
Пеліова Я., PhD (Словаччина);
Рамальхо А., PhD (Нідерланди);
Телец І., JUDr. (Чехія);
Цвікла Л., PhD hab. (Польща);
Шакель Н., к. ю. н. (Білорусь).

Журнал засновано в лютому 2002 року,
перейменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
БАК України з юридичних наук

Економіка інтелектуальної власності

Андрощук Г. Інтелектуальна власність
в системі Інтернету речей: економіко-правовий
аспект (ч. 2)..... 65

Право та інновації

Постригань Т. Розвиток наукових парків
Японії та Китаю: історико-правовий аспект.. 74

Погляд науковця

Омельченко О. Щодо необхідності
впровадження поняття та юридичної
категорії «біобанк» в українському
законодавстві..... 81

Кадетова О. До питання про характеристику
та шляхи розвитку законодавства у сфері
інтелектуальної власності в Україні..... 88

Рецензія

Рецензія на монографію Іващенко В. А.
«Розвиток законодавства у сфері інтелектуальної
власності в Україні (XIX-поч. XXI ст.)».....98

*Журнал внесено до бази даних
Index Copernicus Journals MasterList.
ICV Index 2016: 56.42*

THEORY AND PRACTICE OF INTELLECTUAL PROPERTY

Scientific and practical journal

1 (99) ' 2018

ISSN 2308-0361

UDC 347.(77+78)

FOUNDER

*The Scientific and Research
Institute of Intellectual Property
of the NALS of Ukraine*

Certificate of state registration
KV № 10573 issued 07.11.2005.

The issue is recommended by the
Scientific Council of the S&R IIP
of the NALS of Ukraine (Minutes
№ 1 of the 30.01.2018).

Editorial group:

O. Orlyuk — Chief Editor,
S. Petrenko — Deputy Chief Editor,
N. Fedorova — Administrative
Secretary,
Y. Yakusha — Editor
and Layout Designer,
A. Osypova — Proofreader.

Editorial address:

11 Kazimira Malevicha Str.,
13th floor,
Kyiv, Ukraine, 03150
Tel./fax: 200-08-76
Tel.: 228-21-36
www.inprojournal.org
e-mail: intprop.ua@ukr.net,
letter@i.kiev.ua

Printed at "Interservis".
9 Boryspilska Str., Kyiv.
Certificate DK № 3534 issued
24.07.2009.

Sended to the printer 13.02.2018.
Passed for printing 27.02.2018.
Format 70x108/16. Offset paper.
Offset printing.
Circulaion 300 ex.

CONTENT

Copyright and related right

Shtefan O. Some questions of the jurisdiction
of the High Court on Intellectual Property
in controversial copyright relationships..... 5

Ulitina O. Legal nature of fanfiction.
Fanfiction as modern art..... 11

Petrenko I. Protection of copyright for the
name of the literary work. Judicial practice
in Ukraine and other countries..... 16

Industrial property law

Zaykivskiy O., Onistrat O. Intellectual
property question in national security issues
researches..... 27

Defence of intellectual property

Shabalin A. About judicial evidence in the
civil court order proceedings..... 43

Sopova K. Trademark rights economic
disputes..... 54

Economics of intellectual property

Androshchuk H. Intellectual property
in the system Internet of things:
economic-legal aspect (p. 2)..... 65

Scientific council:

A. Dovgert, associate member of the NALSU, PhD hab., prof.;
 N. Kuznetsova, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 O. Kopilenko, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 R. Maydanyk, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 N. Malysheva, PhD hab., prof.;
 B. Paton, the President of NASU, PhD hab.; O. Petryshyn, PhD hab., academician of the NALSU, President of the NALSU; D. Prytyka, academician of the NALSU, PhD hab.; R. Stefanchuk, associate member of the NALSU, PhD hab.; V. Tatsii, the Honorary President of the NALSU, academician of the NANU, PhD hab.; Y. Shemshuchenko, academician of the NANU and NALSU, PhD hab.

Editorial board:

N. Myronenko, PhD hab. (head of the editorial board); O. Doroshenko, PhD (deputy of the head of the editorial board); H. Androshchuk, PhD; Yu. Atamanova, PhD hab.; O. Butnik-Siverskyi, PhD hab.; V. Vasylyeva, PhD hab.; O. Vasulchenko, PhD hab.; I. Halytsya, PhD hab.; R. Havriluk, PhD hab.; I. Halutsya, PhD hab.; D. Hetmantsev, PhD hab.; V. Drobyazko, PhD; R. Ennan, PhD hab.; T. Zakharchenko, honored lawyer of Ukraine; O. Zayarniy, PhD hab.; O. Lotuk, PhD hab.; I. Kanzafarova, PhD hab.; A. Kodynets, PhD hab.; I. Koval, PhD hab.; L. Komziuk, PhD; O. Kopylenko, PhD hab.; V. Kossak, PhD hab.; O. Krupchan, PhD hab.; V. Moskalenko, honored lawyer of Ukraine; O. Muzika-Stefanchuk, PhD hab.; B. Paduchak, PhD hab.; M. Panov, PhD hab.; O. Pichkur; M. Pototskyi, PhD hab.; O. Simson, PhD hab.; M. Smokovych, PhD hab.; M. Soloshchuk, PhD; B. Tykhyi, PhD hab., O. Shtefan, PhD hab.

Foreign members:

E. J. Armaza-Armaza, PhD, (*Spain*);
 M. A. Cuadrado Ruiz (*Spain*);
 R. Markiewicz, Dr hab. (*Poland*).
 A. Niewęłowski, Dr. adiunkt. (*Poland*);
 I. J. Péliová, PhD (*Slovak Republic*);
 A. Ramalho, PhD (*the Netherlands*);
 I. Telec, JUDr. (*Czech Republic*);
 L. Ćwikła, PhD hab. (*Poland*);
 N. Shakel, PhD (*Belarus*).

The magazine is founded in February 2002, renamed in November 2005, included in the list of specialized publications on legal sciences of HAC of Ukraine

Law and innovations

Postrygan T. Development of science parks of Japan and China: historical and legal aspects..... 74

Scientist's view

Omelchenko O. Concerning the necessity of implementation of the concept and legal category of biobank in Ukrainian legislation..... 81

Kadetova O. To the questionnaire of characteristics and ways of development of legislation in the field of intellectual property in Ukraine..... 88

Review**Review of the monograph by**

V. Ivashchenko «Development of legislation in the field of intellectual property in Ukraine (XIX-XX centuries)»..... 98

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЩОДО СПІРНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Олена Штефан,

*старший науковий співробітник НДІ приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
України, доктор юридичних наук, доцент*

З'ясовується вплив судово-правових реформ на розвиток судової юрисдикції в Україні, аналізується стан відмежування цивільної юрисдикції від господарської в контексті здійснюваних реформ і утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, пропонується низка заходів для подолання колізій у процесуальному законодавстві.

Ключові слова: юрисдикція, судово-правова реформа, спеціалізація судів, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, захист авторського права

В Україні останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості справ щодо вирішення судами спорів, які виникають у сфері авторського права. Як слушно зазначають дослідники проблеми судового захисту прав та інтересів, зокрема авторських прав, така ситуація пояснюється кількома факторами, по-перше, бажанням заінтересованих осіб активно вирішувати юридичні конфлікти-спори в межах правового поля, по-друге, необхідністю забезпечення вирішення спору примусом з боку держави (в аспекті примусового виконання) [2, 160–165]. Водночас реалізація конституційної гарантії на захист судом прав і свобод особи, закріпленої ст. 55 Конституції України, неможлива без створення в Україні умов для забезпечення кожному права на справедливий суд як однієї з основних конвенційних засад, встановлених п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання

рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію 1950 р. та практику Суду як джерело права, а також ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка передбачає, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.

Отож однією з правових гарантій справедливого правосуддя є чітке, юридично обґрунтоване розмежування компетенції спеціалізованих судів, а також судів як ланки судової системи, так і однойменних судів однієї ланки щодо розгляду та вирішення цивільних справ.

Деякі питання юрисдикції та підсудності були предметом дослідження Ю. Червоного, М. Губенка, С. Оверчука, Г. Жиліна, Р. Калістратової, Ю. Осіпова, С. Фурси, М. Штефана та ін. Останні дослідження з питань юрисдикції та підсудності були проведені К. Бондаренко,

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Р. Куйбідою, О. Пасенюком, Д. Шадурою, О. Снідевичем та іншими науковцями. Водночас у спеціальній літературі недостатньо уваги приділяється проблемі розмежування юрисдикції між спеціалізованими судами, а також проблемі підсудності справ, що виникають з права інтелектуальної власності. Розв'язання зазначених проблем має як теоретичне, так і практичне значення.

Сьогодні в результаті внесення змін до Конституції України від 02.06.2016 р. щодо правосуддя та нової редакції Закону України «Про судострій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII передбачається створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Проте запропонована модель його діяльності поставила більше питань, аніж надала відповідей.

Насамперед залишається до кінця не вирішеним питання юрисдикції. Визначення юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності міститься в ч. 2 ст. 20 ГПК України, в якій розробники обмежилися лише вказівкою на категорії справ. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України справи у спорах щодо прав автора зокрема, спори щодо колективного управління майновими правами автора, підлягають розгляду Вищим судом з питань інтелектуальної власності. За логікою розробників Господарського процесуального кодексу України, Вищий суд з питань інтелектуальної власності має здійснювати судочинство за правилами господарського судочинства. Згідно зі ст. 4 ГПК України правом на звернення до господарського суду наділяються не лише юридичні особи та фізичні особи-підприємці, державні органи, органи місцевого самоврядування, а й «фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності», а також «особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб». Наведене формулювання особи, що має право на звернення до суду за захистом, є більш притаманне цивільному процесуальному праву, а не гос-

подарському процесуальному праву. Водночас, відповідно до змісту ст. 4 ЦПК України розробники лише повторили конституційну гарантію, закріплену в ст. 55 Конституції України про захист права та свободи людини і громадянина, зазначивши, що «Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів». Та, з одного боку, ч. 1 ст. 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства визначає «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави», а з другого, — у § 1 «Предметна та суб'єктна юрисдикція» глави 2 ЦПК України, попри назву Кодексу розробники пропонують відмовитися від суб'єктного критерію розмежування юрисдикції, вказуючи у ч. 1 ст. 19 ЦПК України, що «суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства». Тож є колізія між назвою та змістом. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна чи майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді та переданий на його розгляд з такими вимогами. Тож постають додаткові запитання: який же спеціалізований суд і за правилами якого провадження буде розглядати спір про авторське право, що виник між фізичними особами; чи належать до цієї категорії спорів адміністративні спори, в яких відповідачем є суб'єкти владних повноважень і які раніше частково розглядали гос-

подарські чи місцеві загальні суди; хто має розглядати спори щодо протиправності дій, бездіяльності чи рішень у сфері інтелектуальної власності; хто має розглядати справи по ст. 51–2 КУпАП (порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності)?

Окрему увагу привертає формулювання п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, що суб'єктом звернення до суду може бути виключно автор, а метою — захист його авторських прав.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автором є фізична особа, котра, своєю творчою працею створила твір. Своєю чергою, відповідно до ст. 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права» до суб'єктів авторського права, крім авторів творів, належать їхні спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Тож, як випливає зі змісту наведеної норми Господарсько процесуального кодексу України, спадкоємці авторів творів та інші особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права, на відміну від автора твору, не можуть звернутися до спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності за захистом своїх порушених, оспорюваних або невизнаних авторських прав. Зазначені особи можуть захищати свої авторські права в господарському чи цивільному судочинстві, відповідно до суб'єктного критерію розмежування юрисдикції спеціалізованих судів.

Такий висновок повною мірою узгоджується з положенням ст. 21 ГПК України, відповідно до якої, не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено Господарським процесуальним кодексом України. Згідно з усталеною судовою практикою спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності повинен відкривати провадження у справі в частині вимог, які належать до цивільної юрисдикції,

та відмовляти у відкритті провадження у справі щодо вимог, коли їх розгляд проводиться за правилами іншого виду судочинства. Суд також має врахувати, що він може розглянути справу в разі, якщо вимоги взаємопов'язані між собою і окремий їх розгляд неможливий. Але питання залишається відкритим чи забажає новостворений суд упадкувати цю судову практику, що суперечить нормі закону.

Досліджуючи проблему розмежування юрисдикції між Вищим судом з питань інтелектуальної власності та іншими спеціалізованими судами щодо захисту авторського права, не можна оминати увагою і специфіку порушень у цій сфері, що посягають як на майнові, так і на немайнові авторські права. Достатньо поширеною є практика, коли автори не передають виключних авторських прав, тобто за ними зберігаються як немайнові, так і майнові авторські права. Коли ж відбувається незаконне використання об'єкта авторського права (наприклад, використання об'єкта авторського права в рекламі, в результаті чого відчиняється посягання на його цілісність), автоматично порушуються немайнові та майнові права автора й майнові права юридичної особи, якій за договором з автором належать невиключні майнові авторські права. Відповідно до положень п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, автор твору має захищати свої немайнові та майнові авторські права шляхом звернення з позовом до Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а особа, якій передані майнові авторські права для використання твору, — в порядку господарського або цивільного судочинства.

Така схема розмежування юрисдикції між спеціалізованими судами буде діяти й у випадку порушення авторського права, коли автор твору передасть виключні майнові права на твір, адже немайнові права залишаються в нього. Тож автор твору свої немайнові права буде захищати у Вищому суді з

питань інтелектуальної власності, а особа, якій передані виключні майнові авторські права, — в порядку господарського чи цивільного судочинства. Відповідно за наведених умов втрачається швидкість, ефективність і оптимізація захисту авторських прав, до того ж, можна припустити, що спеціалізовані суди можуть по-різному вирішити питання щодо наявності чи відсутності порушення.

Такий підхід законодавця, з одного боку, має дискримінаційні ознаки, а з другого, викликає питання щодо доцільності створення та діяльності цього спеціалізованого суду.

Як впливає зі змісту Господарсько процесуального кодексу України та Цивільно процесуального кодексу України також до кінця залишається нез'ясованим питанням, чи можна буде в порядку окремого провадження встановлювати, наприклад, факт авторства? Безпосередньо зміст ч. 2 ст. 315 ЦПК України це дозволяє робити, тому що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, згідно з ч. 2 ст. 20 ГПК України буде розглядати лише спірні правовідносини, що виникають з права інтелектуальної власності. Своєю чергою, постає ще одне питання: за наявності спеціалізованого суду для чого здійснювати таке «розпорошення» справ?

Нез'ясованим є й не менш вагоме питання: яким чином буде додержана вимога ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. щодо справедливого розгляду справ судами, а також принцип неупередженості при перегляді Вищим судом з питань інтелектуальної власності в порядку апеляційного оскарження судових рішень, ухвалених цим же спеціалізованим судом в результаті розгляду спорів, які виникають щодо авторського права, у першій інстанції?

Не можна оминати увагою й термінологічну неузгодженість п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України із Законом України

«Про авторське право і суміжні права». Законодавець вживає вислів «... управління майновими правами автора та суміжними правами». З наведеного відразу виникає три питання: (1) чи можливе управління майновими правами, які автор передав іншій особі; (2) кому належать суміжні права; (3) спори спеціалізований суд може розглядати виключно якщо здійснюється одночасне управління авторським правом та суміжними правами? Такий підхід законодавця прямо суперечить положенням розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права», що має назву «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав», при цьому безпосередні норми зазначеного розділу містять сполучення «...суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав...». Зважаючи на викладене, доцільно положення п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України узгодити із спеціальним законом у сфері авторського права.

З огляду на викладене, теоретичний і практичний інтерес становить практика країн ЄС, у яких створені та функціонують спеціалізовані патентні суди, зокрема Великобританії, Німеччини, Швеції, Білорусі, Грузії. Ці питання неодноразово висвітлювалися на сторінках юридичних видань [1, 126–132, 126–132; 7].

У тих європейських країнах, де відсутні патентні суди, спори, що виникають у сфері інтелектуальної власності, розглядаються в цивільному чи кримінальному провадженні судами загальної юрисдикції або залежно від предмета спору — судами загальної юрисдикції в порядку цивільного (кримінального) провадження чи адміністративними судами [3, 361; 6, 461; 4, 65–76]. У жодній країні немає такої розгалуженої системи підвідомчості, що виникла в Україні, та яка навряд чи позитивно вплине на швидкість, повноту, об'єктивність розгляду спорів, які виникають у сфері інтелектуальної власності, та забезпечить гідний рівень

захисту прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності.

Подолати недоліки цивільної юрисдикції можливо шляхом введення в процесуальне законодавство України альтернативної юрисдикції. Так, на думку О. Снідевича, значну частину проблем із визначенням юрисдикції можна було б вирішити, дозволивши альтернативну юрисдикцію, щоб позивач, завдяки наявності альтернативи у виборі юрисдикції та відповідно до власних інтересів сам обирав порядок захисту свого права. Водночас альтернативна юрисдикція потребує всебічного вивчення саме як правового явища [5, 52].

Отже, з'ясувати, чи має розглядатися справа, що виникає із спірних авторських правовідносин, у Вищому суді з питань інтелектуальної власності слід шляхом послідовного аналізу всіх елементів спірних правовідносин. Втім у деяких випадках з'ясувати, чи підвладна справа іншим судам, буває досить складно. Сучасний стан процесуального законодавства без внесення відповідних змін не сприяє реалізації принципу доступності правосуддя, а тому ставить під загрозу виконання основних прав людини. Згідно із Загальною декларацією прав людини, «кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними націо-

нальними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом» (ст. 8).

Вирішити всі вищезазначені проблеми на законодавчому рівні можна таким чином:

1) для справ, які виникають із спірних авторських правовідносин, доцільно внести зміни в п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, виклавши його в такій редакції: «справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних авторського права і (або) суміжних прав суб'єктами цих прав, зокрема й спори щодо колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права й (або) суміжних прав»;

2) з метою підвищення ефективності та швидкості захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів суб'єктів авторського права й/або суміжних права доцільно доповнити ст. 21 ГПК України ч. 2 такого змісту: «Вищий суд з питань інтелектуальної власності може розглядати справу, що підлягає розгляду в порядку різного судочинства, якщо вимоги взаємопов'язані між собою і окремих їх розгляд неможливий». ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Данилюк А. *Перспективи запровадження в Україні патентної юстиції* // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2014. № 6. С. 126–132.
2. Керноз Н. Є., Берднік І. В. *Проблемність законодавчого врегулювання підсудності та її видів в національному судочинстві* // *Молодий вчений*. Листопад, 2014 р. № 11 (14). С. 160–165.
3. Липчик Д. *Авторское право и смежные права; пер. с фр. М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. 788 с.*
4. Мироненко Н. М. *Правовые проблемы интеллектуальной собственности* // *Реферативный обзор действующего законодательства Украины и практика его применения (сфера экономики)*. К., 1995. С. 65–76.

5. Снідевич О. С. Проблеми розмежування юрисдикції // Вісник Вищої ради юстиції. 2014. № 2 (10). С. 41–53.
 6. Судариков С. А. Основы авторского права. М.: Амалфея, 2000. 512 с.
 7. Федеральный патентный суд Германии.
URL: <https://www.bundespapentgericht.de>.
1. Danilyuk A. Perspektyvy zaprovadzhennya v Ukraini patentnoyi yustyt-siyi // Teoriya i praktyka intelektual'noyi vlasnosti. 2014. № 6. S. 126–132.
 2. Kernoz N. Ye., Berdnik I. V. Probleminst' zakonodavchoho vrehulyuvannya pid-sudnosti ta yiyi vydiv v natsional'nomu sudochynstvi // Molodyy vchenyy. Lystopad, 2014 r. № 11 (14). S. 160–165.
 3. Lyptsyk D. Avtorskoe pravo y smezhnyye prava; per. s fr. M.: Ladomyr; Yzdatel'st-vo YuNESKO, 2002. 788 s.
 4. Myronenko N. M. Pravovyye problemy yntellektual'noy sobstvennosti // Refer-atyvnyy obzor deystvuyushcheho zakonodatel'stva Ukrainy y praktyka eho pryomenenyya (sfera ekonomyky). K., 1995. S. 65–76.
 5. Snidevych O. S. Problemy rozmezhuvannya yurysdyktsiyi // Visnyk Vyshchoyi rady yustyt-siyi. 2014. № 2 (10). S. 41–53.
 6. Sudarykov S. A. Osnovy avtors'koho prava. M.: Amalfeya, 2000. 512 s.
 7. Federal'nyy patentnyy sud Hermanyyu.
URL: <https://www.bundespapentgericht.de>.

Надійшла до редакції 25.01.2018 р.

Штефан Е. Отдельные вопросы юрисдикции Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности по поводу спорных авторских правоотношений. Выясняется воздействие судебно-правовых реформ на развитие судебной юрисдикции в Украине, анализируется уровень разграничения гражданской и хозяйственной юрисдикций в контексте осуществления реформ и создания Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности, предлагается ряд мероприятий по преодолению существующих коллизий в процессуальном законодательстве.

Ключевые слова: юрисдикция, судебно-правовая реформа, специализация судов, Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности, защита авторского права

Shtefan O. Some questions of the jurisdiction of the High Court on Intellectual Property in controversial copyright relationships. The influence of the judicial reforms on the formation of civil jurisdiction in Ukraine is defined, the state of dissociating civil jurisdiction from industrial ones in the context of such reforms of the High Court on Intellectual Property, and some measures of overcoming the existing collisions in procedural legislation are proposed.

Key words: jurisdiction, judicial-legal reform, specialization of courts, the Supreme Court on intellectual property, protection of the copyright

ПРОВОА ПРИРОДА ФАНФІКШЕНУ. ФАНФІКШЕН ЯК ВИД СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Ольга Улітіна, старший науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0230-9477>

У статті йдеться про таке явище сучасної культури, як фанфікшен. Досліджується правова природа фанфіку та місце таких творів у системі об'єктів авторського права. Розглядаються питання правової природи фанфіку, а також співвідношення з авторськими правами авторів оригінальних творів, на основі яких створюються фанфіки.

Ключові слова: авторське право, фанфікшен, об'єкт авторського права, фанфік, похідний твір, пародія

Швидкий і бурхливий культурний розвиток зумовив появу нових видів мистецтва. Серед них можна виділити, так звану, й фанатську творчість. Прихильник популярних літературних, кінематографічних та інших творів з великим задоволенням створюють роботи на основі оригінальних творів їхніх улюблених авторів. У літературі таке явище називають фанфікшеном.

Фанфікшен (від англ. *fan* — фанат, *fiction* — вигадка, художня література) — це літературна творчість фанатів (шанувальників) оригінальних творів мистецтва (літературних творів, кінематографічних, серіалів, коміксів, ігор та ін.). Своєю чергою, фанфік — це літературний твір, створений на основі оригінального твору.

Також можна знайти дещо інше визначення фанфікшену, що визначає його як жанр масової літератури, створеної за мотивами художнього твору фанатом цього твору для читання іншими фанатами, який не має при цьому комерційної мети [1].

Якщо говорити про загальні риси, що об'єднують фанфіки можна виділити такі:

- це літературний твір;
- це твір, що створений на основі іншого оригінального твору;
- він немає комерційної мети, тобто створюється не для отримання прибутку.

Однак остання риса не завжди притаманна таким творам, хоча й має ключове значення для визначення правової природи фанфіку. Так, деякі фанфіки через деякий час після створення були опубліковані та стали самостійними творами. Прикладом може слугувати трилогія «П'ятдесят відтінків» американської письменниці Е. Мітчел, що має псевдонім Е. Л. Джеймс. Перша книга трилогії спочатку була фанфіком, створеним на основі серії книг «Сутінки», автором якої є С. Майер. Однак фанфік був настільки популярним серед фанатів, що американський видавець запропонував опублікувати її, змінивши деякі деталі, як-то імена героїв.

Ще одним прикладом, коли фанфік став комерційним твором, є серія книжок про Таню Гроттер, автором якої є Д. Ємець. Спочатку твори про Таню Гроттер були пародією на популярні романи Дж. Роулінг про хлопчика, що вижив — Гаррі Поттера. Згодом серія отримала самостійну історію, проте закордоном опублікувати її неможливо, бо Дж. Роулінг подала позов до суду Нідерландів, звинувачуючи автора Тані Гроттер у плагіаті [2]. У 2003 році суд встановив факт наявності у творах Д. Ємця плагіату, а також порушення прав на торговельну марку [3]. Таке рішення дало змогу заборонити розповсюдження книг про Таню Гроттер у більшості країн Європи, хоча в деяких книжки все ще виходять.

Загалом ставлення авторів до фанфікшену, створеного на основі їхніх творів, може бути різним. Деякі автори, наприклад, Дж. Роулінг, позитивно ставляться до некомерційних фанфіків, проте будь-яка спроба отримати прибуток буде жорстко припинена. Інші автори не мають нічого проти навіть комерційних фанфіків. До останніх здебільшого належать ті автори, що і самі починали з фанфікшену. Проте авторів, які проти будь-якого прояву творчості фанатів, загалом найбільше. Серед таких письменників наприклад, Дж. Мартін.

Якщо говорити про фанфіки, що створені на основі нелітературних творів, а ігор, фільмів або серіалів, то тут ситуація більше схожа на ставлення правласників до косплею. Косплей також є різновидом фанатської творчості, за своєю правовою природою багато в чому є подібним до фанфікшену. Оскільки продукт фанатської творчості, як-то фанфік або косплей, не є однаковим з тим продуктом, права на які мають володільці (комп'ютерні чи консольні ігри, фільми чи серіали), то виникнення таких творів жодним чином не шкодить законному праволодільцю [4]. Саме тому великі компанії не протидіють появі фанфіків на ос-

нові своїх творів, а навпаки, розглядають їх як своєрідну рекламу. Так, представники компанії Vioware, що розробляє комп'ютерні та консольні ігри, зізнаються, що цікавляться творчістю фанатів, а іноді вона їх навіть надихає при розробці нових продуктів.

В Україні, на жаль, фанфікшен є мало дослідженим явищем. Здебільшого цю тематику розглядають у контексті філології чи педагогіки. Зокрема, останнім часом усе частіше фанфіки використовуються для навчання. Так, у статті Г. Чух «Використання фанфіків на уроках літератури як виду завдань для розвитку креативності учнів» розкрито поняття фанфіку як особливого явища в літературній творчості, а також запропоновано методи та прийоми використання фанфіків як різновиду творчої діяльності на уроках української та світової літератури [5]. Що стосується дослідження правової природи фанфікшену, то ця тема взагалі не є розробленою. З огляду на це, можна звернути увагу на статтю О. Коршакової «Авторське право та твори fun fiction», в якій автор звертається до питань співвідношення фанфіків і авторського права [6]. Проте автор неправильно використовує власне термін «фанфікшен», оскільки він походить від англійського *fanfiction*, а не *fun fiction*. Це вказує на досить низький рівень розуміння сутності фанфіків загалом в Україні.

Розглянемо, відповідно до законодавства, які права автора можуть порушувати фанфіки. По-перше, це немайнові права автора. Стаття 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вказує, що авторові належить право «вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора» [7]. Спірне питання, чи зачіпають фанфіки честь і репутацію автора. Однак не можна це відкидати, бо фантазія фанатів не обмежена

та їхнє бачення оригінального твору може суперечити поглядам автора. Отже, можна казати, що частина творів фанфікшену може порушувати закон в цій частині.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор має виключне право автора дозволяти чи забороняти використання твору іншими особами, зокрема й будь-які «переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів» [7]. Отже, писати фанфік можна лише після отримання на це згоди автора. Цілком зрозуміло, що більшість фікшн-райтерів (осіб, які створюють фанфіки) не мають таких дозволів. Ця ж стаття Закону вказує, що, крім випадків, передбачених законодавством, праволоділець «має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору» [7]. Ця норма теоретично надає авторові право вимагати виплати винагороди за використання оригінального твору, навіть якщо використано твір було не з комерційною метою, тому що в Законі сказано «за будь-яке використання твору».

Закон передбачає можливість використання твору без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела запозичення. Зокрема, ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [7] допускає таке використання для цитування в обсязі, виправданому поставленою метою, та для створення пародій. Попри те, що у фанфіках іноді використовуються цитати, по-перше, вони не оформлені належним чином, по-друге, важко встановити, чи є виправданою мета такого цитування взагалі. І по-третє, основу фанфіку становить не тільки цитування, автори фанфіків використовують сюжетні елементи твору, його персонажів, загальну атмосферу твору.

Стаття 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» допускає «без дозволу автора і без виплати авторської винагороди відтворювати

виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори» [7]. Однак автор фанфіку не відтворює оригінальний твір, а лише використовує його певним чином. Крім того, таке використання в будь-якому разі не можна вважати таким, що відбувається виключно в особистих цілях, адже зазвичай фанфіки розміщують в Інтернеті на спеціальних сайтах.

Отже, якщо говорити про правову природу фанфіку, можна визначити його як пародію чи похідний твір. Це насамперед пояснюється тим, що існування конкретного фанфіку повністю залежить від оригінального твору. Якби не було оригіналу, автор не створив би фанфік. І також можна прослідкувати закономірність: якби фанфік не був написаний на основі популярного твору, він не мав би читачів. Отже, фанфік повністю залежний від оригінального твору й тільки в тому випадку, коли він повністю втрачає зв'язок з первісним твором, фанфік можна вважати оригінальним твором. Як приклад можна знову згадати серію романів «П'ятдесят відтінків».

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» похідний твір — це «твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів)» [7].

Звертаючись до досвіду іноземних країн, варто звернути увагу на законодавство США, що також містить поняття похідного твору. Відповідно до норм законодавства США похідний твір — це твір, створений на основі одного чи більше вже наявних творів, такий як переклад, музична обробка, інсценування, фікціоналізація, версія

кінофільму, звукозапис, художня репродукція, стислий виклад, конспект або будь-яка інша форма, в якій твір може бути втілений при переробці, перетворенні чи адаптації. Твір, який складається з редакційних поправок, анотацій, переробок або інших модифікацій оригінальних творів, які, загалом утворюють новий авторський оригінальний твір є похідною роботою [8].

У будь-якому разі, для того, щоб фанфік виявився похідним твором, він повинен мати певну творчу самостійність, інакше це просто копія оригінального твору. Автори фанфіків не копіюють оригінальні твори повністю, а використовують лише певні їхні елементи.

Якщо розглядати фанфік як пародію, то можна також звернутися до законодавства США, в якому пародія є похідним твором, однак її можна захистити від скарг праволодільця оригінального твору, якщо використовувати твір сумлінно, тобто через *fair use*, посилаючись на § 107 Закону про авторське право США [8].

Сучасне законодавство України містить норму, що визначає поняття «пародія». Так, пародія — це твір, який є «творчою переробкою іншого правомірно оприлюдненого твору або його частини, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер або спрямовується на висміювання певних подій або осіб» [9]. Тобто, якщо фанфік має комічний або сатиричний характер, висміює якісь події та персонажів, його

можна вважати пародією. У такому разі оригінальний твір буде використуватися для створення фанфіку цілком правомірно.

Однак більшість фанфіків не є своєю суттю пародіями, тому варто говорити про те, що фанфіки є похідними творами. І знову потрібно наголосити, що для використання оригінального твору потрібний дозвіл його праволодільця. Без такого дозволу фактично порушується закон.

Висновки. Попри те, що створення фанфіку можна розглядати як порушення прав автора, варто визнати, що фанфікшен — це новий сучасний вид мистецтва, що набирає популярності. Не завжди створення фанфіку зачіпає інтереси праволодільця оригінального твору, більше того, іноді фанфік створюється в інтересах споживачів. Отже дуже важливо намагатися дотримуватися балансу, розуміти суть явища та правильно застосовувати закон. Якщо автор фанфіку не має на меті отримання прибутку, не спотворює твір так, що цим може зачіпати честь і репутацію автора, то немає потреби говорити про будь-які порушення. Однак потрібно зважати й на автора оригінального твору, адже його права повинні бути захищені.

Не можна заборонити фанатам писати фанфіки на основі їхніх улюблених творів. Однак і автори фанфіків повинні розуміти суть творів, які вони створюють. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. *Усе про фанфік.*

URL: http://galyna-zhukova.edukit.dn.ua/vse_dlya_vchitelya_svitovoi_literaturi/metodichni_materiali/vse_pro_fanfik/.

Use pro fanfik. URL: http://galyna-zhukova.edukit.dn.ua/vse_dlya_vchitelya_svitovoi_literaturi/metodichni_materiali/vse_pro_fanfik/.

2. Karjala, Dennis S., *Harry Potter, Tanya Grotter, and the Copyright Derivative Work (2006)*. *Arizona State Law Journal*, 2006, Vol. 38.

URL: <https://ssrn.com/abstract=1436760>.

3. *Dutch Court Rules Again In Favour Of Harry Potter.*

URL: <https://www.warnerbros.com/studio/news/dutch-court-rules-again-favour-harry-potter-0>.

4. Уліміна О., Якуша Є. Косплеї і авторське право // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 6. С. 25–29.
Ulitina O., Yakusha Ye. Kosplei i avtorske pravo // *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2016. № 6. S. 25–29.
5. Чух Г. П. Використання фанфіків на уроках літератури як виду завдань для розвитку креативності учнів // *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2. С. 254–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_2_47.
- Chukh H. P. Vykorystannia fanfikiv na urokakh literatury yak vydu zavdan dlia rozvytku kreatyvnosti uchniv // *Tavriiskyi visnyk osvity*. 2013. № 2. S. 254–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_2_47.
6. Коршакова О. М. Авторське право та твори fun fiction // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 34. Том 1*. 2015. С. 90–92. Korshakova O. M. Avtorske pravo ta tvory fun fiction // *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia Pravo. Vypusk 34. Tom 1*. 2015. S. 90–92.
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
8. Copyright Law of the United States. URL: <http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#101>.
9. Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо використання об'єктів авторського права в пародіях, попури та карикатурах»: Закон України від 05.10.2016 р. № 1651-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1651-19>.
Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro avtorske pravo i sumizhni prava» shcho do vykorystannia ob'ektiv avtorskoho prava v parodiakh, popuri ta karykaturakh: Zakon Ukrainy vid 05.10.2016 r. № 1651-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1651-19>.

Надійшла до редакції 23.01.2018 р.

Уліміна О. Правовая природа фанфикшена. Фанфик как вид современного искусства. В статье речь идет о таком явлении современной культуры, как фанфикшен. Исследуется правовая природа фанфика и место подобных произведений в системе объектов авторского права. Рассматриваются вопросы правовой природы фанфиков, а также их соотношение с авторскими правами авторов оригинальных произведений, на основе которых создаются фанфики.

Ключевые слова: авторское право, фанфикшен, объект авторского права, фанфик, производное произведение, пародия

Ulitina O. Legal nature of fanfiction. Fanfiction as modern art. The article is dedicated to the problem of legal nature of fanfiction. Fanfiction is a part of new modern art. The issues concerning the legal status of new kinds of art today are one of the most interesting and not fully developed questions in the field of copyright.

The article deals with the question about whether the authors of fanfics infringe the rights of the authors of original works or not. The article identifies the main characteristics of fanfics, which are important for establishing the legal nature of fanfiction.

The article contains the analysis of existing Ukrainian legislation, which regulates issues of copyright on original works and fanfics. It also analyses the legislation of the USA in this field.

Key-words: copyright, fanfiction, copyright object, fanfic, derivative work, parody

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА НАЗВУ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ. СУДОВА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ

Ірина Петренко,

завідувач сектору авторського права відділу

авторського права і суміжних прав

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2008-9009>

У статті досліджуються питання, пов'язані з охороноздатністю назв творів, ідентифікаційними ознаками оригінальності назви твору в контексті як національного законодавства та правозастосовної практики, так і законодавства, а також правозастосовної практики інших країн світу.

Ключові слова: оригінальна назва твору, судова практика

Для створення назви твору автор витрачає чимало часу та творчих зусиль, адже назва — це перше, з чим стикається читач, приймаючи рішення прочитати або відкласти твір. Отож назва твору — це його своєрідний рекламний ідентифікатор.

Історія знає чимало випадків різних за змістом творів різних авторів під однаковою назвою. Крім цього, оригінальні та відомі назви творів намагаються використовувати як словесне позначення для ідентифікації товарів або послуг на ринку. Так, словесна частина «Пінокіо» комбіновано позначення, котру використовує виробник дитячого одягу, збігається з назвою багатьом відомого літературного твору «Пінокіо», створеного італійським письменником К. Колодді. Назва відомого твору «Алые паруса» О. Гріна, використана для позначення косметичних товарів. Як позначення різних товарів або послуг часто і використовують назву відомого в Україні твору «Капітошка». Завичай таке використання призводить до конфліктних ситуацій, які вирішуються в судовому порядку.

Питання щодо охорони назви твору та захисту прав на назву твору не є новими і, відповідно, їх досліджували науковці різних часів, як вітчизняні, так і зарубіжні. У доктрині авторського права ці питання найбільш повно висвітлені В. Іонасом. Сучасні автори також приділяли увагу зазначеній темі, серед них: Д. Ліщик, Л. Бенглі, Б. Шерман, Р. Рахмилович (автори, які розглядали зарубіжне законодавство й іноземну практику охорони та захисту назв творів). Серед вітчизняних дослідників варто зазначити також роботи Р. Стефанчук., І. Томаров, А. Штефан.

Однак потребують подальшого дослідження питання, пов'язані з охороноздатністю назв творів, ідентифікаційними ознаками оригінальності назви твору в контексті як національного законодавства та правозастосовної практики, так і законодавства, а також правозастосовної практики інших країн світу. Розгляд саме цих питань і є **метою статті**.

Правова охорона назви твору як окремого об'єкта авторського права безпосередньо не закріплена міжнародно-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

правовими актами, відповідно до яких здійснюються охорона та захист авторських прав на твори. Утім спроба закріпити назву як охоронюваний об'єкт авторського права обговорювалася на Брюссельській конференції, у 1948 р., коли відбулися перегляд і внесення суттєвих змін в Бернську конвенцію «Про охорону літературних та художніх творів» (далі — Бернська конвенція). Зокрема, було запропоновано закріпити у Бернській конвенції ст. 15bis у такій редакції: «Назва літературного або художнього твору, що має відмітний характер не може бути використана іншою особою для позначення іншого твору, якщо цей твір є такого самого виду, щоб не спричинити плутанину між цими двома творами». Однак, цю пропозицію було відхилено.

Водночас зазначалося, що оскільки створення назви твору може бути досить тривалим процесом, назва є роботою, що охоплюється категорією «та інші подібні твори», закріпленою п. 2 ст. 1 Бернської конвенції. До того ж, захист назви твору — це питання, що регулюється внутрішнім законодавством кожної країни. У багатьох країнах, якщо мова йде про ймовірність сплутування назв з боку громадськості, то застосовується законодавство про недобросовісну конкуренцію [1].

Варто зауважити, що законодавство України про недобросовісну конкуренцію визначає правові засади захисту суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції. Як зазначено в преамбулі чинного Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», цей Закон спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин. У редакції згаданого Закону від 1996 р., а саме у ст. 4, зазначалося: «неправомірним є використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, <...> назв літературних, художніх творів, періо-

дичних видань, <...>, що може призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання» [2]. Зазначене положення відсутнє в чинній редакції Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Прикладом застосування ст. 4 вказаного Закону в редакції від 1996 р. є господарська справа 2007 р. № 20/434 за позовом приватного підприємства «Студія «Пілот» до ВАТ «Телеканал «Тоніс» з приводу порушення прав на оригінальну назву твору «Кунсткамера». Відповідно до матеріалів господарської справи, назва «Кунсткамера» (в перекладі з німецької — кімната мистецтв) є поширеною у світі видовою назвою різних історичних, художніх, природничо-наукових та інших колекцій артефактів, а також місць їх зберігання. Це слово широко використовується як назва літературних творів, передач (програм) мовлення такої тематичної спрямованості. На підставі цього назва твору «Кунсткамера» була визнана неоригінальною. Проте в Постанові Вищого господарського суду України встановлено, що використання назви «Кунсткамера» для подібних передач (програм) може призвести до змішування діяльності різних телекомпаній, але це не стосується питання про порушення відповідачем авторського права позивача та належить до предмету регулювання конкурентного законодавства [3].

Охорона назви твору як об'єкта авторського права закріплена в Законі України «Про авторське право і суміжні права». Так, відповідно до ст. 9 згаданого Закону «частина твору, яка може використовуватися самостійно, у тому числі і оригінальна назва твору, розглядається як твір і охороняється відповідно до цього Закону» [4].

Законодавством Франції, відповідно до якого регулюються права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права, подібно до законодавства Украї-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

ни забезпечується охорона оригінальних назв творів. Так, згідно з art. L. 112–4. Кодексу інтелектуальної власності Франції, назва твору охороняється як і твір, якщо вона має оригінальний характер. До того ж, така назва не може бути використана, навіть у випадку, якщо термін охорони майнових авторських прав закінчився та твір перейшов до творів суспільного надбання, якщо така назва може спричинити плутанину [5].

Є і країни, законодавство яких не передбачає безпосередню охорону назву твору як об'єкта авторського права. Імовірно, така позиція обґрунтована тим, що:

- при створенні назви твору творча праця є мало вираженою;
- назви літературних творів достатньою мірою охороняються законодавством про недобросовісну конкуренцію.

Водночас в цих країнах відомі випадки розгляду спорів щодо визнання назв творів як об'єктів авторського права. Так, назва пісні «The Man who broke the bank in Monte Carlo», що перекладається, як «Людина, яка зірвала банк в Монте Карло», Верховним судом Онтаріо (Канада) не була визнана як об'єкт авторсько-правової охорони. У більшості випадків невизнання назви твору об'єктом авторського права судами наголошувалося, що назви не наділені настільки суттєвою самостійністю, щоб вважати їх літературними творами [6].

При цьому варто згадати і винятки у судовій практиці Великобританії. Суди припускають можливість визнання назв літературних творів охоронюваними об'єктами авторського права у випадку, якщо такі назви виникли в результаті творчої праці. Зокрема, у справі *The Shetland Times Ltd* (компанії що, є володільцем газети *Shetland Times*), проти компанії *Zetnews Ltd* (власниці *The Shetland News*), газетні заголовки видання *The Shetland Times* були визнані такими, що підлягають

охороні як об'єктів авторського права. Позивач зазначав, що відповідач розмістив як гіперактивне посилання назву статті «*Bid to save center after council funding cock up*» таким чином, що при натисканні на гіперактивну назву всі дані, що ідентифікують власника статті, були приховані. Також позивач зазначав, що заголовок статті є літературним твором, який охороняється як об'єкт авторського права. Своє заперечення відповідач обґрунтовував тим, що, на його думку, цей заголовок не є оригінальним, адже не містить творчої праці. Суд визнав вказаний заголовок, як і низку заголовків у справі, об'єктом авторського права через те, що він та інші були створені з метою повідомлення певної інформації та відомостей [7].

Аналіз судової практики в Україні свідчить, що справи, пов'язані із захистом авторського права на назву твору, не є поодиноким випадком. На сьогодні відомо про чималу кількість справ щодо порушення прав на відому назву мультиплікаційного фільму «Капітошка». Досить часто вирішується питання щодо того, чи є спірна назва такою, що підлягає охороні як об'єкт авторського права. Адже охороні підлягає не будь-яка назва твору, а лише така, що відповідає певним вимогам, які визначені в Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Загалом розумінні «назва це — словесне найменування, позначення кого, чого-небудь. // Прізвиськ. діал. Прізвисьце Найменування те саме, що назва» [8, 563]. Тлумачення змісту поняття «назва твору» з позиції авторського права міститься в Словнику інтелектуальної власності: «Назва твору це невід'ємна частина твору, яка є його ідентифікатором і повинна згадуватися у зв'язку з усіма випадками використання творів, до яких застосоване право на визнання авторства» [9, 133]. Також як зауважує Р. Стефанчук, «Дати назву твору, це є видом прав автора, право на титулізацію, що означає можливість

дати назву своєму твору або створити його без назви. Важливість даного права полягає у тому, що авторський твір, як об'єкт авторського права, повинен бути наділений розрізняльною здатністю з поміж інших подібних авторських творів. І саме цьому слугує назва, яка дає можливість індивідуалізувати вказаний твір та забезпечити його автономність. Назва твору не є складовою твору, вона є засобом індивідуалізації певного твору. Адже, річ у тому, що попри тісну пов'язаність назви із самим твором, окремі твори можуть мати декілька назв (довгу та коротку), а окремі твори можуть створюватися взагалі без назви» [10, 172].

З викладеною позицією не можна погодитися повністю, адже справді, назва твору є певним засобом його індивідуалізації, проте згідно зі ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» назва твору є його складовою частиною, що підлягає охороні як об'єкт авторського права за певних, встановлених законодавством умов.

Так, згідно із ст. 1, 3 та 9 чинного Закону України [4] для того, щоб назва твору стала охоронюваним об'єктом авторського права, остання має відповідати загальним і додатковим умовам, а також містити певні ознаки:

- наявність у назві твору творчого елементу праці фізичної особи, що створила твір;
- наявність об'єктивної форми існування назви твору;
- назва має бути частиною твору;
- назва твору має бути оригінальною;
- здатність назви твору до самостійного використання.

Відповідно до п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського і суміжних прав» «...назва твору, фрази, словосполучення та інші частини твору, які можуть використовуватися самостійно, підлягають охороні як об'єкт авторського права тільки у тому

випадку, коли вони є результатом творчої діяльності автора і є оригінальними» [11].

Водночас із тим у доктрині авторського права відсутнє дослідження всіх методологічних підходів щодо визначення ознак, за якими назви творів можуть бути віднесені до об'єктів авторсько-правової охорони.

Д. Ліпчик запропонував класифікацію назв творів на оригінальні та звичайні.

Звичайні назви творів — це назви, що не мають ніякої оригінальності. Вони не свідчать про будь-яку творчу працю, навіть якщо відповідають твору й автору знадобився певний час і зусилля для того, щоб їх знайти. До таких належать, зокрема: «Вогонь», «Легіонер». Подібним чином розглядаються, так звані, жанрові чи необхідні назви, бо вони вказують на жанр твору (енциклопедія, довідник, театральна п'єса, соната тощо), а також звичайний опис змісту твору (імена історичних або легендарних персонажів [12, 104]. Наприклад, назва твору «Проект фабрики спортивного взуття у місті Черкасах» є звичайною назвою, позаяк містить просто опис змісту твору. Слово «проект» конкретизує вид і характер твору; вислів «фабрика спортивного взуття» вказує на вид архітектурної забудови та її цільове призначення; «місто Черкаси» — ідентифікує місце архітектурної забудови [13, 87].

Оригінальні назви твору найчастіше є літературними творіннями. Яскравими прикладами є зокрема: «Кумедні манірниць» Мольєра; «В пошуках втраченого часу» М. Пруста, це довільні чи вигадані вирази, що є результатом творчої праці [12, 104].

Цієї класифікації дотримуються й досі в питаннях, пов'язаних з порушенням прав на назви творів.

Однак вказана класифікація недостатньо розкриває питання охороноздатності назв твору. У контексті розглянутого заслуговує на увагу теорія, що свого часу була запропонована

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

В. Іонасом, у якій звертається увага на структуру слова. В. Іонас зазначав, що у слові розрізняють зовнішню форму (звук), внутрішню форму (значення) та зміст (чуттєвий образ або поняття). Отже, при такому трактуванні структури слова зрозуміло, що художник слова користується готовою внутрішньою формою слова, не змінюючи значення слів, чи створює нову внутрішню форму, вкладаючи у звичайні слова новий зміст. В останньому випадку автор створює образ. Так, заголовок «Перше кохання» повторює слова з усталеною внутрішньою формою (значенням), у той час як у заголовку «Як гартувалася сталь» художник користується «старими» словам, надаючи їм нового змісту [14, 43].

В. Іонас дійшов висновку про те, що є три види заголовків:

- 1) заголовки, що складаються з повсякденних слів у їх прямому значенні, зокрема: «Дитинство», «Правда та Кривда» тощо. Такі заголовки охороняються виключно з твором, вони не є самостійним об'єктом авторського права;
- 2) заголовки, що є невід'ємними від твору, вони образно виражають ідейний зміст твору. Образний заголовок втрачає свою внутрішню форму (образ), якщо такий заголовок узятий окремо, у відриві від твору. Наприклад, слова «як гартувалася сталь», окремо від роману М. Островського, говорять про технологію ливарного виробництва. Невід'ємні назви — порівняно самостійний об'єкт авторського права, тому їх використання із збереженням вложеної в них письменником внутрішньої форми є порушенням авторських прав [14, 44–45]. До таких можна віднести й назву популярного літературного твору Е. Джеймс «Fifty Shades darker», що в перекладі означає «П'ятдесят відтінків сірого», адже у творі йдеться про інтимні стосунки та внутрішні переживання чоловіка та жінки.

Окремо від твору така назва лише говорить про відтінки кольору сірого; 3) заголовки, що становлять об'єкт авторського права безвідносно до твору. Це — афористичні заголовки, що мають самостійне значення. Такі заголовки є самостійним твором словесного мистецтва, наприклад «Мертві душі» М. Гоголя. [14, 44–45], назва роману Ю. Бондаря «Гарячий сніг».

Серед науковців у сфері авторського права була висловлена думка щодо виникнення асоціативного зв'язку між твором і назвою. Як зазначає А. Рахмилович, коли у свідомості публіки назва тісно асоціюється з певним твором, невід'ємно від нього та відповідно від особистості його автора, лише у цьому випадку усіяке звернення до назви твору означає і звернення до особистості автора. Цей зв'язок назви з твором перетворює назву майже на такий самий елемент особистості автора, як і твір. Саме тому назва нерозривно пов'язана з твором і лише вона може бути названа результатом творчої праці у тому сенсі, в якому закон застосовує цей вислів щодо твору — як визначення належного авторові нематеріального блага [15].

Однак, на нашу думку, такий підхід не можна вважати стовідсотково прийнятним, адже іноді неоригінальна назва твору може асоціюватися із твором завдяки відомості цього твору. Наприклад, на екрани виходять нові фільми, підтримувані рекламною кампанією, потім його перегляд. Якась кількість людей подивиться цей фільм, а хтось почує певну кількість разів назву цього фільму в рекламі. Так, у 2000 р. на екрани вийшла стрічка «Гладіатор», яка набула великої популярності. Цілком імовірно, що в період прокату стрічки «Гладіатор» слово «гладіатор» у більшості людей, насамперед, могло асоціюватися з однойменним аудіовізуальним твором, незалежно від того, на яких товарах або за яких

обставин це слово вживалося. Сьогодні навряд чи це слово матиме стійку асоціацію з колись популярним фільмом «Гладіатор» [16].

Судова практика України знає випадки як визнання назви твору об'єктом авторського права, так і визнання його таким, що не є об'єктом авторсько-правової охорони.

Так, товариство з обмеженою відповідальністю «Телерадіокомпанія «Нота» звернулося до суду з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Телерадіокомпанія «Арта Плюс» про заборону вчинення будь-яких дій, що порушують майнові авторські права шляхом використання будь-яким способом оригінальної назви твору «Радіоканал «Шансон» (ефірне наповнення, рубрики, підпрограми)». Одним з доказів у справі був висновок комплексної судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності від 19.04.06 р. № 141, підготовлений експертами Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, в якому зазначено: «Назва літературного твору «Проект Радіоканал «Шансон» ефірне наповнення, рубрики, підпрограми» не є оригінальною, оскільки відображує зміст твору та не включає самобутніх, творчих елементів» [17].

Однак неможливо залишити поза увагою той факт, що охорона назви твору перебуває в зоні конфлікту з позначеннями та торговельними марками. Як уже зазначалося, відомі випадки, коли як словесне позначення використовували назву відомого твору, й робила це особа, якій не належить право на таке використання. При цьому, згідно з п. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», не реєструються як знаки позначення, що відтворюють назви відомих в Україні творів науки, літератури та мистецтва чи цитати та персонажі з них, твори мистецтва та їхні фрагменти без згоди власників авторського права або їхніх правонаступників [18].

Однак зміст фрази «назви відомих в Україні» законодавцем не розкривається, що призводить до його неоднозначного тлумачення на практиці. Лишається не зрозумілим:

- 1) які критерії необхідно застосовувати для того, щоби твір визнавався відомим в Україні;
- 2) яка кількість осіб, яким чином, на якій території та в якому обсязі повинна бути обізнана про твір?

З приводу останнього варто зазначити, що «відомість» пов'язана з фактором часу — те, що невідоме сьогодні, завтра може стати широко відомим, або піти в небуття.

Характерним прикладом використання назви відомого в Україні твору на різноманітних товарах і для різних послуг (харчові продукти, іграшки, дитячі заклади, магазини тощо) є справи за позовом Н. Гузеевої та Г. Уманського щодо припинення порушення авторських прав на частину (назву) літературного сценарію мультиплікаційного фільму «Капітошка», власне мультиплікаційного фільму та назви головного персонажа. Таких судових справ налічується більше ніж 30.

Преамбула цих справ така. У 1979 р. Н. Гузеевою створено літературний сценарій під назвою «Капітошка», спеціально для анімаційного фільму кіностудії «Київнаукфільм». У 1989 р. побачив світ анімаційний фільм «Повертайся, Капітошко» українською та російською мовами. Автором сценарію в титрах зазначених анімаційних фільмів вказано Н. Гузееву, цей факт є загальновідомим і не потребує додаткового доказування. Відповідно до ст. 483 ЦК УРСР, який діяв на час створення анімаційного фільму, авторське право на кінофільм належало підприємству, що здійснювало зйомку. Авторів сценарію, художнику постановникові й авторам інших творів, які увійшли складовою частиною у фільм, належало авторське право, кожному на свій твір.

Щодо творчої праці при створенні твору «Капітошка» та, відповідно, його

назви Н. Гузеева зазначає, що нею було створено оригінальний образ — жива яскрава фантазійна крапелька — «Капітошка», яка наділена емоціями. У мультфільмі «Капітошка», показано як з'являється «Капітошка», маленька яскрава крапелька, як вона перетворюється на живу істоту, вимовляє по складах «Капи-капи-тошка, Капітошка».

У своїх рішеннях по справах, пов'язаних із використанням назви твору «Капітошка», суди зазначали, що самостійними об'єктами, які підлягають правовій охороні авторським правом, є оригінальна назва літературного твору «Капітошка» та ім'я головного персонажа цього твору. Літературний твір «Капітошка» та його індивідуальна фантазійна назва є відомими творами в Україні. Цей факт є загальновідомим, що неодноразово визнавалося судами, та не потребує додаткового доказування.

Утім варто зазначити, що слово «Капітошка» не є фантазійним, з огляду на таке. Слово «Капітошка», існувало ще до того, як Н. Гузеева, вклала в це слово новий зміст, створивши новий оригінальний образ. Так, у словнику російських особистих імен наведено такі похідні від імені Капітон, Капітоліна: «Капитонка, Капитонушка, Капитошечка, Капитошенька, Капитошка, Капитон» [19, 297]. Також, наявний приклад використання імені «Капітошка» як назви одного з персонажів роману Ф. Достоевського «Ідіот»: «— Капитошки Еропегова не было! Не существовало!» [20]. Отже, слово «Капітошка» не є фантазійним, однак воно є оригінальним у певному зв'язку з персонажем певного твору.

Так у справі № 464/1843/16-ц за позовом Н. Гузеевой до фізичної особи-підприємства про стягнення компенсації за використання оригінальної частини твору «Капітошка» судом, зокрема, було встановлено, що самостійними об'єктами, які підлягають правовій охороні авторським правом, є оригінальна назва літературного твору «Капітошка» та ім'я головного персонажа. Оригі-

нальність і самостійність назви твору «Капітошка» встановлена, зокрема:

- дослідженням, викладеним у висновку експерта № 934 Львівського НДІСЕ експертизи об'єктів інтелектуальної власності у цивільній справі № 569/23223/13-ц від 26.03.2014 р.;
- дослідженням, викладеним у висновку експерта № 24/14 судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності у господарській справі № 918/2018/13 від 24.04.2014 р.;
- дослідженням, викладеним у висновку експерта № 69/14 за результатами проведення судової експертизи у цивільній справі № 569/3649/14-ц від 15.07.2014 р.;
- дослідженням, викладеним у звіті про науково-дослідну роботу з вивчення специфіки іменування літературного персонажа «Капітошка» та його можливих похідних варіацій у російській та українських мовах;
- дослідженням, викладеним у звіті «Вивчення рівня обізнаності споживачів України про бренд «Капітошка» Національного університету «Острозька академія»;
- рішеннями національних судів України.

Також суд встановив, що відповідач, здійснюючи підприємницьку діяльність, пов'язану з роздрібним продажем дитячих товарів, використала назву «Капітошка» у найменуванні належного їй магазину. При цьому найменування «Капітошка» спільно із зображенням однойменного мультиплікаційного персонажу містилося на вітрині згаданого магазину та використовувалося відповідачем у платіжній документації (товарних чеках, квитанціях про оплату товару) [21]. Суд прийняв рішення задовольнити позовні вимоги.

В іншій справі, що стосується використання назви твору «Капітошка», яка містилася на продукції виробника сосисок, позивач Н. Гузеева зазначала, що відома назва «Капітошка» дитячого

анімаційного фільму та літературного твору викликає певні (позитивні, пов'язані з дитинством, добрим персонажем) асоціації у споживачів товару, а тому безпосередньо впливає на вибір ними конкретного товару для свого споживання (ймовірно, і для харчування дітей) серед іншого аналогічного товару (виготовленого без використання імені відомого літературного персонажа та легендарного мультиплікаційного фільму).

Проте суд встановив, що зображення на етикетці сосисок не відповідає зображенню образу персонажа анімаційного фільму «Капітошка». Так, персонаж анімаційного фільму «Капітошка» — усміхнена велика кругла крапелька з краплюшкою зверху й маленькими крапельками навколо, а на етикетці сосисок «Капітошка» зображено усміхнену сосиску, колір і форма зображень не є однаковими чи тотожними.

Відповідачі, що є виробником сосисок пояснив, що при визначенні найменування продукції — сосисок, використовувалось як назва похідне слово від імен Капітон, Капітоліна. У перекладі з латинської — «голова», «головастий». Перша згадка про це чоловіче ім'я в історії належить до 22 р. н. е. Похідні (зменшувально-пестливі) від імені Капітон: Капітоха, Капітоша, Капітошка, Капа, Тоша.

Крім цього, судом було прийнято як доказ висновок судового експерта, в якому було зазначено, що ім'я (слово) «Капітошка» є зменшувальним іменем (словом), похідним від давня відомого в Україні імені «Капітон»; ім'я (слово) «Капітошка» не є результатом творчої діяль-

ності автора. Назва літературного твору «Капітошка», автором якого є Н. Гузеева є оригінальною лише у зв'язку з образом головного персонажа твору (істоти-краплі). Використання власне імені (слова) «Капітошка» на будь-якій етикетці, зокрема й на етикетці сосисок, не можна вважати порушенням авторського права Н. Гузеевої [22].

Розглянуті приклади свідчать про те, що питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності на назви творів не втрачають своєї актуальності. При розгляді справ щодо порушення авторського права на назву твору необхідно:

- 1) встановити належність назви до об'єктів, які охороняються авторським правом;
- 2) визначити видову класифікацію цієї назви;
- 3) з'ясувати, в якому вигляді, та з яким призначення використовується назва твору.

Аналіз національної та іноземної правозастосовчої практики дає підстави стверджувати, що не в усіх випадках використання оригінальної назви твору як позначення на товарах або при наданні послуг може бути визнано порушенням авторських прав.

Чинне законодавство України надає широку можливість охороняти назви творів як об'єкти авторського права. Однак потребує методичного удосконалення дослідження щодо визначення ознак, за якими назви творів можуть бути віднесені до об'єктів авторсько-правової охорони. ◆

Список використаних джерел / List of references

1. *The International Protection of Literary and Artistic Property, in Harvard Studies in International Law № 3 (New York, Macmillan, 1938), Vol. 1, no. 242, P. 242–243.*
2. *Про захист від недоброчесної конкуренції: Закон України в редакції 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 36, Ст. 164.*

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

- URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80/ed199606>.
Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy v redaktsii 1996 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, № 36, St. 164.
- URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80/ed199606>.
 3. *За матеріалами господарської справи № 20/434.*
 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/700485>; (дата звернення 01.11.2017).
Za materialamy hospodarskoї spravy № 20/434.
 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/700485>; (data zvernennia 01.11.2017).
4. *Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р., ВВР. 1994. № 13. Ст. 65.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995>.
Pro avtorske pravo i sumigni prava: Zakon Ukrainy vid vid 23.12.1993 r. VVR. 1994. № 13. St. 65. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995>.
5. *Кодекс інтелектуальної власності Франції від 01.10.2010 р.*
 URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=5563>
Kodeks intelektualnoi vlasnosti Frantsii vid 01.10.2010 r.
 URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=5563>.
6. *Francis Day & Hunter Limited (Appeal No. 94 of 1938) v Twentieth Century Fox Corporation Limited and others (Ontario) 12 Oct 1939 [1940] AC 112.*
 URL: http://www.bailii.org/uk/cases/UKPC/1939/1939_68.html.
7. *Shetland Times, Ltd. v. Jonathan Wills and Another, 1997 F.S.R. (Ct. Sess. O.H.), 24 October 1996.*
 URL: <http://www.linksandlaw.com/decisions-87.html>.
8. *Великий тлумачний словник сучасної української мови [з дод. і допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун. 2005. 1728 с.*
Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoї movy [z dod. i dopov.] / uklad. i holov. red. V. T. Busel. K.; Irpin: Perun. 2005. 1728 s.
9. *Інтелектуальна власність: словник-довідник / за заг. ред. О. Д. Святоцького. У 2-х т.: 1. Авторське право і суміжні права / за ред. О. Д. Святоцького, В. С. Дробязка. Уклад.: В. С. Дробязко, Р. В. Дробязко. К.: Ін Юре, 2000. 356 с.*
Intelektualna vlasnist: slovnyk-dovidnyk / za zah. red. O. D. Sviatotskoho. U 2-kl t.: 1. Avtorske pravo i sumizhni prava / za red. O. D. Sviatotskoho, V. S. Drobiazka uklad.: V. S. Drobiazko, R. V. Drobiazko. K.: In Yure, 2000. 356 s.
10. *Стефанчук Р. О. Сучасні проблеми формування системи особистих немайнових прав у сфері авторства // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті професора О. А. Підпригорі: 18.04.2007 р.: збірник наукових доповідей та статей. К.: Лазурит-Поліграф, 2008. 304 с.*
Stefanchuk R. O. Suchasni problemy formuvannia systemy osobystykh nemainovykh prav u sferi avtorstva // Tsyvilistychni chytannia z problem prava intelektualnoi vlasnosti, prysviacheni pam'iaty profesora O. A. Pidopryhory: 18.04.2007 r.: zbirnyk naukovykh dopovidei ta statei. K.: Lazurit-Polihraf, 2008. 304 s.
11. *Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 // ВВР.*
 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.
Pro zastosuvannia sudamy norm zakonodavstva u spravakh pro zakhyst avtorskoho prava i sumizhnykh prav: postanova Plenumu Verkhovnogo Sudu Ukrainy vid 04.06.2010 r. № 5.
 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.

12. Липцик Д. Авторское право и смежные права / пер. с фр.; предисловие М. Федотова. М.: Радомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. 788 с.
- Lyptsyk D. Avtorsoke prao y smezhnyye prava / per. s fr.; predysloviye M. Fedotova. M.: Radomyr; Yzdatelstvo YuNESKO, 2002. 788 s.
13. Крайнев П. П., Ковальова Н. М., Мельников М. В. Судові експертизи у сфері інтелектуальної власності / за ред. П.П. Крайнева. Вінниця: Фенікс, Інфракон-Інфракон-І, 2008. 376 с.
- Krainiev P. P., Kovalova N. M., Melnykov M. V. Sudovi ekspertyzy u sferi intelektualnoi vlasnosti / za red. P.P. Krainieva. Vinnytsia: Feniks, Infrakon-Infrakon-I, 2008. 376 s.
14. Ионас В. Я. Произведения творчества в гражданском праве. М.: Юридическая литература. 1972. 168 с.
- Yonas V. Ia. Proyzvedeniya tvorchestva v grazhdanskom prave. M.: Yurydycheskaia lyteratura. 1972. 168 s.
15. Рахмилович А. В. Название произведения как объект авторского права.
URL: <http://www.lawmix.ru/comm/4562>.
- Rakhmylovych A. V. Nazvaniye proyzvedeniya kak ob'iekt avtorskooho prava.
URL: <http://www.lawmix.ru/comm/4562>.
16. Лабзин Максим. Огляд судової практики розгляду спорів, пов'язаних зі зіткненням виключних прав на товарний знак та об'єктах авторського права.
URL: <http://www.lomsky.com./cgi-bin/view.cgi?rzm=obzor3>.
- Labzyn Maksym. Ohliad sudovoi praktyky rozghliadu sporiv, poviazanykh zi zitkneniam vykliuchnykh prav na tovarnyi znak ta ob'iektakh avtorskooho prava.
URL: <http://www.lomsky.com./cgi-bin/view.cgi?rzm=obzor3>.
17. За матеріалами господарської справи № 39/418 нд.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1802529#>.
- Za materialamy hospodarskoi spravy № 39/418 nd.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1802529#>.
18. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // ВВР. 1993.
- Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3689-XII // VVR. 1993.
19. Словарь русских личных имен. Около 2600 имен. М.: Энциклопедия, 1966. 384 с.
- Slovar russskykh lichnykh imen. Okolo 2600 imen. M.: Entsiklopediya, 1966. 384 s.
20. Электронная книга «Идиот» Ф. М. Достоевского.
URL: <http://librebook.ru/idiot>.
- Elektronnaia knyha «Ydyot» F. M. Dostoevskoho.
URL: <http://librebook.ru/idiot>.
21. За матеріалами цивільної справи № 464/1834/16-ц.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57917261>.
- Za materialamy tsyvilnoi spravy № 464/1834/16-ts.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57917261>.
22. За матеріалами справи № 331/213/14-ц.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37567507>.
- Za materialamy spravy № 331/213/14-ts.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37567507>.

Надійшла до редакції 20.12.2017 р.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Петренко І. Охрана и защита авторских прав на название литературного произведения. Судебная практика в Украине и других странах. В статье исследуются вопросы, связанные с охраноспособностью названий произведений, идентифицирующих признаков оригинальности названия произведения в контексте как национального законодательства и правоприменительной практики, так и законодательства, а также правоприменительной практики других стран мира.

Ключевые слова: оригинальное название, авторское право, часть произведения, охрана, судебная практика, зарубежная практика

Petrenko I. Protection of copyright for the name of the literary work.

Judicial practice in Ukraine and other countries. The author spends a lot of time and creative effort to create a work title, because the name is the first thing that reader encounters when deciding whether to read the work now, or postpone it. There are many cases when works of different authors have the same name but absolutely different content. In addition, creative or well-known titles of different works are used as a identifying names identifying for goods or services on the market. The issue of protecting the title of a work and protecting the rights on the title of the work is not something new, but still relevant. Further research is required on issues related to the capability of titles of works, identifying signs of the originality of the work's title, in the context of both national legislation and law enforcement practice and legislation as well as law enforcement practice in other countries of the world. The French Intellectual Property Code protects the title of a work as an object of copyright, which is clearly written out in the Code. In Ukraine, the protection of the title of a work as an object of copyright is directly enshrined in the Law. At the same time, to recognize it as an object of copyright, the title must meet certain conditions: presence in the title of the work of author's creative element; existence of an objective form of the title of the work; the title must be a part of the work; the title of the work must be creative; the ability of the title of the work to be used independently. The article deals with individual cases of foreign practice and analyzes known cases in Ukraine related to the protection of rights of the title of the work, as an original part that can be protected as an object of copyright.

Analysis of national and foreign law enforcement practices makes it possible to assert that not in every case use of an original work's title, as a designation of goods or services, can be recognized as a copyright infringement. The current legislation of Ukraine provides wide opportunities for protection of titles of works, as objects of copyright. At the same time, there is a need for methodological refinement of the research to determine the features by which the titles of works can be considered as objects of copyright protection.

Key words: judicial practice, author, literary work, object of copyright, signs of originality

УДК 006.01:623.4

ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ*

Олександр Зайківський,
старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України

Розглянуто вплив інтелектуальної власності на забезпечення національної безпеки й оборони України. Звернуто увагу на важливість здійснення заходів щодо безумовного забезпечення охорони інтелектуальної власності, особливо у військово-технічній сфері, для нейтралізації загроз безпеці держави у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: національна безпека й оборона, інтелектуальна власність, оборонна сфера, об'єкти права інтелектуальної власності, озброєння та військова техніка, військово-технічне співробітництво

Необхідно визначити основні реальні проблеми сучасного українського суспільства, поставити найважливіші питання і надати конкретні відповіді на них. І не лише писати і говорити, а й діяти.
В. Горбулін [1]

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України [2], визначила однією з найбільших загроз національній безпеці України неефективність системи забезпечення національної безпеки.

Загрози національній безпеці постійно трансформуються, розширюються сфери їхнього впливу. До традиційних загроз нині активно додаються принципово нові, виникнення яких зумовлене розвитком науки й техніки, процесами глобалізації та іншими чинниками [3].

Процеси глобалізації визначають основні тенденції розвитку світової еко-

номіки та політики, а також спричиняють кардинальні зміни в міжнародному безпековому середовищі. У структурі національних інтересів на передній план виходить володіння передовими технологіями, найсучаснішими засобами зв'язку та комунікацій. Сучасний технологічний, економічний, інформаційний розвиток призвів до появи широкого спектру загроз нового типу та посилює вже відомі загрози [4].

До нині актуальних загроз належать, зокрема:

- невизначеність державної науково-технологічної політики;

Олександр Оністрат,
старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник

* Початок. Продовження у наступному номері.

• неконтрольований витік інтелектуального та наукового потенціалу за межі України.

Протягом останніх років питання національної безпеки перебувають у фокусі досліджень провідних українських науковців, серед яких В. Горбулін, В. Ліпкан, І. Оніщенко, С. Жук, М. Сунгуровський, О. Мельник, В. Бегма, О. Свергунов, А. Сухоруков, Я. Жаліло, В. Бадрак та ін., що свідчить про значний науковий інтерес до цієї проблематики.

Найбільш системно такі проблемні питання, як методологія розробки стратегії національної безпеки, класифікація та ієрархія національних цінностей та національних інтересів, місце та роль стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки тощо, досліджені в роботах вітчизняних учених В. Горбуліна та А. Качинського [5–7].

Проте більшість фахівців зосереджують свою увагу на питаннях політичної, державної, економічної, військової безпеки тощо, тоді як питання, пов'язані з визначенням ролі інтелектуальної власності у сфері національної безпеки, залишаються поза детальною увагою. Є підстави стверджувати, що дослідження складових національної безпеки не охоплює всієї її системи, залишаючи поза увагою певний вид загроз, а саме загрози безпеці, пов'язані з використанням інтелектуальної власності.

Проблеми інтелектуальної власності досліджували такі вітчизняні науковці, як Г. Андрощук, О. Бутнік-Сіверський, В. Геєць, Л. Глухівський, Ю. Капіца, О. Орлюк, П. Цибульов та ін.

Однак аналіз засвідчив наявність недостатньої уваги до загроз безпеці держави у сфері інтелектуальної власності.

Тож зростає потреба в теоретичних дослідженнях, які концептуально визначали б і обґрунтовували роль інтелектуальної власності у сфері національної безпеки й оборони.

Комплексне дослідження різноманітних підходів до аналізу науково-технічної політики є актуальним з огляду

на необхідність утвердження пріоритетної ролі інтелектуальної власності в забезпеченні національної безпеки та національних інтересів Української Держави.

Метою цієї статті є визначення на основі аналізу публікацій науковців і практиків ролі інтелектуальної власності у сфері національної безпеки.

Зовсім нещодавно під безпекою розуміли захист країни від нападу ворогів, шпигунів, замаху на державний лад. З другої половини ХХ ст. почали зважати і на демографічні, техногенні й екологічні чинники. У ХХІ ст. важливу роль стали відігравати нові параметри безпеки, що пов'язані з економічним і фінансовим становищем країн, науково-технічною революцією, розвитком інформаційних і комунікаційних систем тощо. З розвитком процесів глобалізації та інформаційної революції ці нові аспекти безпеки будуть відігравати все більшу роль [8].

Об'єктами уваги насамперед стають інфраструктури систем життєзабезпечення та промисловий шпіонаж (порушення прав інтелектуальної власності) [8].

Національну безпеку Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам» [9].

Дещо інше визначення дає Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД), який визначає національну безпеку України як стан країни, за якого система державно-правових і суспільних гарантій забезпечує реалізацію суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів усього населення країни, джерел його духовного й матеріального добробуту без будь-якої дискримінації від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом досягнення

національних потреб та інтересів і погодження їх із загальнолюдськими потребами й інтересами у межах основних принципів та загально визнаних норм міжнародного права [3].

Україна, як і кожна суверенна держава, формує основи своєї національної безпеки й оборони, на основі власних національних інтересів, до яких належать визначальні потреби суспільства та держави, життєво важливі матеріальні, інтелектуальні й духовні цінності українського народу, реалізація котрих здійснюється у різних сферах і забезпечує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [3].

Стратегічні інтереси визначаються згідно з обраним курсом життя та розвитку нації на тривалий період, однак вони можуть змінюватись у контексті нових історичних умов. Ситуація у ХХІ ст. змінюється досить радикально: економічний і технологічний прогрес дедалі більше визначатиметься духовно-інтелектуальним розвитком. Цей досить вагомий чинник може радикально вплинути на геополітичну ситуацію. І в майбутньому важелі основних економічних, політичних, технологічних інтересів перебуватимуть не у власників фінансових та природних ресурсів, а насамперед — у носіїв найрозвинутіших форм духу й інтелекту [10].

У сучасних умовах поняття національної безпеки розширюється через залучення до нього все нових сфер суспільного життя.

Національна безпека України є складним багатоаспектним поняттям і за суспільними сферами функціонування охоплює такі види безпеки: політичну, економічну, військову, державну, інформаційну, науково-технологічну, екологічну, епідемічну, безпеку культурного розвитку нації та інші види безпеки (фінансову, пожежну, продовольчу, безпеку торгівлі тощо) [3, 11].

Кожна з цих сфер має певну специфіку, своєрідність. Водночас усі сфери перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, тому національна

безпека є міждисциплінарною категорією політології та соціології, військових, економічних та інших наук, що змушує досить широко тлумачити її зміст [12].

Розглянемо, яку роль відіграє охорона інтелектуальної власності в деяких сферах національної безпеки.

О. Коваль, досліджуючи соціальну безпеку, доходить висновку, що теорія соціальної безпеки має комплексний характер, що виводить її на міждисциплінарний рівень і зумовлює її багатомірність [13].

На підтвердження цього автор аналізує Концепцію безпеки людини, розроблену ООН [14], яка складається із семи основних категорій (компонентів): безпека для здоров'я, економічна, продовольча, екологічна, особиста, громадська та культурна, а також політична безпека.

Останні дві категорії (громадська й культурна та політична безпеки) означають відсутність загроз для способу життя, культури, віри, традицій, цінностей, духовності, моральності, цілей, ідеалів тощо, тобто ірраціональних сутностей, що разом визначають внутрішній світ людини. Це дає підстави О. Ковалю об'єднати їх у гуманітарний вид безпеки, тому що, на відміну від соціальної, предмет гуманітарної безпеки лежить в ірраціональній сфері. Природа гуманітарної безпеки є здебільшого морально-ціннісною [13].

Останнє судження доволі спірне, позаяк право інтелектуальної власності, котре автор теж відносить до гуманітарної сфери, зачіпає також економічну, оборонну й інші сфери безпеки, що мають матеріальний характер.

Проблематика сфери гуманітарної політики певною мірою була предметом наукового розгляду таких відомих українських фахівців, як С. Здіорук, В. Скуратівський, В. Трощинський, С. Чукут та ін. Зокрема, С. Здіорук зазначає, що сутністю гуманітарної політики держави має стати створення умов для виявлення, формування та

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

розвитку творчого потенціалу особи й суспільства загалом [15].

Проте С. Зубченко зазначає, що політиці гуманітарної безпеки приділяється недостатньо уваги. Особливо це стосується органів державної виконавчої влади. І це зовсім не тому, що в Україні відсутня сучасна теоретико-методологічна база гуманітарної політики чи немає якісних експертно-аналітичних робіт у цій сфері. Вони є, але з певних причин (вочевидь, суб'єктивного характеру) недостатньо активно використовуються в щоденній політичній практиці [16].

Автор доходить висновку про недостатнє використання наявних наукових напрацювань у сфері гуманітарної політики органами державної влади, посадовими особами України та суб'єктами політикуму. Зокрема, він зазначає, що «найприкрішим є те, що безпосередні суб'єкти політикуму не приділяють належної уваги гуманітарній політиці як такій, не розуміють, у чому вона полягає. Саме таке легковажне, а подекуди навіть відверто зневажливе ставлення до думки академічної спільноти й є основною детермінантою незбалансованості державної гуманітарної політики. Маємо ситуацію, коли політична практика гуманітарної сфери фактично йде врозріз з її теоретичною базою, коли відповідні фахові дослідження залишаються практично незатребуваними. Саме це спричинює відсутність у сучасній державній гуманітарній політиці в Україні стратегічного системного підходу, характерного для науки; комплексності та послідовності» [16].

На недооцінку ролі гуманітарної сфери, гуманітарної політики як пріоритетного напрямку діяльності держави, зокрема й у сфері національної безпеки, вказують також інші фахівці, справедливо наголошуючи на тому, що саме людський капітал визначає економічний і політичний розвиток держави та її могутність [17].

Значну увагу гуманітарній безпеці України приділяють фахівці НІСД [18].

Розглядаючи проблеми, пов'язані з національною безпекою, вони наводять один з висловів відомого польсько-британського мислителя З. Баумана: «Необхідно, щоб суверенітет держави в законодавчій і виконавчій сферах опирався на «триногу» військового, економічного й культурного суверенітету» [19]. Цією сентенцією знаний інтелектуал вельми влучно зауважив, що конструювання національної безпекової системи потребує комплексного підходу. Для нейтралізації наявних викликів і загроз недостатньо покладатися тільки на передові досягнення військово-оборонного комплексу чи пришвидшені темпи зростання внутрішнього валового продукту [18].

Тож національна безпека немислима без розгляду інтелектуальної власності як складової частини національної безпеки.

Фахівці доводять висновку, що сьогодні ключовим завданням порядку денного для Української Держави є розробка та провадження кардинально нової гуманітарної політики. Українці важливо переглянути статус гуманітарної сфери, перетворивши її на ресурс інноваційного розвитку, неодмінний елемент національної безпекової системи, а не продовжувати розглядати як дотаційну, другорядну нішу суспільного життя, оскільки в економіці ХХІ ст. інновації посідають унікальне місце, від яких дедалі більше залежить зростання продуктивності праці [18].

Розглядаючи економічну складову сфери національної безпеки й оборони, фахівці НІСД зазначають, що сучасними тенденціями світового розвитку є широке впровадження досягнень передових науково-технологічних розробок, що надає імпульс структурним зрушенням в економіці, стимулюючи виробництво нової наукомісткої високотехнологічної продукції. Умови глобального ринкового середовища диктують необхідність активізації інноваційної діяльності як найбільш ефективного способу підвищення конкурентоспромож-

ності країни та подальшого її розвитку на інтенсивній основі [20].

Цей висновок підтверджують і дослідження інших науковців. Так, наприклад, А. Сухоруков зазначає: «Логічним обґрунтуванням стратегічного напрямку розвитку, в якому головна роль відводиться інноваціям, слугують безпрецедентні успіхи високорозвинених країн світу, що стали наслідком практичного впровадження інноваційних моделей розвитку» [21].

Визначальну роль інтелектуальної власності в економічному розвитку держави підкреслюють також З. Варналій та О. Гармашова: «У довгостроковому періоді економічне зростання найбільшою мірою залежить не стільки від екстенсивних, скільки від інтенсивних чинників розширеного відтворення, що забезпечуються впровадженням у виробництво досягнень вітчизняної та світової науки, освоєнням прогресивної техніки, технологій, розвитком творчої ініціативи економічних суб'єктів. У сучасних умовах науково-технічний прогрес стає головним чинником тривалого зростання добробуту країни, а інновації — вирішальним чинником конкурентоспроможності національної економіки» [22].

Активізація інноваційної діяльності підприємств промисловості сприятиме реалізації її науково-технологічного потенціалу, що проявляється, зокрема, в підвищенні конкурентоспроможності продукції, що виробляється промисловими підприємствами на основі використання нових або значно поліпшених способів виробництва, пов'язаних із застосуванням новітніх технологій [23].

Актуальність інноваційної моделі розвитку підтверджується також фахівцями Центру Разумкова, які зазначають, що вона «зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та нових технологій на соціально-економічний розвиток, що відбувся протягом останніх 20–30 років. Нові технології докорінно і швидко змінили структуру світової економіки. Виявилось, що неспроможність країни здійснити структурну перебудову

економіки відповідно до нового технологічного укладу (чи зволікання з цим) не просто гальмує її розвиток, але й призводить до економічної деградації і відсуває її на периферію світових економічних процесів. Якщо Україна має намір інтегруватися до європейського співтовариства, забезпечити суспільний добробут європейського рівня, то запровадження такої політики виглядає безальтернативним і має реальні передумови (інноваційний потенціал)» [24].

Сучасний етап розвитку України вимагає значної модернізації економіки та суспільства. Провідну роль у цьому має відігравати національна система інноваційного розвитку, вагомим складником якої має стати формування інноваційної моделі функціонування науки. Високий інноваційний потенціал науки забезпечує, зокрема, розвинена система впровадження та комерціалізації наукових результатів [18].

Фахівці НІСД зазначають, що «за цілеспрямованих зусиль наявний інноваційний потенціал промисловості України може забезпечити той фундамент, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку» [25].

В. Савенко зазначає, що для належного рівня економічної безпеки України нині одним із завдань державної політики є вирішення проблем розвитку процесів комерціалізації інновацій і підвищення їхньої ефективності шляхом усунення загроз, які виникають у сфері інтелектуальної власності [26].

Саме інтелектуальна власність становить єдину ланку в ланцюгу між наукою, що виробляє нові знання й технології, та промисловим виробництвом, де вони впроваджуються. Тож навчитися ефективно управляти інтелектуальною власністю — важливе завданням для підвищення рівня економічної безпеки України [26].

Автори визначають такі загрози у сфері інтелектуальної власності:

- відсутність охорони українських об'єктів права інтелектуальної

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

власності (ОПІВ) за кордоном, що провокує такі похідні загрози, як втрата інтелектуального потенціалу через відсутність захисту шляхом безперешкодного копіювання контрагентами, втрачена вигода від неможливості реалізації захищених інтелектуальних продуктів на ринках ОПІВ та товарів, які у своєму складі містять ОПІВ, на ринках високотехнологічної продукції через відсутність патентної чистоти;

- «тінізація» обігу ОПІВ, що призводить до підриву авторитету держави та, відповідно, до погіршення інвестиційного клімату, супроводжується недоотриманням коштів у держбюджет через неконтрольовані операції купівлі-продажу, що не обкладаються податками, втратою валютної виручки від патентно-ліцензійної торгівлі, витоком національного інтелектуального капіталу. Найпоширенішими «тіньовими» операціями є продаж інтелектуальних продуктів, здобутих за допомогою прийомів промислового шпіонажу, продаж їх за кордон без отримання правової охорони в Україні та попереднього втілення у вітчизняній промисловості. Показовим щодо втрати інтелектуальних продуктів через «тінізацію» відносин у сфері розпорядження інтелектуальною власністю є досвід Російської Федерації, коли було завдано значного удару російській авіапромисловості. Так, французька компанія «Ерокоптер Франс» отримала в Росії 8 патентів у галузі гелікоптеробудування, а корпорація «Томпсон» запатентувала спосіб обробки відповідних сигналів вторинної радіолокаційної системи літаків. Голландська компанія «Йелстаун Корпорейшн» змогла отримати 8 патентів у галузі двигунобудування. Таким чином було запатентовано повітряний гвинт на російському гелікоптері

Ка-50 «Чорна акула» та спосіб керування ним. Це означає, що для виробництва та продажу Ка-50 суб'єктам Російської Федерації необхідно отримати патентно-ліцензійний дозвіл в іноземних контрагентів;

- низький рівень капіталізації прав на ОПІВ як нематеріальних активів на балансах вітчизняних підприємств, зокрема й тих, які функціонують у високотехнологічних галузях економіки. Це не дає можливості активізувати процеси комерціалізації в Україні, бо підприємству перед реалізацією ОПІВ або використанням його у власній діяльності, необхідно поставити права на нього на баланс підприємства як нематеріальні активи [26].

Тож це все підводить, до висновку, що «наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн негативно впливає на рівень економічної безпеки» [26].

У своїх дослідженнях фахівці НІСД вказують на ще одну проблему, пов'язану з охороною інтелектуальної власності: «В умовах інтенсифікації глобальних впливів метою має бути якісно поставлена робота щодо протидії зарубіжній експансивній діяльності, що становить загрозу українській економіці в цілому та вітчизняним приватним підприємствам, у т. ч. стосовно збереження вітчизняної інтелектуальної власності» [27].

Відсутність у державі попиту на результати наукових досліджень, неповноцінність державної системи захисту прав інтелектуальної власності та механізмів комерціалізації інтелектуального продукту позбавляють стимулів потенційних суб'єктів інноваційної діяльності і призводять до субсидіювання економік більш розвинутих країн через безкоштовний трансфер як висококваліфікованих фахівців, так і результатів фундаментальних досліджень [24].

Особливого значення з економічного погляду набуває збільшення трансферу

технологій як вітчизняної конкурентної переваги. Нині більшість провідних держав вивчає можливі шляхи посилення своєї технологічної конкурентної переваги у світовій економіці.

За даними Міжнародного валютного фонду, кількість країн, які обмінюються технологіями, за останні 50 років збільшилася з 22 до 84, значно зріс обсяг щорічних ліцензійних операцій, що свідчить про дедалі більшу економічну роль цього виду товарів для всіх учасників обміну технологіями. За оцінками фахівців, у розрахунку на одиницю витрат валютний ефект від реалізації технологічного ресурсу на світовому ринку значно вищий, аніж від реалізації готової продукції [6].

Це актуалізує питання інноваційної діяльності, що, як з'ясувалося, є фактично неодмінною умовою побудови ефективної економіки, конкурентоспроможної на світових ринках. Отже, необхідність переходу України на інноваційну модель розвитку є незаперечною [24].

Проте такий перехід стримується дією низки негативних чинників, серед яких науковці насамперед визначили відсутність цілеспрямованої та послідовної державної політики інноваційного розвитку, чіткої концепції національних інноваційних пріоритетів, системного підходу до розвитку інноваційної діяльності (національної інноваційної системи), а також незадовільний рівень захисту інтелектуальної власності, що позбавляє стимулів потенційних суб'єктів інноваційної діяльності [24].

О. Полтораков зазначає, що «пріоритетне значення серед національних інтересів має забезпечення безпеки України, без чого неможливо захистити національні інтереси. Воєнна безпека, мабуть, один з основних компонентів, що характеризують зовнішній аспект національної безпеки держави, забезпечення якої покликані здійснювати збройні сили» [12].

У сучасних реаліях української держави саме сфера військової безпеки, на наш погляд, акумулює в собі як досяг-

нення, так і проблеми інших сфер національної безпеки.

Необхідний рівень обороноздатності держави досягається у спосіб формування та реалізації військово-технічної та оборонно-промислової політики. Питання вдосконалення військово-технічної та оборонно-промислової політики в інтересах забезпечення національної безпеки й оборони розглядалися багаторазово протягом останніх двох десятиліть як на рівні вищого політичного керівництва держави, так і в науковому та експертному середовищі. Особливу увагу цьому приділяють у НІСД [28–30].

Метою військово-технічної та оборонно-промислової політики є розробка та виробництво озброєння й військової техніки і оснащення ними Збройних Сил України та інших військових формувань.

В аналітичній доповіді НІСД [20] військово-технічна політика розглядається як один із складників стратегії воєнної політики держави, як система науково обґрунтованих поглядів з питань розвитку озброєння та національної оборонної промисловості. Значну увагу в доповіді приділено також питанням інтелектуальної власності (хоча й значною мірою опосередковано). Зокрема, зазначається, що у США та інших країнах НАТО, в Росії, КНР, Індії, Бразилії Військово-технічна політика здійснюється не тільки для підтримки технічного оснащення Збройних сил на рівні сучасних вимог, а й відіграє роль генератора наукових ідей, інновацій та розробки нових технологій. Військово-технічна політика використовується як один з основних інструментів практичної реалізації досягнень науково-технічного прогресу у військовій сфері та промисловості. Від того, як в Україні здійснюється Військово-технічна політика, залежать і рівень технічного оснащення Збройних сил України, і можливості оборонно-промислового комплексу (ОПК), і ефективність військово-технічного співробітництва, що, зрештою, визначає і спроможність самостійно забезпечити оборону держави [28].

Отож до важливих напрямів військово-технічної політики, на які необхідно звернути увагу, також належать інноваційний розвиток ОПК і впровадження високих наукомістких технологій [29].

До основних цілей розвитку ОПК фахівці відносять не лише забезпечення оснащення Збройних сил новими високотехнологічними зразками, типами та видами озброєння та військової техніки; збереження й розвиток високотехнологічного експортного потенціалу компанії оборонної промисловості в межах військово-технічного співробітництва, а також розширення потенціалу випуску конкурентоспроможної наукомісткої та високотехнологічної продукції цивільного призначення. Акцентується увага на необхідності враховувати, що ОПК (як найбільш наукомісткий і високотехнологічний сектор української економіки), разом із розробкою та виробництвом озброєння та військової техніки може вирішувати високотехнологічні завдання при виробництві цивільної продукції, реалізації програм імпортозаміщення. При цьому орієнтація на розвиток українського ОПК як багатопрофільного, високотехнологічного, диверсифікованого, економічно стійкого, конкурентоспроможного на внутрішньому та зовнішньому ринках військової та цивільної продукції промислового сектору економіки України створює передумови для інноваційного розвитку всієї економіки, науки та освіти в державі [28].

Приклад розвинених країн показує, що у сфері ОПК формується від 50 до 70 % інноваційних технологій, які потім використовуються іншими галузями [31].

Розглядаючи загрози національним інтересам і національній безпеці України в оборонній сфері, фахівці зауважують проблеми інтелектуальної власності, що виникають, зокрема й під час співпраці з іноземними компаніями оборонної промисловості (інвестиції, спільне виробництво, закупівля технологій тощо).

Нині з використанням ринкових методик не дано оцінку вартості підприємств, враховуючи нематеріальні активи (наявність технологій, патентів, брендів тощо). У межах військово-технічної політики мало опрацьованими є питання інновацій, інвестицій, інтелектуальної власності [28].

Особливо ці проблеми проявляються при розробках і виробництві озброєння та військової техніки, експорті продукції військового призначення у треті країни, тощо. Фахівці НІСД зазначають, що українським експортерам значну проблему створює незахищеність інтелектуальної власності [30].

Зокрема наводиться такий приклад. У 2002 р. Україна поставила до Китаю два комплекти автоматизованих комплексів РЕБ Мандат-Б1Е (використовується для придушення наземних радіостанцій). Система призначалася для китайської армії. Тепер антена та комплекс РЕБ, схожі на встановлені в Мандат-Б1Е, фігурують у каталозі китайської компанії China Electronic Technology Import & Export Corporation [5]. Експерти прогнозують, що можна чекати копіювання двигунів українського ВАТ «Зоря-Машпроект» для десантних кораблів на повітряній подушці.

Сьогодні ринок озброєння дедалі більше орієнтується на закупівлю ефективних технологічних рішень. Передання технологій стає невід'ємною частиною більшості збройових контрактів, а традиційні замовники української спецпродукції з Південно-Східної Азії та Близького Сходу все частіше мають намір одержувати разом з продукцією доступ до технологій її виробництва. Однак відсутність в Україні досвіду торгівлі технологіями призводить до ситуацій, коли за безцінь передаються замовникам технології оборонного призначення [32].

Зважаючи на специфіку військово-промислового сектору економіки України, варто зауважити, що без здійснення попереднього наукового аналізу, стимулювання збільшення обсягів ек-

порту військових технологій може призвести до виникнення загроз національній безпеці держави [33].

Крім того, перспективи міжнародного військово-технічного співробітництва значною мірою визначаються згаданою економічною доцільністю від здійснення експорту технологій. За таких умов фахівці прогнозують посилення ролі експорту військових технологій у розвитку міжнародних економічних відносин [30].

Одним з основних завдань аналізу доцільності експорту військових технологій є визначення умов, за яких прибуток від здійснення експортної операції буде максимально можливим. Потрібно зазначити, що попри на важливість науково-технічних досліджень, приблизне співвідношення між кількістю наукових ідей, технічно можливих рішень на їх основі, патентів і тих запатентованих винаходів, які впроваджуються у виробництво, нині становить 540: 98: 8: 1 [7, 34]. За таких умов імпортер передусім прагне придбати технологію, на основі якої відбувається успішне виробництво продукції [30].

Відповідно, різниця у ціні між вартістю контракту з експорту наукової ідеї та запатентованої технології є досить значною. Тож, на думку фахівців, для експортера економічно доцільнішим є експорт технології виробництва вже наявної продукції.

Водночас з тим експорт кожної окремої технології потрібно здійснювати тільки в тому випадку, якщо економічна вигода від трансферу буде більшою, ніж від інших альтернативних шляхів застосування такої технології (наприклад експорту готової продукції). Так, протягом минулих років представники уряду США неодноразово зверталися до української влади із пропозицією трансферу технології виробництва станцій пасивної радіоелектронної розвідки «Кольчуга». Проте, враховуючи, що зазначена продукція була і є конкурентною на міжнародному ринку озброєння та військової техніки, укра-

їнська сторона неодноразово заявляла про готовність експорту технології виробництва станції розвідки «Кольчуга» тільки за умови, що вартість трансферу становитиме не менше, ніж вартість 50 одиниць готової продукції [35].

Фахівці зазначають, що однією з основних умов успішного експорту військових технологій є функціонування дієвої системи охорони інтелектуальної власності, що відповідає вимогам міжнародних стандартів. Як показує закордонний досвід, особливу роль у зазначеній системі охорони інтелектуальної власності відіграє питання вартісної оцінки експортованих технологій [30].

Питання захисту інтелектуальної власності вельми важливі в контексті функціонування міжнародного ринку озброєння та військової техніки, на якому військові технології часто є важелем економічного й політичного впливу. Наприклад, свого часу Швеція не змогла здійснити експорт винищувачів до Південно-Африканської Республіки тільки тому, що представники американської компанії, яка була власником патенту на технологію виробництва одного з вузлів винищувача, не надали згоди на здійснення її експорту [30].

Деякі фахівці розглядають можливість експорту незапатентованих вітчизняних технологій до деяких азійських і африканських держав. Зокрема, вони стверджують, що експортуючи військову технологію, наприклад у Китай, зовсім не обов'язково патентувати цей виріб за встановленою міжнародною практикою [35]. Проте експорт незапатентованих військових технологій має низку потенційних загроз. Наприклад, відомий у світі автомат Калашникова виробляють майже у 20-ти країнах, однак коли така зброя застосовується під час вирішення внутрішніх конфліктів у найменш економічно розвинених державах, міжнародне співтовариство зазвичай вказує на Росію та Україну як на найбільш можливих експортерів такого озброєння. А це, безумовно, негативно впливає на міжнародний імідж нашої держави [35].

Саме тому експерти погоджуються, що для успішного експорту військових технологій Україна має суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності як важливого інструменту міжнародних економічних відносин [30].

На думку фахівців, недостатньо регульований трансфер військових технологій становить певну загрозу для забезпечення економічної безпеки держави [36]. Зокрема, йдеться про економічну безпеку, тобто про здатність держави підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати власні економічні інтереси та протистояти зовнішнім економічним загрозам, використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці. Безумовно, розвиток експорту військових технологій загалом сприятиме розвитку військово-промислового сектору вітчизняної економіки, що, своєю чергою, підвищить показники її конкурентоспроможності [30].

Більшість експертів схиляється до думки, що експорт конкретної військової технології доцільно здійснювати тільки в тому випадку, коли інші альтернативи використання технології (наприклад виробництво й експорт готової продукції) є менш вигідними. Інакше втрата ключових військових технологій може мати значний негативний вплив не тільки на економічну, а й на інші сфери національної безпеки України.

Фахівці НІСД акцентують увагу на важливості вирішення цих проблем на рівні вдосконалення законодавства щодо охорони права інтелектуальної власності на результати наукових досліджень, створених і використаних під час розробок озброєння та військової техніки [31], та посилення контролю за переданням інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві [28].

Такого ж висновку доходить і Г. Андрощук, який зробив вагомий внесок у дослідження проблем інтелектуальної власності, зокрема і в

оборонній сфері. Він зазначає, що «відсутність повноцінної нормативно-правової бази, що регламентує дії юридичних і фізичних осіб у частині комерціалізації інтелектуальної власності, технологій подвійного призначення, значний розмір патентних зборів, встановлений урядом за подання заявок на винаходи та підтримання їх чинності, створює передумови до того, що оборонні підприємства практично не займаються правовою охороною об'єктів інтелектуальної власності, створених в процесі виконання оборонного замовлення» [37].

Автор акцентує увагу на тому, що проблему захисту результатів інтелектуальної діяльності необхідно здійснювати не тільки правовими, а й іншими, зокрема й технічними, економічними, політичними засобами.

Він зазначає, що низькі показники патентування українських винаходів у зарубіжних країнах свідчать про патентну незахищеність продукції, що експортується з України, та спричиняє суттєві ризики її експорту. Тож гостро постає проблема несанкціонованого копіювання продукції військового призначення. Особливістю правової охорони у сфері військово-технічного співробітництва є також необхідність дотримання режиму державної таємниці, що перешкоджає патентній охороні, коли відомості про винахід повинні бути розкриті й опубліковані. Тож особливо важливо значення набуває охорона результатів інтелектуальної діяльності в режимі комерційної таємниці (ноу-хау). Критично важливим є забезпечення охорони конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю, чи ноу-хау. В Україні й досі законодавчо не врегульовані питання охорони службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, зокрема ноу-хау [37]. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Горбулін В. П., Литвиненко О. В. *Національна безпека: український вимір*. К.: Інтертехнологія, 2008. 104 с.
Horbulin V. P., Lytvynenko O. V. Natsionalna bezpeka: ukrainskyi vymir. K.: Intertekhnolohiia, 2008. 104 s.
2. *Стратегія національної безпеки України*.
 URL: <http://www.president.gov.ua/documents/19521.html>.
Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy.
 URL: <http://www.president.gov.ua/documents/19521.html>.
3. *Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп.* / О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало, В. О. Паливода та ін. К.: НІСД, 2015. 58 с.
Kontseptualni zasady rozvytku systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: analit. dop. / O. O. Reznikova, V. Yu. Tsiukalo, V. O. Palyvoda ta in. K.: NISD, 2015. 58 s.
4. *Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України / за заг. ред К. А. Кононенка: аналіт доп.* / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. К.: НІСД, 2014. 48 с. (Національна безпека, вип. 6).
Parakhonskyi B. O., Yavorska H. M. Aktualni vyklyky ta zahrozy rehionalnii bezpetsi: vysnovky dlia Ukrainy / za zah. red K. A. Kononenka : analit dop. / B. O. Parakhonskyi, H. M. Yavorska. K.: NISD, 2014. 48 s. (Natsionalna bezpeka, vyp. 6).
5. *Фролов Андрей. Украина поставила Китаю средства РЭБ, двигатели для танков и десантных кораблей*.
 URL: http://vpk.name/news/48576_ukraina_postavila_kitayu_sredstva_reb_dvigateli_dlya_tankov_i_desatnyih_korablei.html.
Frolov Andrey. Ukraina postavila Kitaiu sredstva RЭB, dvigateli dlia tankov i desatnykh korablei.
 URL: http://vpk.name/news/48576_ukraina_postavila_kitayu_sredstva_reb_dvigateli_dlya_tankov_i_desatnyih_korablei.html.
6. *Білій А. І. Тиха М. В. Передумови розвитку та сучасне становище України в міжнародному обміні технологіями // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації. 2013. Т. 2. С. 56–58.*
Bilii A. I., Tykha M. V. Peredumovy rozvytku ta suchasne stanovyshche Ukrainy v mizhnarodnomu obmini tekhnolohiiamy // Stratehiia ekonomichnoho rozvytku krain v umovakh hlobalizatsii. 2013. T. 2. S. 56–58.
7. *Шугурова И. В. Политико-правовые аспекты трансфера российских технологий за рубеж // Международные процессы. 2010. № 1. С. 74–81.*
Shugurova I. V. Politiko-pravouye aspekty transfera rossijskih tekhnologij za rubezh // Mezhdunarodnye processy. 2010. № 1. S. 74–81.
8. *Василенко И. А. Геополитика современного мира. М.: Гардарики, 2006. С. 223.*
Vasilenko I. A. Geopolitika sovremennogo mira. M.: Gardariki, 2006. S. 223
9. *Про основи національної безпеки України.: Закон України*.
 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy.: Zakon Ukrainy.
 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
10. *Парахонський Б.О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект)*. К.: НІСД, 1993. 43 с.

- Parakhonskyi B. O. Natsionalni interesy Ukrainy (dukhovno-intelektualnyi aspekt). K.: NISD, 1993. 43 s.*
11. Пучков О. О. Національна безпека як умова модернізації сучасного українського суспільства // *Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2005. № 47.* Puchkov O. O. Natsionalna bezpeka yak umova modernizatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva // *Multyversum. Filosofskyi almanakh. K.: Tsentri dukhovnoi kultury, 2005. № 47.*
12. Полтораков Олександр Юрійович. Національна безпека в дефініційних вимірах. // *Стратегічні пріоритети. № 4 (17). 2010.* Poltorakov Oleksii Yuriiovych. Natsionalna bezpeka v definitynykh vymirakh. // *Stratehichni priorytety, №4 (17), 2010.*
13. Коваль О. П. Соціальна безпека: сутність та вимір. наук. доп. К.: НІСД, 2016. 34 с. Koval. O. P. Sotsialna bezpeka: sutnist ta vymir. nauk. dop. K.: NISD, 2016. 34 s.
14. Доклад о развитии человека за 1994. Программа развития ООН. Нью-Йорк: Оксфорд юниверсити пресс. 1994. Doklad o razvittii cheloveka za 1994. Programma razvitiya OON. N'yu-Jork: Oksford yuniversiti press, 1994.
15. Гуманітарна політика Української держави в новітній період: монографія / за ред. С. І. Здіорука. К., 2006. 403 с. Humanitarna polityka Ukrainskoi derzhavy v novitnii period: monohrafiia / za red. S. I. Zdiorka. K., 2006. 403 s.
16. Зубченко С. О. Сучасні наукові підходи до аналізу гуманітарної політики в Україні. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1–2 (14–15). Zubchenko S. O. Suchasni naukovii pidkhody do analizu humanitarnoi polityky v Ukraini. Stratehichni priorytety. 2010. № 1–2 (14–15).
17. Скуратівський В. А., Трощинський В. П., Чукот С. А. Гуманітарна політика в Україні: навч. посіб. К.: Вид-во УАДУ, Міленіум. 2002. 262 с. Skurativskiy V. A., Troshchynskiy V. P., Chukut S. A. Humanitarna polityka v Ukraini: navch. posib. / V. A. Skurativskiy, K.: Vyd-vo UADU, Milenium, 2002. 262 s.
18. Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави: зб. наук.-експерт. мат-лів / за заг. ред. С. І. Здіорука. К.: НІСД, 2015. 104 с. (Гуманітарний розвиток, вип. 4). Vyklyky ta zahrozy humanitarnii bezpetsi Ukrainskoi Derzhavy : zb. nauk.-ekspert. mat-liv / za zag. red. S. I. Zdiorka. K.: NISD, 2015. 104 s. (Humanitarnyi rozvytok, vup. 4).
19. Бауман Зигмунт. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. К.: Києво-Могилянська академія. 2008. С. 51–52. Bauman Zyhmunt. Hlobalizatsiia. Naslidky dlia liudyny i suspilstva. K.: Kyievo-Mohylianska akademiia, 2008. S. 51–52.
20. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. К.: НІСД, 2014. 152 с. (Економіка, вип. 15). Innovatsiynyi rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoi transformatsii ekonomiky Ukrainy : analit. dop. / O. V. Sobkevych, A. I. Sukhorukov, A. V. Shevchenko [ta in.]; za red. Ya. A. Zhalila. K.: NISD, 2014. 152 s. (Ekonomika, vup. 15).
21. Інвестування української економіки : монографія / за ред. А. І. Сухорукова. К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. С. 93. Investuvannia ukrainskoi ekonomiky: monohrafiia / za red. A. I. Sukhorukova. K.: Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky. 2005. S. 93.

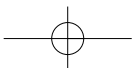

22. Варналій З. С., Гармашова О. П. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення. К.: Знання України, 2013. С. 141.
- Varnalii Z. S., Harmashova O. P. Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: problemy ta priorytety innovatsiinoho zabezpechennia. K.: Znannia Ukrainy, 2013. S. 141.
23. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко та ін.; за заг. ред. Я. А. Жаліла. К.: НІСД, 2010. С. 24.
- Rozvytok promyslovoho potentsialu Ukrainy v protsesi pisliakryzovoho vidnovlennia / O. V. Sobkevych, A. I. Sukhorukov, V. H. Savenko ta in.; za zah. red. Ya. A. Zhalila. K.: NISD, 2010. S. 24.
24. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації: аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. 2004. № 7.
- Innovatsiyni rozvytok v Ukraini: naiavnyi potentsial i kliuchovi problemy yoho realizatsii: analitychna dopovid tCentru Razumkova // Natsionalna bezpeka i oborona. 2004. № 7.
25. Проблеми і пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базиліук та ін. К.: НІСД, 2005. С. 3.
- Problemy i priorytety formuvannia innovatsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy / Ya. A. Zhalilo, S. I. Arkhiiereiev, Ya. B. Bazyliuk ta in. K.: NISD, 2005. S. 3.
26. Савенко В. Г. Загрози економічній безпеці України у сфері інтелектуальної власності. // Стратегічна панорама. 2009. № 4. С. 109–118.
- Savenko V. H. Zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti // Stratehichna panorama. 2009. № 4. S. 109–118.
27. Крутов В. В., Пилипчук В. Г. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектору безпеки України (система безпеки підприємництва): аналіт. доп. / за ред. О. О. Котелянець. К.: НІСД, 2011. 136 с.
- Krutov V. V., Pylypchuk V. H. Stanovlennia i rozvytok nederzhavnykh subiektiv sektoru bezpeky Ukrainy (systema bezpeky pidpriemnytstva): analit. dop. / za red. O. O. Kotelianets. K.: NISD, 2011. 136 s.
28. Бегма В. М., Свергунов О. О. Військово-технічна та оборонно-промислова політика України в сучасних умовах: аналіт. доп. / упоряд. В. М. Маркелов, за заг. ред. В. М. Бегми. К.: НІСД, 2013. 112 с.
- Behma V. M., Sverhunov O. O. Viiskovo-tekhnichna ta oboronno-promyslova polityka Ukrainy v suchasnykh umovakh: analit. dop. / uporiad. V. M. Markelov, za zah. red. V. M. Behmy. K.: NISD, 2013. 112 s.
29. Офсетна політика держав в умовах глобалізації. Оцінки та прогнози: монографія / В. М. Бегма, С. П. Мокляк, О. О. Свергунов, Ю. В. Толочний; за заг. ред. В. М. Бегми. К.: НІСД, 2011. 352 с.
- Ofsetna polityka derzhav v umovakh hlobalizatsii. Otsinky ta prohnozy: monohrafiia / V. M. Behma, S. P. Mokliak, O. O. Sverhunov, Yu. V. Tolochnyi; za zah. red. V. M. Behmy. K.: NISD, 2011. 352 s.
30. Бегма В. М. Військово-технічне співробітництво в умовах глобалізації: український вимір: зб. мат-лів круглого столу / за заг. ред. О. В. Литвиненка. К.: НІСД, 2011. 80 с. URL: <http://www.niss.gov.ua>.
- Behma V. M. Viiskovo-tekhnichne spivrobitnytstvo v umovakh hlobalizatsii: ukrain-skyi vymir: zb. mat-liv «kruhloho stolu» / za zah. red. O. V. Lytvynenka. K.: NISD, 2011. 80 s. URL: <http://www.niss.gov.ua>.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

31. Оборонно-промисловий комплекс України потребує чіткої стратегії розвитку. URL: <http://www.uspp.org.ua/news/1466.oboronno-promisloviy-kompleks-ukraini-potrebu-chitkoi-strategii-rozvitku.htm>.
- Oboronno-promyslovyi kompleks Ukrainy potrebuie chitkoi stratehii rozvytku. URL: <http://www.uspp.org.ua/news/1466.oboronno-promisloviy-kompleks-ukraini-potrebu-chitkoi-strategii-rozvitku.htm>.
32. Єфетова К. Ф., Завгородня М. Ю. Вплив потенціалу оборонно-промислового комплексу на розвиток високотехнологічного виробництва національної економіки. Стратегічна панорама 2010. № 1 (38), с. 116–127.
- Yefetova K. F., Zavorodnia M. Yu. Vplyv potentsialu oboronno-promyslovoho kompleksu na rozvytok vysokotekhnolohichnoho vyrobnytstva natsionalnoi ekonomiky. Stratehichna panorama 2010. № 1(38), s. 116–127.
33. Щеглюк Б. П. Експорт військових технологій у контексті забезпечення національної безпеки України // Стратегічні пріоритети. 2014. № 1 (30).
- Shcheglyuk B. P. Eksport viiskovykh tekhnolohii u konteksti zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy // Stratehichni priorytety. 2014. №1 (30).
34. Економіка і організація інноваційної діяльності: підруч. / за ред. О. І. Волкова, М. П. Денисенка. К.: Професіонал, 2004. 960 с.
- Ekonomika i orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti : pidruch. / za red. O. I. Volkova, M. P. Denysenka. K.: Profesional, 2004. 960 s.
35. Бадрак В. В. Експорт XXI: ставки на технології // Дзеркало тижня. 2003. № 2. 17 січня. Badrak V. V. Eksport XXI: stavky na tekhnolohii // Dzerkalo tyzhnia. 2003. № 2. 17 sichnia.
36. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України. К.: Євроатлантикінформ, 2007. 592 с.
- Horbulin V. P., Kachynskiy A. B. Systemno-kontseptualni zasady stratehii natsionalnoi bezpeky Ukrainy. K.: Yevroatlankyinform, 2007. 592 s.
37. Андросчук Геннадій : Захист результатів інтелектуальної діяльності в оборонно-промисловому комплексі України: стан та проблеми. URL: <http://www.cacds.org.ua/ru/comments/639>.
- Androshchuk Hennadii : Zakhyst rezultativ intelektualnoi diialnosti v oboronno-promyslovomu kompleksi Ukrainy: stan ta problem. URL: <http://www.cacds.org.ua/ru/comments/639>.
38. Шевченко О. Проблемні питання розвитку науково-технологічного потенціалу ОПК України. // Стратегічні пріоритети. 2010. № 4 (17). С. 103–108.
- Shevchenko O. Problemni pytannia rozvytku naukovo-tekhnolohichnoho potentsialu OPK Ukrainy. // Stratehichni priorytety . 2010. № 4 (17). S. 103–108.
39. Проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні: аналітична доповідь Центру Разумкова. К., 2002. С. 296–342.
- Problemy okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini: analitychna dopovid Tsentru Razumkova. K., 2002, S. 296–342.
40. Цибульов П. М. Розподіл майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, що створені з використанням державних коштів. // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2012. Випуск 1, Том 2.
- Tsybulov P. M. Rozpodil mainovykh prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti, shcho stvoreni z vykorystanniam derzhavnykh koshtiv. // Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. 2012. Vypusk 1, Tom 2.
41. Боднарчук Р. В., Гриненко О. В. Виробництво інноваційної продукції ОПК України: стан і перспективи. // Стратегічні пріоритети. 2010. № 4 (17), С. 108–115.

Bodnarchuk R.V., Hrynenko O.V. Vyrobnnytstvo innovatsiinoi produktsii OPK Ukrainy: stan i perspektivy. Stratehichni priorytety. 2010. №4 (17). S. 108–115.

Надійшла до редакції 31.01.2018 р.

Зайковський А., Оністрат А. Вопросы интеллектуальной собственности в исследованиях проблем национальной безопасности. Рассмотрено влияние интеллектуальной собственности на обеспечение национальной безопасности и обороны Украины. Указано на важность осуществления мероприятий по безоговорочному обеспечению охраны интеллектуальной собственности, особенно в военно-технической сфере, для нейтрализации угроз безопасности государства в сфере интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: национальная безопасность и оборона, интеллектуальная собственность, оборонная сфера, объекты права интеллектуальной собственности, вооружение и военная техника, военно-техническое сотрудничество

Zaykivskiy O., Onistrat O. Intellectual property question in national security issues researches. The influence of intellectual property on ensuring national security and defense of Ukraine is considered. The importance of implementing measures to unconditionally ensure the protection of intellectual property, especially in the military-technical sphere to neutralize the threats to state security in the field of intellectual property.

Threats to the national security are constantly being transformed, the spheres of their influence are expanding. Today, radical new threats are being added to traditional threats, the occurrence of which is due to the development of science and technology, the processes of globalization and other factors.

The processes of globalization determine the main trends of the world economy and politics, and also cause radical changes in the international security environment. In the structure of the national interests, the possession of advanced technologies, the latest means of communications and communications comes to the first place. Modern technological, economic, informational development has led to the appearance of a wide range of threats of a new type and it enhances the effect of already known threats.

These threats include, in particular: uncertainty of the state scientific and technological policy; uncontrolled leakage of intellectual and scientific potential beyond Ukraine; scientific and technological lag of Ukraine from developed countries.

So, there is a growing need for theoretical studies that would conceptually define and substantiate the role of intellectual property in the field of national security and defense.

The complex study of various approaches to the analysis of scientific and technical policy is relevant in view of the need to prioritize the role of intellectual property in ensuring national security and national interests of the Ukrainian State.

In modern conditions, the concept of national security is expanding due to the inclusion of all the new spheres of public life in it.

National security of Ukraine is a complex multifaceted concept, and in the social spheres of functioning includes the following types of security: political, economic, military, state, informational, scientific and technological, ecological, epidemic, security of cultural development of the nation and other security (financial, fire, food, security of trade, etc.).

In order to neutralize the existing challenges and threats, it is not enough to rely only on the advanced achievements of the military-defense complex or the accelerated growth of the gross domestic product.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Therefore, the national security is unthinkable without consideration of intellectual property as an integral part of national security.

Intellectual property itself is a connecting element in the chain between science that produces new knowledge and technology, and industrial production, where they are implemented. Therefore, learning to effectively manage intellectual property is an important task for raising the level of economic security of Ukraine.

Considering the threats to the national interests and national security of Ukraine in the defense sector, specialists also note the problems of intellectual property that arise, including in cooperation with foreign defense industry companies (investments, joint production, procurement of technologies, etc.).

Recent developments of major defense or economic significance are, to a large extent, belong to the state secrets and they are the subjects of the state protection. However, each new development, by definition, contains the objects of intellectual property rights, which are the integral part of it. Therefore, the state is obliged to secure and protect its right to the objects of intellectual property rights related to the development of new models of weapons and military equipment or their modernization. This is especially true of measures of state defense orders and state programs for the development of weapons and military equipment. It is precisely in the course of the implementation of the research and development work and state programs the objects of intellectual property rights, which belong to the sphere of national interests, are created, and the state is obliged to ensure their protection and ownership of these objects. The question of the effective protection of rights of the objects of intellectual property rights related to the development of new models of weapons and military equipment or their modernization is both in the context of ensuring the national security of the state and in the economic plane. This is a reduction in the cost of development, and the protection against the claims of anyone in the mass production for their own needs and for export, and the possibility of profit from the sale of licenses.

A deliberate and purposeful modernization of the intellectual property sphere can act as a powerful factor in the transformations in the economy in whole, the engine of the transition to advanced technological processes, the development of new knowledge-intensive industries. Taking into account the above mentioned features, at the present stage, the urgency of optimization of the state management of the scientific sphere, stimulation of the development of innovation sectors of the national economy, and the strengthening of international cooperation is increasing.

The issues outlined need a comprehensive consideration by the professional community and take into account the actual security aspects of the development of education and science.

Further research of these issues should be aimed at improving the conceptual foundations of the relevant state policy of Ukraine and, in particular, developing a unified approach to defining a system of protection of intellectual property as an integral part of the sphere of ensuring national security and defense.

Key words: national security and defense, intellectual property, defense sphere, objects of intellectual property rights, armament and military equipment, military-technical cooperation

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ У СПРОЩЕНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ)

Андрій Шабалін,

старший науковий співробітник Центру правового забезпечення розвитку науки і технологій НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат юридичних наук, адвокат

У статті досліджуються питання доказування в наказному провадженні. Проаналізовані основні етапи процедури видання судового наказу у контексті доказування. За результатами дослідження сформульовано висновок щодо відсутності процесу доказування як це передбачено для інших категорій цивільних справ, що зумовлено специфікою спрощеного цивільного процесуального провадження.

Ключові слова: докази, суд, цивільний процес, наказне провадження, процес доказування, спрощене цивільне провадження

Попри те, що наказне провадження (спрощене цивільне процесуальне провадження) вже було неодноразово предметом наукового дослідження, деякі питання, зокрема пов'язані з доказуванням, все ж залишаються дискусійними. Це стосується питання доказування у категорії цивільних справ, оскільки заява про скасування судового наказу розглядається в судовому засіданні. Отже, питання існування доказування, з огляду на зазначений етап видачі судового наказу залишається актуальним.

Аналіз розробники проблематики. Варто зазначити, що наказне провадження, зокрема й питання доказування, вже розглядалося такими науковцями, як В. Аргунова, І. Андропова, І. Безлюдько, О. Беляневич, С. Бичкова, В. Бобрик, О. Боннер, В. Васильєва, М. Вербіцька, О. Захарова, О. Короед, В. Короленко, О. Шиманович, П. Шевчук, М. Штефан, О. Штефан, С. Фурса.

Ця стаття має на меті виявити та вирішити комплекс теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із процедурою доказування в наказному провад-

женні як одному з цивільно-процесуальних проваджень, а також виробити відповідні теоретичні підходи.

Відповідно до п. 1 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (надалі — ВССУ) від 23.12.2011 р. № 14 «Про практику розгляду судами заяв у наказного провадження» наказне провадження визначено як самостійний і спрощений вид судового провадження у цивільному судочинстві при розгляді деяких категорій справ, у якому суддя в установлених законом випадках, за заявою особи, якій належить право, без судового засідання та виклику стягувача й боржника на основі доданих до заяви документів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення [1].

Говорячи про докази та доказування в наказному провадженні, варто зупинитися на деяких рисах наказного провадження та його етапах.

Однією із суттєвих ознак наказного провадження є його спрощеність. Спрощеність є фактично стрижнем наказно-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

го провадження. Вона проявляється у вичерпності переліку вимог, за якими може бути виданий судовий наказ, а також у процедурі видання та скасування останнього.

Спрошеність проявляється й у процесі доказування у справах наказного провадження. Так, С. Сенник зазначає, що процес доказування для заявника закінчується з прийняттям судом заяви про видачу судового наказу [2].

У п. 11 постанови Пленуму ВССУ «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» вказується, що оскільки, що розділом II ЦПК України процедура розгляду заяв у наказному провадженні полягає у виданні судового наказу, не можуть бути застосовані такі процесуальні інститути, як забезпечення доказів і призначення експертизи [1].

На сьогоднішній день заява про скасування судового наказу розглядається в судовому засіданні (ст. 105-1 ЦПК України), але при цьому суд з'ясовує лише думку осіб з приводу заяви про скасування судового наказу (ч. 7 ст. 105-1 ЦПК України). Тож, можна говорити про неповну (часткову) дію процесу доказування (хоча й розширену, порівняно з Цивільним процесуальним кодексом України 2004 р.) або «усіченість» доказової презумпції [3, 79–80].

Іншою суттєвою рисою наказного провадження є його безспірність. Аналізуючи цю ознаку, варто зазначити, що на сьогодні питання спору про право є досить дискусійним і остаточно не вирішеним у правовій доктрині.

Так М. Штефан вказує, що спір про право — це розбіжності між особами, що є суб'єктами правовідносин, з приводу їхніх прав і обов'язків та неможливістю внаслідок цього здійснення останніх [4, 434].

З викладеної позиції науковця стає зрозуміле, що «спір про право» є по суті конфліктом. Тут постає питання: чи можливий бути такий конфлікт (спір) у наказному провадженні? З одного

боку, безспірність вимог, а з другого, — заявник звертається до суду з метою отримання захисту та відновлення свого права. Саме суд є тим державним органом, який і вирішує конфлікт у правовій площині. Викладене підтверджується й позицією законодавця. Так, відповідно до ст. 1 ЦПК України завданнями цивільного судочинства є справедливі, неупереджені та своєчасні розгляд та вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права, невизнаного чи оспорюваного права, свобод або інтересів фізичної особи, прав й інтересів юридичних осіб [5].

Не вдаючись до поглибленого правового аналізу природи поняття «спір про право», вважаємо за доцільне частково прийняти позицію М. Черьоміна щодо трактування безспірності в наказному провадженні. Так, автор доходить висновку, що «безспірність» у наказному провадженні варто розуміти в тому сенсі, що вирішення справи в останньому відбувається за спрощеною процедурою, тобто без її вирішення на стадії судового розгляду (судового засідання) [6, 62–68]. Вважаємо, що така позиція є правильною та підтвердженою вищевикладеним у цій роботі (характеристика ознаки спрощеності). Однак ми вважаємо, що безспірність реалізується й у тому, що в боржника немає правових контраргументів щодо заявлених вимог, що впливає із відповідних документів (договорів, бухгалтерських довідок тощо), а тому й відсутність необхідності розглядати справу в судовому засіданні за участю сторін, досліджувати докази. Викладене підтверджує і позиція судових органів першої інстанції з цього питання.

Так, у опублікованій судовій практиці, зокрема у п. 5 Узагальнення судової практики розгляду справ наказного провадження у 2012 р. Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області вказується, що наказне провадження не є свідченням відсутності спірних правовідносин між сторонами, проте з оглядом очевидності права ви-

моги заявника відсутній спір про наявність права [88]. Аналогічної позиції дотримуються й науковці [7, 90].

Статтею 100 ЦПК України встановлені підстави для відмови у прийнятті заяви про видання судового наказу чи її повернення. Так, зокрема, ч. 6 ст. 100 ЦПК України передбачено в разі, якщо боржником у заяві про видачу судового наказу, щодо якої відсутні підстави для її повернення чи відмови у виданні судового наказу, вказана фізична особа, що не має статусу підприємця, суддя не пізніше 2 днів з дня надходження такої заяви звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання фізичної особи-боржника. Пунктом 1 ч. 6 ст. 100 ЦПК України визначено, що інформація про місце проживання (перебування) фізичної особи-боржника має бути надана протягом 3 днів з моменту отримання відповідним органом реєстрації місця проживання (перебування) особи відповідного звернення суду [5].

Варто зазначити, що аналогічні дії суд повинен виконати й у справах позовного провадження (ч. 3 ст. 122 ЦПК України).

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» місце перебування — адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менш 6 місяців на рік, а місце проживання — адміністративно-територіальна одиниця на території якої особа проживає строком понад 6 місяців на рік. Згідно із вказаною нормою як місце перебування, так і місце проживання підлягають реєстрації шляхом внесення інформації до Єдиного демографічного державного реєстру, а ч. 7 ст. 6 вказаного Закону визначено, що надання органом реєстрації відомостей про місце проживання чи місце перебування особи й інших персональних даних здійснюється виключно у випад-

ках, передбачених законодавством України й лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини або за згодою особи [8].

Іншим нормативним актом, зокрема ст. 22-1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», закріплено, що судам загальної юрисдикції на безоплатній основі надається безкоштовний доступ до відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Саме в цьому реєстрі і міститься інформація про місцезнаходження (місце проживання) таких осіб (ст. 17 Закону) [9].

Варто зазначити, що ЦПК України в редакції 2004 р. не закріплював обов'язковість суду здійснити перевірку інформації щодо місця проживання (перебування) фізичної особи-боржника, в разі наявності сумнівів такої перевірки суд не здійснював і за ЦПК України 1963 р. (глава 16 ЦПК України 1963 р.) [10]. На нашу думку, закріплення такого обов'язку суду на рівні закону стало значним кроком на шляху захисту прав боржника-фізичної особи.

Водночас редакція ч. 6 ст. 100 ЦПК України, як на нас, ставить два важливі запитання. Перше: чи не збирає суд у такому разі докази, що можуть мати значення для вирішення справи наказного провадження, тобто чи не включається суд у процес доказування, що взагалі неможливий до відкриття провадження? Друге: на що спрямовані такі дії суду?

Для відповіді звернемося до основних положень теорії судових доказів. У цивільно-процесуальній літературі процес збирання доказів визначається як початковий важливий етап доказової діяльності [11, 94; 12, 28]. Основною метою судового доказування є встановлення за допомогою доказів фактичних обставин справи [13, 47], що стосується і процесу доказування в цивільному судочинстві [14, 12]. Саме за допомогою фактичних даних встановлюються обставини, що мають значення для пра-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

вильного вирішення справи. Такі дані мають бути належними до справи [15, 89]. За своєю природою судові докази є фактичними даними (інформацією про факти), що збираються з допомогою процесуальних засобів, встановлених законом [16, 26–28; 17, 145–146]. Відповідно до ч. 2 ст. 57 ЦПК України фактичні дані (докази) встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, які допитані як свідки, показів свідків, письмових доказів, речових доказів, висновків експертів. Приписами ч. 3 ст. 60 ЦПК України встановлено, що доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі та щодо яких у сторін й інших осіб, які беруть участь у справі, виникає спір [5]. Обов'язок доказування покладений на сторони процесу та зацікавлених осіб (ст. 60 ЦПК України), а не на суд. Тут потрібно зазначити, що суд також є суб'єктом доказування, він бере участь у доказовій діяльності, але вона полягає в забезпеченні повного, всебічного й об'єктивного з'ясування обставин справи (ч. 4 ст. 10, ч. 2 ст. 166, ст. 212 ЦПК України), сприяє збиранню доказів (ст. 137 ЦПК України), вирішує питання про належність і допустимість доказів (ст. 58, 59 ЦПК України) [4, 278–279], але це стосується інших проваджень цивільного судочинства (позовного, окремого), де повноцінне доказування.

Усе зазначене не стосується інформації щодо місця проживання (перебування) фізичної-особи боржника, тому що ця інформація не впливає на вирішення судом заяви про видання судового наказу по суті.

Отже, вищевикладене дає нам підстави говорити не про доказову діяльність суду, зокрема збирання доказів на цьому етапі, а про обов'язкову контрольню-перевірну діяльність щодо дотримання заявником правил підсудності при зверненні до суду із заявою про видання судового наказу (абз. 3 ч. 6 ст. 100 ЦПК України).

Також завданням такого судового контролю є усунення можливих з боку заявника зловживань своїми процесуальними правами (про наявність таких зловживань свідчать наведені вище приклади).

З огляду на загальні положення цивільного процесу щодо рівності сторін провадження (ст. 18, 26, 27, 31 ЦПК України), можна дійти висновку, що контрольню-перевірну функцію суду щодо перевірки інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи-боржника, відповідно до ч. 6 ст. 100 ЦПК України, спрямована на підвищення ефективності реалізації принципу рівності сторін цивільного судочинства в наказному провадженні, позаяк результати такої перевірки мають важливе значення для боржника щодо отримання ним копії виданого судового наказу та доданих документів (ст. 104 ЦПК України) і можливості подання до суду заяви про скасування судового наказу (ст. 105, 105–1 ЦПК України). Викладене в контексті забезпечення прав відповідача стосується й позовного провадження при перевірці судом інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи-відповідача (ч. 3 ст. 122 ЦПК України).

З приводу викладеного М. Штефан слушно зауважував, що, визначивши процесуальну рівність сторін, цивільне процесуальне законодавство надає їм однакові процесуальні засоби для захисту та рівну можливість їх застосування (ст. 27 ЦПК України) і сприяння судові [4, 69].

Етап розгляду заяви про скасування судового наказу є обов'язковим для всього наказного провадження, проте реалізація цього етапу залежить від волі боржника.

Необхідно зазначити, що до судової реформи 2010 р. скасування судового наказу здійснювалося за доволі простою процедурою. Судовий наказ скасовував судом виключно на підставі поданої боржком заяви про скасування судового

наказу, що викладалась у довільній формі (ст. 106 ЦПК України 2004 р.).

Розділом II ЦПК України закріплено форму та зміст заяви про скасування судового наказу.

Так, ч. 3 ст. 105 ЦПК України визначено, що в заяві про скасування судового наказу повинно бути зазначено:

- 1) найменування суду, в який подається заява;
- 2) ім'я (найменування) стягувача та боржника, а також ім'я (найменування) представника боржника, якщо заява подається представником, їхнє місце проживання чи місцеперебування;
- 3) наказ, що оспорується;
- 4) посилання на обставини, які свідчать про повну або часткову необґрунтованість вимог стягувача;
- 5) посилання на докази, якими боржник обґрунтовує свої заперечення проти вимог стягувача;
- 6) перелік документів, які додаються до заяви.

Частиною 6 ст. 105 ЦПК України визначено, що до неналежно оформленої заяви про скасування судового наказу застосовуються норми ст. 121 ЦПК України [5].

У разі дотримання всіх вимог щодо форми та змісту заяви про скасування судового наказу, а також строків її подання боржником суд приймає таку заяву до розгляду, про що постановляє ухвалу не пізніше наступного дня з дня прийняття заяви про скасування судового наказу. Копія ухвали про прийняття заяви про скасування судового наказу до розгляду не пізніше наступного дня з дня її постановлення надсилається боржнику (чч. 4, 5 ст. 105-1 ЦПК України), а стягувачу надсилається копія заяви про скасування судового наказу з доданими до неї документами (ч. 5 ст. 105-1 ЦПК України).

На розвиток положення ч. 3 ст. 105 ЦПК України в абз. 3 п. 19 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного

провадження» від 23.12.2011 року № 14 зазначено, що в заяві про скасування судового наказу має бути зазначено не лише про оспорення наказу, а й про обставини, які засвідчують повну або часткову необґрунтованість вимог стягувача, а також посилання на докази, якими боржник обґрунтовує свої заперечення проти заявлених вимог. Докази можуть бути подані до суду при розгляді заявлених вимог [1].

З позиції законодавця та Вищого спеціалізованого суду України випливає, що боржник повинен обґрунтовувати свої заперечення доказами. Вище вже зазначалось, що процес доказування, як це відбувається в інших видах цивільного провадження (позовном й, окремому), неможливий у наказному провадженні, оскільки воно є спрощеним.

Отже, постає питання про наявність доказування при вирішенні судом питання щодо заяви про скасування судового наказу.

У юридичній літературі висловлені різні позиції щодо права боржника обґрунтовувати свої заперечення, вище ми вже озвучували погляди деяких науковців з цього питання.

Так, Д. Луспенник вказує, що заява про скасування судового наказу не повинна обґрунтовуватися боржником з посиланням на докази [18, 441].

Іншої позиції дотримується С. Фурса, вона наголошує на доцільності обґрунтування доводів боржника при скасуванні судового наказу [19, 88].

Тут потрібно зазначити, що викладені наукові позиції стосуються змісту заяви про скасування судового наказу до змін, які відбулись у 2010 р., завдяки котрим у ЦПК України з'явився етап розгляду заяви про скасування судового наказу.

Отже доцільно приділити увагу вирішенню долі заяви про скасування судового наказу в судовому засіданні.

Заява про скасування судового наказу розглядається судом протягом 10 днів з дня постановлення ухвали про прийняття такої заяви у відкритому судово-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

му засіданні (ч. 6 ст. 105-1 ЦПК України). Про час і місце розгляду заяви суд інформує стягувача та боржника (ч. 5 ст. 105-1 ЦПК України). Неявка осіб, належним чином повідомлених про час і місце розгляду заяви про скасування судового наказу, не перешкоджає її розгляду (ч. 6 ст. 105-1 ЦПК України).

У цивільній процесуальній літературі наголошується, що підготовка цивільних справ до судового розгляду є важливою складовою частиною правозастосовного процесу [20, 138], підготовчі дії до судового розгляду в суді першої інстанції є неодмінним елементом цивільної процесуальної форми [21, 217].

З приводу вищевикладеного в п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12.06.2009 р. № 5 вказується, що проведення попереднього судового засідання є обов'язковим для кожної справи незалежно від її складності, за винятком випадків, встановлених нормами Цивільного процесуального кодексу України. Беручи до уваги особливості провадження, попереднє судове засідання не проводиться в наказному й в окремому провадженнях [22].

Процесуальний закон не встановлює чітких строків призначення судового засідання. Відповідно до змісту ч. 6 ст. 105-1 ЦПК України таке засідання має бути проведено в розумний строк, який не може перевищувати 10 днів з дня постановлення ухвали про прийняття заяви про скасування судового наказу до розгляду.

В абз. 2, 3 п. 21 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» роз'яснено, що розгляд заяви про скасування судового наказу здійснюється за процедурою, визначеною ч. 7 ст. 105-1 ЦПК України. Проте основні положення Цивільного процесуального кодексу України щодо наказного провадження, мають застосовуватися. Зокрема, це

право заявлення відводу, подання клопотань тощо [1]. Так, відповідно до загальних правил Цивільного процесуального кодексу України здійснюється і фіксація судового засідання з розгляду заяви про скасування судового наказу.

Відповідно до ч. 7 ст. 105-1 ЦПК України головуючий відкриває судове засідання та з'ясовує, хто з викликаних осіб з'явився, встановлює їхню особу, перевіряє повноваження представників, після чого повідомляє зміст заяви про скасування судового наказу та з'ясовує думку осіб, які беруть участь у розгляді такої заяви [5].

З викладеної норми випливає, що суд у процесі розгляду заяви про скасування судового наказу в судовому засіданні з'ясовує виключно обставини, а не досліджує докази. З приводу зазначеного В. Феннич вказує, що аналіз практики винесення ухвал про скасування судового наказу свідчить, що в судовому засіданні абсолютно не відбувається дослідження доказів зі сторони боржника. Жодних інших процесуальних дій у порядку розгляду такої заяви чинний Цивільний процесуальний кодекс України не вимагає [23]. З приводу викладеного варто додати, що за змістом ч. 7 ст. 105-1 ЦПК України стягувач також не має права надати суду заперечення (докази) проти викладених боржником у заяві обставин на свою користь.

На відсутність обов'язкової перевірки судом викладених сторонами наказного провадження обставин вказують і автори монографії «Наказне провадження в цивільному процесі» [3, 179, 185].

Викладене підтверджується й позицією Вищого спеціалізованого суду України. Так, в абз. 2 п. 21 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» зазначено, що оскільки при поданні заяви про скасування судового наказу боржник згідно із законом може лише посилатися на докази, якими обґрунтував свої заперечення проти за-

явлених вимог, то такі докази можуть подаватися ним при розгляді [1].

Іншим моментом є те, що суд може розглянути заяву про скасування судового наказу без участі сторін (ч. 6 ст. 105-1 ЦПК України), у такому разі суд буде приймати рішення виключно на підставі викладених у заяві про скасування судового наказу обставин, які підтверджені документами, без з'ясування процесуальної позиції сторін, перевірки викладених у заяві обставин за допомогою процесуальних засобів доказування, що не кореспондується із судовим доказуванням.

Викладене знаходить своє підтвердження й у позиції вищої спеціалізованої судової інстанції. Так, в абз. 3 п. 21 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» вказано, що, як випливає із суті наказного провадження, при розгляді заяви про скасування судового наказу не передбачено вирішення процесуальних питань про забезпечення доказів, призначення експертизи тощо [1].

Однак постає питання: чому вищий спеціалізований судовий орган з розгляду цивільних і кримінальних справ у своєму керівному роз'ясненні застосовує терміни «докази», «посилання на докази» (п. 21 згаданої Постанови)?

На наш погляд, така позиція вищої спеціалізованої судової інстанції зумовлена тим, що суд при розгляді заяви про скасування судового наказу оцінює обставини, на які посилається боржник, а це елемент доказування (характеризуючи наказне провадження ми говорили про наявність у ньому «урізаного» доказування завдяки етапу розгляду заяви про скасування судового наказу).

Також зауважимо, що як з логічної, психологічної, так і з правової позиції оцінка викладених сторонами обставин, доказів є основою для правильного вирішення судом (суддею) кожної цивільної справи, напевно, цим пояснюється і позиція законодавця щодо закріплення в розділі II ЦПК України словосполучен-

ня «посилання на докази» (п. 6 ч. 2 ст. 105 ЦПК України).

У процесуальній літературі зазначається, що суд оцінює докази не тільки з правової позиції, а й з позиції логіки та психології [24, 5]. Оцінка доказів судом відіграє провідну роль у прийнятті ним відповідного за змістом акта застосування права, що має обов'язковий владний характер [25, 271].

З приводу всього викладеного варто погодитися з поширеною науковою позицією щодо обмеженості можливості використання доказових презумпцій у наказному провадженні [3, 78–79], що чітко проявляється саме на етапі розгляду заяви про скасування судового наказу.

Висновок. Беручи до уваги все викладене можливо дійти висновку, у справах наказного провадження не можна говорити про наявність процесу доказування на етапі розгляду судом заяви про скасування судового наказу, як це можливо в інших провадженнях цивільного судочинства, що пояснюється особливістю наказного провадження, зокрема його спрощеністю.

Натомість, у ході проведення судової реформи (Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.17 р. № 2147-VIII) були винесені зміни до чинного Цивільного процесуального кодексу України, зокрема, реформовано й наказне провадження. Отже, вже на підставі нової судової практики, правових рекомендацій вищої судової інстанції держави, можливо буде, вже по-новому, розглянути питання доказів і доказування у спрощеному цивільному судочинстві. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження.: Постанова Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 р. № 14 // Офіційний сайт Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.
URL:http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2011_rik/postanova_vid_23122011_roku_№_14_pro_praktiku_rozglyadu_sudami_zajav_u_porjadku_nakaznogo_provadzhen.html.
- Pro praktyku rozhlyadu sudamy zayav u porjadku nakaznoho provadzhennya.: Postanova Plenum Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozhlyadu tsyvil'nykh i kryminal'nykh sprav vid 23.12.2011 r. № 14 // Ofitsiyyny sayt Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozhlyadu tsyvil'nykh i kryminal'nykh sprav.
URL:http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2011_rik/postanova_vid_23122011_roku_#_14_pro_praktiku_rozglyadu_sudami_zajav_u_porjadku_nakaznogo_provadzhen.html.
2. Сенник С. Н. Поняття та характерні ознаки наказного провадження // Вісник Львівського ун-ту. Серія юрид. 2010. Вип. 51. С. 218–222.
Sennyk S. N. Ponyattya ta kharakterni oznaky nakaznoho provadzhennya // Visnyk L'vivs'koho un-tu. Seriya yuryd. 2010. Vyp. 51. S. 218–222.
3. Наказне провадження в цивільному процесі: монографія / за заг. ред. В. І. Бобріка. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 203 с.
Nakazne provadzhennya v tsyvil'nomu protsesi: monohrafiya / za zah. red. V. I. Bobryka. K.: Naukovo-doslidnyy instytut pryvatnoho prava i pidpryyemnytstva NAPrN Ukrainy, 2011. 203 s.
4. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс: підруч. для студ. спец. вищ. навч. зал. К.: Ін Юре, 2005. 624 с.
Shtefan M. Y. Tsyvil'ne protsesual'ne pravo Ukrainy: akademichnyy kurs: pidruch. dlya stud. spets. vyshch. navch. zal. K.: In Yure, 2005. 624 s.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 10.03.2004 р. № 1618-IV // Офіційний сайт Верховної Ради України.
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy vid 10.03.2004 r. № 1618-IV // Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy.
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Черемин М. А. Приказное производство в российском гражданском процессе. М.: Городец-издат, 2001. 171 с.
Cheremyn M. A. Prikaznoe proyzvodstvo v rossyyskom hrazhdanskom protsesse. M.: Horodets-yzdat, 2001. 171 s.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар // С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков, В. І. Бобрік та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової. 2-ге вид., доповн. і переробл. К.: Атіка, 2010. 896 с.
Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyy komentar // S. S. Bychkova, Yu. V. Bilousov, V. I. Biryukov, V. I. Bobryk ta in.; za zah. red. S. S. Bychkovoї. 2-he vyd., dopovn. i pererobl. K.: Atika, 2010. 896 s.
8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання.: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV // Офіційний сайт Верховної Ради України.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.
Pro svobodu peresuvannya ta vil'nyy vybir mistsya prozhyvannya.: Zakon Ukrainy vid 11.12.2003 r. № 1382-IV // Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy.

- URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
- Pro derzhavnu reyestratsiyu yurydychnykh osib ta fizychnykh osib-pidpryyemtsiv.: Zakon Ukrayiny vid 15.05.2003 № 755-IV // Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
10. Цивільний процесуальний кодекс Української РСР від 18.07.1963 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1500-06>.
- Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayins'koyi RSR vid 18.07.1963 r. // Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1500-06>.
11. Логинов П. В. Предварительная подготовка гражданских дел. М.: Юрид. лит., 1960. 230 с.
- Lohynov P. V. Predvartnyel'naya podhotovka hrazhdanskykh del. M.: Yuryd. lit., 1960. 230 s.
12. Белкин Р. С. Собрание, исследование и оценка доказательств. Сущность и методы. М.: Наука, 1966. 295 с.
- Belkyn R. S. Sobyraneye, yssledovanye y otsenka dokazatel'stv. Sushchnost' y metody. M.: Nauka, 1966. 295 s.
13. Гурвич М. А. Судебное решение. Теоретические проблемы. Москва: Юрид. лит-ра, 1976. 173 с. Нурвич М. А. Судебное решение. Теоретические проблемы. Москва: Юрид. лит-ра, 1976. 173 с.
- Gurvych M. A. Sudebnoe reshenye. Teoretycheskiye problemy. Moskva: Yuryd. lit-ra, 1976. 173 s.
14. Молчанов В. В. Собрание доказательств в гражданском процессе. М.: Изд-во МГУ, 1991. 96 с. Molchanov V. V. Sobyraneye dokazatel'stv v hrazhdanskom protsesse. M.: Yzd-vo MNU, 1991. 96 s.
15. Тертишников В. И. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Вид. 5-те перероб та допов. Х.: ФІНН, 2010. 628 с.
- Tertyshnikov V. I. Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny: naukovo-praktychnyy komentar. Vyd. 5-te pererob ta dopov. K.: FINN, 2010. 628 s.
16. Иванов О. В. Судебные доказательства в гражданском процессе. Иркутск: Изд-во Иркутского государственного университета, 1974. 124 с.
- Ivanov O. V. Sudebnyye dokazatel'stva v hrazhdanskom protsesse. Yrkutsk: Yzd-vo Yrkutskoho hosudarstvennoho unyversyteta, 1974. 124 s.
17. Тихуня В. Г. Гражданское процессуальное право Республики Беларусь. Общая часть: учеб. для вузов. Минск: МНО, 2002. 254 с.
- Tykhunya V. H. Hrazhdansкое protsessual'noe pravo Respublyky Belarus'. Obshchaya chast': ucheb. dlya vizov. Mynsk: MNO, 2002. 254 s.
18. Луспенник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Х.: Харків юридичний, 2006. 480 с.
- Luspenyk D. D. Rozhlyad tsyvil'nykh sprav sudom pershoyi instantsiyi. K.: Kharkiv yurydychnyy, 2006. 480 s.
19. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі: науково-практичний посібник. К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2005. 256 с.
- Fursa S. Ya., Tsyura T. V. Dokazy i dokazuvannya u tsyvil'nomu protsesi: naukovo-praktychnyy posibnyk. K.: Vydavets' Fursa S. Ya.; KNT, 2005. 256 s.
20. Актуальные проблемы теории и практики гражданского процесса./ Чечина Н. А., Чечот Д. М. и др. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1979. 191 с.

- Aktual'nye problemy teoryu y praktyky hrazhdanskoho protsessa.* / Chechyna N. A., Chechot D. M. y dr. Lenynhrad: Yzd-vo Lenynhradskoho unyversyteta, 1979. 191 s.
21. *Гражданский процесс: учебник. Издание второе, перераб. и доп.* / под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. М.: Проспект, 2000. 472 с.
- Hrazhdanskuu protsess: uchebnyk. Yzdanye utoroie, pererab. y dop.* / pod red. V. A. Musyna, N. A. Chechynou, D. M. Chechota. M.: Prospekt, 2000. 472 s.
22. *Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду.: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 5 // Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09>.
- Pro zastosovannya norm tsyvil'noho protsesual'noho zakonodavstva, shcho rehulyuyut' provadzhennya u spravi do sudovoho rozhlyadu.* 6 Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrayiny vid 12.06.2009 r. № 5 // Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09>.
23. *Феннич В. П. Скасування судового наказу в цивільному судочинстві // Форум права, 2011. № 2. С. 921–925.*
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11fupcc.pd>.
- Fennykh V. P. Skasuvannya sudovoho nakazu v tsyvil'nomu sudochynstvi // Forum prava, 2011. № 2. S. 921–925.*
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11fupcc.pd>.
24. *Трусов А. И. Основы теории судебных доказательств. Краткий очерк. М.: Госюриздат, 1960. 176 с.*
- Trusov A. Y. Osnovy teoryu sudebnykh dokazatel'stv. Kratkyu ocherk. M.: Hosiuryzdat, 1960. 176 s.*
25. *Штефан М. Й. Цивільний процес: підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. К.: Ін Юре, 2001. 694 с.*
- Shtefan M. Y. Tsyvil'nyu protses: pidruchnyk dlya stud. yuryd. spetsial'nostey vyshchykh zakladiv osvity. K.: In Yure, 2001. 694 s.*

Надійшла до редакції 25.01.2018 р.

Шабалін А. Некоторые вопросы доказывания в упрощенном гражданском производстве (приказное производство). В статье исследуются вопросы возможности доказывания в приказном производстве. Осуществлен анализ основных этапов приказного производства через призму возможного доказывания. По результатам исследования был сделан вывод, что процесс доказывания в приказном производстве не осуществляется, что обусловлено спецификой упрощенной гражданской процессуальной формой.

Ключевые слова: доказательства, суд, гражданский процесс, приказное производство, упрощенное гражданское производство

Shabalin A. About judicial evidence in the civil court order proceedings. In the article scientific research the procedural scientific issues of civil proceedings (reduced judicial proceedings) of the Ukraine.

Historical aspects of the court order proceedings this is research.

Statutory legal features of judicial evidence scientific subject of this scientific article.

A scientific conclusion is drawn that judicial evidence can not in judicial process in cases of the court order proceedings (reduced judicial proceedings). This scientific conclusion is

based on the fact that in court proceedings the court does not conduct a study of judicial evidence in the court order proceedings.

It is worth mentioning that both the procedural law does not allow the judicial parties to provide their own judicial evidence for the court in the court order proceedings.

Here are the main features of judicial evidence in the case of the civil court order proceedings (reduced judicial proceedings) of the Ukraine.

Key words: court order, civil litigation, court, judicial evidence, civil litigation

НЕЗАБОРОМ

Літня школа інтелектуальної власності ВОІВ

З 16 по 27 липня 2018 року стартує надихаюча, цікава та надзвичайно актуальна подія за всіма напрямками — «Літня школа інтелектуальної власності».

На базі КНУ імені Тараса Шевченка спільно з Державною інноваційною фінансово-кредитною установою (SFII) при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України та спільно з Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), та Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності на основі підписання партнерської угоди пройде двотижнева «Літня школа інтелектуальної власності».

«Літня школа інтелектуальної власності» призначена для кандидатів, які цікавляться ІВ, старшокласників, аспірантів, молодих фахівців з будь-якої галузі навчання або дисципліни. У Вас є унікальна можливість отримати глибокі знання про ІВ, здобути оцінку ІВ, дізнатися більше про неї, як інструмент економічного, соціального, культурного та технологічного розвитку та зрозуміти, яку роль відіграє ВОІВ в глобальній адміністрації ІВ.

Програма складається з лекцій відомих ВОІВ та зовнішніх експертів у галузі ІВ, а також тематичних досліджень та групових обговорень з обраних тем.

Учасникам, які успішно виконали вимоги програми надається сертифікат.

Наявність сертифікату DL-101 для подання заявки не вимагається

На сайті ВОІВ буде проходити реєстрація до 15 червня 2018 року.

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ СПОРИ ЩОДО ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ*

Сопова Катерина,
заступник керівника Центру експертних досліджень
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
судовий експерт, патентний повірений

У статті розкриваються особливості господарсько-правих спорів щодо прав на торговельні марки, надано їх класифікацію та причини виникнення. Викладені питання розмежування судової юрисдикції справ у спорах щодо прав на торговельні марки та розкриті питання юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Ключові слова: господарсько-правові спори, торговельна марка, судова юрисдикція, види спорів щодо прав на торговельні марки

Торговельна марка (знак для товарів і послуг)¹ займає важливе місце у ринкових відносинах та відіграє значну економічну роль у торгівлі. У торговельних марках рівною мірою зацікавлені виробники товарів чи особи, що надають послуги, споживачі, державні органи та економіка в цілому.

Інтенсивне використання торговельних марок в умовах жорсткої конкуренції на ринку не може не призвести до виникнення різного роду колізій та спірних ситуацій, які потребують вирішення. Відносини у сфері інтелектуальної власності загалом та щодо торговельних марок зокрема, характеризуються комплексністю, оскільки регулюються нормами різних галузей права: цивільного, господарського, митного, податкового, адміністративного, кримінального, тощо. Спори щодо прав на торговельні марки часто виникають на межі цих правовідносин.

Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який розглядатиме справи у всіх спорах щодо прав інтелектуальної власності, керуючись нормами господарського процесуального кодексу, актуалізує необхідність дослідження господарсько-правих спорів щодо прав на торговельні марки.

Окремим питанням захисту прав інтелектуальної власності у порядку господарського судочинства присвячені роботи Ю. Атаманової, О. Дорошенка, В. Козирева, І. Коваль, О. Орлюк, М. Потоцького, С. Пархомчук, Л. Романадзе. Водночас практика розгляду справ у спорах щодо прав на торговельні марки не була предметом окремого дослідження, що вимагає подальшого наукового визначення, узагальнення судової практики та виділення особливостей саме цієї категорії справ.

Ураховуючи зазначене, метою цієї статті є виявлення особливостей господарсько-правих спорів щодо торговель-

* Стаття друкується в авторській редакції.

¹ У Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» вживається термін «знак для товарів і послуг», при цьому у ЦК України застосовуються обидва терміни «торговельна марка» та «знак для товарів і послуг», отже у нашому дослідженні наведені терміни застосовуються в одному і тому ж значенні.

них марок, надання пропозицій щодо можливого визначення цієї категорії спорів, а також підготовка рекомендацій, які сприятимуть удосконаленню судочинства у сфері інтелектуальної власності.

Згідно п. 2 ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі — Закон), юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права інтелектуальної власності на торговельну марку. Суди відповідно до їхньої компетенції розв'язують, зокрема, спори про: встановлення власника свідоцтва; укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва [1].

Проте наведена норма спеціального закону не відображає всієї кількості спорів, що виникають у зв'язку з порушенням, невизнанням чи оспорюванням прав на торговельну марку (далі — ТМ).

Крім цього, треба погодитися з думкою І. Коваль про недосконалість словесної конструкції «порушення прав власника свідоцтва на торговельну марку (знак для товарів і послуг)», оскільки підставами для набуття права на торговельну марку є не лише факт державної реєстрації, що засвідчується виданням охоронного документа — свідоцтва, а й інші юридичні факти: визнання ТМ добре відомою, охорона ТМ без реєстрації на підставі міжнародних договорів тощо. Отже, задля забезпечення можливості захисту прав на всі види охоронюваних ТМ у визначенні правопорушення слід використовувати більш загальну конструкцію, а саме «порушення права на торговельну марку» [2, 167].

Спори про порушення права на ТМ є за своєю сутністю засобами захисту власності. Серед порушень прав на ТМ виділяють договірні та позадоговірні порушення. Договірні порушення у сфері використання торговельних марок розмежовують на правопорушення на стадії укладання договорів

(порушення строків укладання договорів, процедури врегулювання розбіжностей, що виникають при їх укладенні); порушення господарських зобов'язань (неналежне чи несвоєчасне відрахування роялті та інших платежів за використання торговельної марки, недотримання належної якості товарів тощо) [3, 14]. Позадоговірні правопорушення виражаються у формі неправомірного використання торговельної марки без дозволу власника прав на неї.

Серед причин виникнення спорів про права на ТМ слід виділити причини економічного характеру. Розглядаючи історичний аспект розвитку економіки України, варто зауважити, що з проголошенням незалежності України відбувся перехід її економіки від планово-авторитарної до ринково-капіталістичної. Цей перехід вплинув на особливості використання, так званих, «радянських» торговельних марок, коли окремі позначення тривалий час використовувалися в країнах колишнього Радянського союзу кількома виробниками для одних і тих же товарів, наприклад, «Докторская» ковбаса, цукерки «Белочка», пральний порошок «Лотос», а після розпаду Радянського Союзу, при виникненні конкуренції на ринку, у кожного з виробників виникло бажання отримати монополію права на такі позначення.

До однієї з об'єктивних причин виникнення спорів про права на ТМ слід також віднести особливості проведення експертизи заявки, яка складається з формальної та кваліфікаційної експертизи і проводиться Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності».

Експерт кваліфікаційної експертизи перевіряє позначення на відповідність критеріям надання правової охорони, по типу «відповідає», «не відповідає» безвідносно прогнозування виникнення спірної ситуації на ринку. Адже спір може й не виникнути, а звуження правової охорони по-

значення, наприклад шляхом обмеження переліку товарів і послуг, ґрунтуючись лише на суб'єктивній думці експерта, неприйнятне. Експерт кваліфікаційної експертизи також не може точно визначити відповідність позначення умовам надання правової охорони, що стосуються прав третіх осіб (п. 3, 4 ст. 6 Закону), наприклад, чи відтворює позначення твори мистецтва та їхні фрагменти без згоди власників авторського права, через численність та розмаїття об'єктів авторського права. Крім цього, особа, права якої можуть бути порушені, не завжди може подати мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведеного в ній позначення умовам надання правової охорони через відсутність публікації заявок.

На думку М. Потоцького, «причини виникнення конфлікту прав інтелектуальної власності полягають у природі цих прав, що характеризується низкою специфічних особливостей, серед яких: титул права інтелектуальної власності на один об'єкт може належати різним особам; права інтелектуальної власності мають територіальний характер; права інтелектуальної власності мають обмеження (визначені законом дії, які не вимагають дозволу власника прав, а їх вчинення не вважається порушенням прав); права інтелектуальної власності мають різні режими їх набуття (факт створення, попереднє використання, державна реєстрація чи визнання (щодо торговельних марок), придбання тощо)» [4, 142].

Як зазначає М. Потоцький, найбільш гостро проблеми конфлікту прав інтелектуальної власності проявляються, зокрема, під час реалізації прав на торговельні марки. Він виділяє конфлікти через територіальний характер дії прав на ТМ, а також конфлікти, пов'язані з обмеженням цих прав, зокрема доктриною «вичерпання прав». Розв'язання конфлікту, коли права на ТМ належать різним особам у двох країнах, передбачає встанов-

лення факту добросовісної чи недобросовісної реєстрації відповідної торговельної марки. У разі якщо виявиться, що ТМ була зареєстрована добросовісно, то єдиним шляхом розв'язання цього конфлікту є придбання прав на таку ТМ. Якщо реєстрація ТМ має ознаки недобросовісності (наприклад, реєстрація ТМ в іншій країні агентами чи представниками), то слід ініціювати заходи щодо визнання недійсною правової охорони цієї торговельної марки відповідно до ст. 6 *septies* Паризької конвенції про охорону промислової власності [4, 143].

Отже, причинами виникнення спорів про права на ТМ є певні обставини (чинники), що призводять до конфліктної ситуації у процесі набуття, оскарження та використання прав на ТМ у своїй господарській діяльності.

Таким чином, аналіз судової практики вирішення спорів про права на ТМ дозволяє виділити причини виникнення цих спорів, які можна поділити на суб'єктивні та об'єктивні.

До об'єктивних причин виникнення спорів належать:

- причини, залежні від природи прав на ТМ: права на один об'єкт можуть належати різним особам; територіальний характер прав на ТМ; обмеження права на ТМ; різні підстави та процедури набуття прав на ТМ;
- причини економічного та політичного характеру: перехід від ринкової економіки до ринкової; активність учасників ринку; інтеграційні процеси тощо.
- причини організаційного (процедурного) характеру, пов'язані з особливістю процедури розгляду і проведення експертизи заявок на ТМ.

До суб'єктивних причин виникнення спорів відносяться:

- причини, зумовлені діями неправомірного характеру (правопорушенням);
- причини, викликані діями правомірного характеру, однак не визнаються однією зі сторін (право

- попереднього користувача; визнання ТМ добре відомою в Україні);
- причини, залежні від суб'єктів спору: низький рівень правової свідомості; правова необізнаність сторін спору; недобросовісність однієї зі сторін тощо.

Виходячи з норм ЦК України, спеціального законодавства про охорону прав на ТМ, судової практики та юридичної літератури, всі спори про права інтелектуальної власності на торговельну марку можна класифікувати на окремі види з огляду на предмет спору:

1. Спори про визнання прав на ТМ:
 - щодо встановлення власника свідоцтва прав на ТМ;
 - щодо визнання права попереднього користувача;
 - укладання та виконання ліцензійних договорів;
 - щодо визнання ТМ добре відомою в Україні;
 - про оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, що реалізує політику у сфері інтелектуальної власності (далі — ЦОВВ) про відмову в реєстрації ТМ.
2. Спори про оспорювання (оскарження) прав на ТМ:
 - про скасування рішення ЦОВВ про реєстрацію ТМ;
 - про дострокове припинення дії права на ТМ;
 - про визнання прав на ТМ недійсним;
3. Спори про порушення прав на ТМ:
 - порушення договірних зобов'язань (невиконання умов договору);
 - позадоговірне порушення (неправомірне використання ТМ).

В основі розмежування зазначених видів спорів лежать права, які виступають предметом спору. У спорах про визнання прав інтелектуальної власності на ТМ позивач подає позов, якщо його право не визнається будь-якою особою. Потреба в такому способі захисту виникає тоді, коли наявність суб'єктивного права власника не під-

верджена відповідними документами (свідоцтвом на ТМ, рішенням суду або договором), підлягає сумніву, не визнається іншими особами. За цим критерієм спори про оскарження рішень ЦОВВ про відмову в реєстрації знака відносяться до спорів про визнання права, а не про оспорювання (оскарження) прав через те, що право інтелектуальної власності не визнається ЦОВВ і потребує підтвердження, а у спорах про оскарження прав на ТМ, права є чинними на момент подачі позову і до винесення відповідного рішення судом. Спори про порушення прав виникають через неправомірне використання ТМ іншою особою у результаті договірних або позадоговірних зобов'язань.

Слід зазначити, що до прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України інших законодавчих актів» [5] (далі — Закон про внесення змін до процесуальних кодексів), вирішення спорів щодо прав на ТМ здійснювалось у межах цивільної, кримінальної, господарської та адміністративної юрисдикції.

Зі створенням Вищого суду з питань інтелектуальної власності (далі — ВСПІВ), який згідно ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус судів» є вищим спеціалізованим судом як суд першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ у системі судоустрою [6], всі справи у спорах щодо прав на ТМ будуть розглядатись у порядку господарського судочинства (п. 4 ст. 3 Господарського процесуального кодексу України — далі ГПК України [7]).

Новою редакцією ГПК України змінені правила юрисдикції, за якими розмежування судової юрисдикції здійснюється передусім залежно від предмета, а не суб'єктного складу сторін спору.

Реалізація таких правил торкнулась саме справ у спорах щодо прав інтелектуальної власності, зокрема справ щодо прав на торговельні марки, які займають особливе місце у класифікації всіх справ у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності. Так, п. 1 ст. 20 ГПК України визначає предметну юрисдикцію господарських судів. Норма побудована шляхом визначення переліку всіх справ у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності за виключенням справ, передбачених п. 2 ст. 20 ГПК України, а саме справ щодо прав інтелектуальної власності, розгляд яких віднесено до компетенції Вищого суду з питань інтелектуальної власності (далі — ВСПІВ).

ВСПІВ розглядає наступні справи у спорах щодо прав інтелектуальної власності на торговельні марки:

- 1) справи у спорах щодо прав на торговельну марку;
- 2) справи у спорах щодо реєстрації, визнання недійсними та дострокового припинення прав на торговельну марку;
- 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;
- 4) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами на торговельну марку;
- 5) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції щодо неправомірного використання торговельної марки та інших позначень [7].

Отже, справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема прав на ТМ, займають особливе місце у класифікації всіх справ у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності. Розгляд цих справ буде здійснюватись Вищим судом з питань інтелектуальної власності саме за правилами господарського судочинства, незалежно від суб'єктної ознаки.

Стороною можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, а також центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику у сфері інтелектуальної власності.

Однак, окремі види спорів не входять у перелік наведених категорій справ, віднесених до юрисдикції ВСПІВ, наприклад податкові та митні спори, пов'язані з торговельними марками. Це дає підстави для висновку про те, що після створення ВСПІВ окремі види спорів виходять за межі судочинства у сфері інтелектуальної власності.

Разом з тим, відповідно до пп. 16 п. 1 Перехідних положень ГПК України нової редакції «до початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, судами відповідно до правил юрисдикції (підвідомчості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу» [5].

Наведена норма вказує на момент у часі «за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу» і на незмінність юрисдикції судів, які розглядали справи щодо прав інтелектуальної власності.

Оскільки Вищий суд з питань інтелектуальної власності ще не створений і наразі триває лише конкурсний відбір кандидатів у судді ВСПІВ, необхідно звернутись до правил юрисдикції (підвідомчості), які діяли до набрання чинності нової редакції ГПК України.

Питання судової юрисдикції при здійсненні захисту прав інтелектуальної власності були предметом дослідження М. Потоцького, О. Штефан, І. Коваль, В. Ресенчука та інших практиків і науковців.

Правила юрисдикції господарських судів, адміністративної та цивільної юрисдикції визначені нормами процесуального законодавства, зокрема ст. 20 ГПК України, ст. 19 Цивільного

процесуального кодексу України (ЦПК України), ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ).

Раніше діяли загальні та спеціальні правила розмежування підвідомчості спорів. До загальних правил підвідомчості відносили: суб'єктний склад правовідносин (фізичні чи юридичні особи, державні та інші органи) та характер спірних правовідносин між сторонами (кримінальні, цивільні, господарські, владні тощо). Якщо стороною спору була фізична особа, то справа підвідомча загальним судам, якщо юридичні особи — господарським, щодо оскарження рішень ЦОВВ — адміністративним. Спеціальні правила передбачали пряму вказівку в законі на вид судочинства, в якому розглядалася певна категорія справ.

До внесення змін у процесуальні кодекси і на сьогодні судова практика свідчить про неоднозначність підходів до розв'язання проблем, які виникають під час визначення судової юрисдикції (підвідомчості) окремих справ у спорах щодо прав на торговельні марки. Це стосується перш за все спорів про визнання свідоцтва на ТМ.

Розмежування юрисдикції (підвідомчості) спорів щодо прав інтелектуальної власності між судами різної юрисдикції наводить О. Харитонова, яка зазначає, що у разі відмови у видачі свідоцтва на знаки для товарів і послуг спір, що виник, є публічно-правовим і таким, що відповідає критеріям, необхідним для поширення на нього юрисдикції адміністративних судів. Проте у разі, коли спір виник після того, як ЦОВВ вже видав свідоцтво на знак для товарів та послуг, але згодом порушив права праволодільця видачею ще одного свідоцтва на знаки для товарів та послуг, вже має місце не публічно-правовий спір, а спір про право цивільне, котрий залежно від того, чи є позивач фізичною особою, чи особою юридичною, підлягає юрисдикції загальних судів або юрисдикції господарських судів [8].

Отже, як зазначає О. Харитонова, критерієм віднесення публічно-правового спору у сфері інтелектуальної власності до юрисдикції адміністративних судів є підстава його виникнення: він завжди виникає у випадку порушення (реального або уявного) суб'єктом публічного управління публічних прав та інтересів «правоволодільців» (фізичних або юридичних осіб), пов'язаних із реалізацією останніми прав інтелектуальної власності [8].

На думку О. Гургули, у справах про визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів та послуг між сторонами виникає спір про право, тобто позивач звертається в суд за захистом свого порушеного права, а не за захистом своїх прав у сфері публічно-правових відносин [9].

М. Потоцький здійснює аналіз поняття акту індивідуальної дії та приходить до висновку, що рішення ЦОВВ про видачу охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності або про відмову у видачі такого документа повністю відповідає критеріям актів індивідуальної дії, а отже, повинні розглядатися судами адміністративної юрисдикції [4, 356]. При цьому, на його думку, охоронний документ не створює адміністративних прав і обов'язків, а також не породжує виникнення конкретних адміністративно-правових відносин, зумовлених цими актами. До того ж охоронний документ не застосовується одноразово і право його отримання може відчужуватися і бути об'єктом спадщини. Отже, після отримання охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності справа належить до компетенції цивільних або господарських судів [4, 352].

Слід зазначити, що предметом спорів про оскарження рішення ЦОВВ про відмову у видачі свідоцтва та спорів про визнання свідоцтва на торговельну марку недійсним є правомірність набуття права на торговельну марку та відповідність її умовам надання правової охорони.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Головна різниця між двома наведеними видами спорів полягає у тому, що спір про оскарження рішення ЦОВВ про відмову у видачі свідоцтва належить до спорів про визнання прав інтелектуальної власності, а спір про визнання свідоцтва недійсним є спором про оскарження цих прав. При цьому змінюються і сторони у процесі. У першому випадку відсутня процесуальна співучасть, єдиним відповідачем є ЦОВВ. Як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору (ст. 49 КАСУ), може залучатись особа, права якої можуть бути порушені реєстрацією торговельної марки. У спорах про визнання свідоцтва недійсним виникає процесуальна співучасть (ст. 50 ЦПК України), а саме пасивна співучасть — відповідачами виступають власник свідоцтва на торговельну марку та ЦОВВ.

Спроба вирішити питання щодо юрисдикції (підвідомчості) спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, на рівні Вищих спеціалізованих судів також не призвела до чіткого розмежування судової юрисдикції. Зокрема, у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» зазначено, що до кола підвідомчих господарському суду спорів слід відносити й спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які засвідчують право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до числа публічно-правових спорів [10].

Разом з тим, відповідно до п. 5 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 01.03.2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ», спори, що вини-

кають у сфері використання об'єктів права інтелектуальної власності, де обов'язковою є державна реєстрація права, за позовами до ЦОВВ як органу державної влади (суб'єкта владних повноважень) залежно від предмета та підстави позову і при наявності публічно-правового характеру спору не підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства [11].

Але як зазначає В. Ресенчук, «одна справа, коли в адміністративний суд звертається заявник, який не згоден з рішенням ЦОВВ або її Апеляційної палати, прийняте щодо нього самого, і зовсім інша справа, коли в адміністративний суд звертається третя особа з оскарженням рішення ЦОВВ або її Апеляційної палати, прийнятого щодо заявника, в ситуаціях, коли заявник і третя особа є конкурентами або третя особа є власником іншого об'єкта інтелектуальної власності. У таких спірних правовідносинах ЦОВВ не здійснює владних управлінських функцій щодо іншої особи, яка є учасником спору, не перебуває «при здійсненні управлінських функцій» і не має встановлених нормами КАСУ ознак суб'єкта владних повноважень. Отже, спір за участю такого суб'єкта владних повноважень не повинен вирішуватися адміністративним судом у порядку адміністративного судочинства» [12, 31].

З огляду на викладене, віднесення спорів про оскарження рішення ЦОВВ про видачу свідоцтва на торговельну марку до компетенції адміністративних судів підлягає сумніву, особливо з огляду на прийняту Постанову Верховного суду України від 16.06.2015 р. у справі № 826/8805/14, де зазначено, що у разі прийняття суб'єктом владних повноважень рішення про реєстрацію знака для товарів і послуг та отримання заявником свідоцтва України подальше оспорювання права власності на вказаний знак має вирішуватися у порядку цивільної (господарської) юрисдикції, оскільки виникає спір про цивільне право [13].

Відповідно до нової редакції процесуальних кодексів, виділяють предметну та суб'єктну юрисдикцію. У порядку цивільного судочинства розглядають справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин (п. 1 ст. 19 ЦПК України). До юрисдикції господарських судів входить розгляд справ у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності (п. 1 ст. 20 ГПК України). До юрисдикції адміністративних судів належать справи у публічно-правових спорах, де однією зі сторін, як правило відповідачем, виступає суб'єкт владних повноважень (п. 1 ст. 19 КАСУ).

На сьогодні більшість справ у спорах щодо прав на торговельні марки розглядаються у порядку господарського судочинства, оскільки найчастіше конфліктні ситуації виникають між учасниками відносин у сфері господарювання. Сторонами виступають юридичні особи (зокрема й іноземні), а також громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність. Залежно від предмета та суб'єктів спору справи у спорах щодо прав на торговельні марки також розглядаються у порядку цивільного та адміністративного судочинства.

Слід зазначити, що кожен з об'єктів інтелектуальної власності є унікальним за своєю природою, тому і кожна судова справа щодо прав інтелектуальної власності є індивідуальною. При цьому, можна виділити певні групи справ у спорах щодо прав на ТМ, вирішення яких залежить від застосування конкретних регулятивних норм спеціального законодавства у сфері охорони прав на цей об'єкт з урахуванням особливостей процесуальних норм. Для правильного застосування регулятивних норм матеріального права, на яких засновано вирішення окремої групи судових справ, необхідно враховувати особливість процесуальних норм, і навпаки на застосування загальних норм процесуального права здійснює вплив матері-

ально-правова специфіка справи — особливості об'єкта та зміст матеріально-правових відносин.

Співвідношення норм матеріального і процесуального права, аналіз судової практики розгляду справ у спорах щодо прав на торговельні марки, дозволили виділити притаманні лише цим спорам особливості та встановити загальну процесуальну схему (модель), яку можна використовувати для розгляду окремої категорії справ. Вона може складатися з таких елементів: правові норми, що підлягають застосуванню при вирішенні певної категорії справ; учасники справи; предмет доказування; перелік необхідних доказів та засоби доказування.

Крім цього, про наявність окремої категорії справ у спорах щодо прав на ТМ свідчить практика господарських судів: оглядові листи про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності та про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) за 2004–2017 роки [14], а також Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [10].

Відповідно до Статистичного аналізу судових експертиз та спеціальних досліджень, проведених співробітниками Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України за період з 2006 р. по 2015 р. [15], майже половину судових експертиз та експертних досліджень проведено щодо торговельних марок (46,5 % та 46,3 % відповідно). Ці дані свідчать про те, що справи у спорах щодо прав на торговельні марки, складають більшість порівняно зі справами у спорах щодо прав на інші об'єкти інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що розмежування справ у спорах щодо прав на ТМ не здійснювалось, виділялись лише основ-

ні категорії справ у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, М. Потоцький пропонує такий поділ справ:

- про порушення права інтелектуальної власності;
- про право інтелектуальної власності;
- про оскарження рішень ДСІВ України (у разі відмови в реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності);
- інші (виконання/розірвання договорів; виплата роялті, захист нематеріальних прав тощо) [4, 521].

Аналіз судової практики та викладена класифікація спорів щодо прав на торговельні марки, дає змогу виділити основні господарські справи щодо прав на ТМ:

- 1) про визнання прав на ТМ;
- 2) про оспорювання (оскарження) прав на ТМ;
- 3) про порушення прав на ТМ.

Особливостями господарських справ у спорах щодо прав на торговельну марку є: суб'єктний склад — суб'єкти господарювання; об'єкт — права на

торговельну марку, які реалізуються у господарській діяльності; зміст правовідносин — права та обов'язки в кожному конкретному виді спорів. Незалежно від виду спору, щодо визнання права, щодо оспорювання права або щодо порушення права тощо, спір завжди господарський. На сьогодні ми маємо унікальну ситуацію, за якою за правилами господарського судочинства буде розглядатися окремий вид судочинства — судочинство у сфері інтелектуальної власності. Оскільки новою редакцією ГПК України перераховані лише категорії справ у сфері інтелектуальної власності, залишаються не до кінця вирішеними питання щодо юрисдикції ВСПІВ, які будуть вирішені після того як ВСПІВ почне свою роботу.

Проведений аналіз свідчить про наявність окремої категорії господарських справ у спорах щодо прав на торговельні марки, дозволяє виділити особливості цих справ, надати класифікацію видів спорів у цій категорії та причини їх виникнення. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. Ст. 36.
Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3689-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1994. № 7. St. 36.
2. Коваль І. Ф. Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування : монографія / НДІ ІВ НАПрН України. К.: НДІ ІВ НАПрН України, Лазурит-Полиграф, 2011. 320 с.
Koval I. F. Zakhyst prav u sferi promyslovoi vlasnosti: problemy zakonodavchoho zabezpechennia ta pravozastosuvannia : monohrafiia / NDI IV NAPrN Ukrainy. K.: NDI IV NAPrN Ukrainy, Lazuryt-Polyhraf, 2011. 320 s.
3. Іолкін Я. О. Право на торговельну марку в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук спец.: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України. К., 2009.
Iolkin Ya. O. Pravo na torhovelnu marku v Ukraini : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk a spets.: 12.00.04 «Hospodarske pravo; hospodarsko-protsesualne pravo» / Naukovodoslidnyi instytut pryvatnoho prava i pidpriemnytstva Akademii pravovykh nauk Ukrainy. K., 2009.
4. Потоцький М. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні : монографія. К.: Персонал, 2014. 620 с.

- Pototskyi M. Hospodarsko-pravovyi zakhyst intelektualnoi vlasnosti v Ukraini : monohrafiia. K.: Personal, 2014. 620 s.*
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів.: Закон України від 03.10.2017 р. № 48, ст. 436. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
- Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv.: Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 r. № 48, st. 436. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147-19.*
6. Про судоустрій і статус суддів.: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII зі змінами. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
- Pro sudoustrii i status suddiv.: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII zi zmi-namy. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19.*
7. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1799-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
- Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 06.11.1991 r. № 1799-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12.*
8. Харитонова О. До проблеми визначення юрисдикції адміністративних судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності // Право України. 2011. № 4. URL: <http://www.info-prensa.com/article-966.html>.
- Kharytonova O. Do problemy vyznachennia yurysdyksii administratyvnykh sudiv u sferi zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti // Pravo Ukrainy. 2011. № 4. URL: http://www.info-prensa.com/article-966.html.*
9. Гургула О. Визначення підвідомчості у справах із захисту інтелектуальної власності // Правовий тиждень. 2008. № 20. URL: <http://pro-zakon.com/node/367>.
- Hurhula O. Vyznachennia pidvidomchosti u spravakh iz zakhystu intelektualnoi vlasnosti // Pravovyi tyzhden. 2008. №20. URL: http://pro-zakon.com/node/367.*
10. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності.: Постанова Пленуму ВГСУ від 17.10.2012 р. № 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
- Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, pov'язanykh iz zakhystom prav intelektualnoi vlasnosti.: Postanova Plenumu VHSU vid 17.10.2012 r. № 12. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.*
11. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ.: Постанова Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 01.03.2013 р. № 3. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>.
- Pro deiaki pytannia yurysdyksii zahalnykh sudiv ta vyznachennia pidsudnosti tsyvilnykh sprav.: Postanova Plenum Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav 01.03.2013 r. № 3. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13.*
12. Ресенчук В. Проблеми розмежування підвідомчості спорів про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності / Матеріали круглого столу «Актуальні проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні», 29.01.2016 р. К.: НДІ ІВ НАПрН України. С. 29–38.
- Resenchuk V. Problemy rozmezhuвання pidvidomchosti sporiv pro zakhyst prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti / Materialy kruhloho stolu «Aktualni problemy sudovoho zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraini», 29.01.2016 r. K.: NDI IV NAPrN Ukrainy. S. 29–38.*

13. *Постанова Верховного суду України від 16.06.2015 р. у справі № 826/8805/14.*
 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45855984>.
Postanova Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 16.06.2015 r. u spravi № 826/8805/14.
 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45855984>.
14. *Оглядові листи Вищого господарського суду України від 28.02.2017 р. № 01-06/521; від 19.11.2013 р. № 01-06/1658/2013; від 04.04.2012 р. № 01-06/417/2012; від 30.06.2009 р. № 01-08/411/1; від 23.12.2008 р. № 01-8/735; від 27.06.2008 р. № 01-8/383/1; від 22.01.2007 р. № 01-8/24; від 17.04.2006 р. № 01-8/847. Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 10.06.2004 р. № 04-5/1107.*
Ohliadovi lysty Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 28.02.2017 r. № 01-06/521; vid 19.11.2013 r. № 01-06/1658/2013; vid 04.04.2012 r. № 01-06/417/2012; vid 30.06.2009 r. № 01-08/411/1; vid 23.12.2008 r. № 01-8/735; vid 27.06.2008 r. № 01-8/383/1; vid 22.01.2007 r. № 01-8/24; vid 17.04.2006 r. № 01-8/847. Rekomendatsii Prezhydii Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 10.06.2004 r. № 04-5/1107.
15. *Статистичний аналіз судових експертиз та спеціальних досліджень, проведених співробітниками Інституту за період з 2006 р. по 2015 р.*
 URL: <http://ndiiv.org.ua/uk/statistichnij-analiz-sudovih-ekspert>.
Statystychnyi analiz sudovykh ekspertyz ta spetsialnykh doslidzhen, provedenykh spivrobotnykamy Instytutu za period z 2006 r. po 2015 r.
 URL: <http://ndiiv.org.ua/uk/statistichnij-analiz-sudovih-ekspert>.

Надійшла до редакції 15.12.2017 р.

Сопова Е. Хозяйственно-правовые споры о правах на торговые марки.

В статье раскрываются особенности хозяйственно-правовых споров о правах на торговые марки, предоставлено их классификацию и причины возникновения. Изложены вопросы разграничения юрисдикции дел по спорам о правах на торговые марки и раскрыты вопросы юрисдикции Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: хозяйственно-правовые споры, торговая марка, судебная юрисдикция, виды споров о правах на торговые марки

Sopova K. Trademark rights economic disputes. The article reveals the peculiarities of economic-legal disputes concerning the trademarks rights, their classification and reasons for their appearance; issues in differentiation of court jurisdiction of cases in disputes concerning trademarks rights and issues in jurisdiction of the High Court of intellectual property are raised.

The peculiarities of litigation in disputes concerning the trademark rights are: the subject structure — business entity; object — trademark rights which are realized in economic activity; the content of legal relations — the rights and obligations in each particular type of dispute. Regardless of the type of dispute, he is always economic-legal. Today we have a unique situation: the legal proceedings in the field of intellectual property will be considered according to the rules of economic court proceedings.

Keywords: economic-legal disputes, trademark, judicial jurisdiction, types of disputes concerning trademark rights

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В СИСТЕМІ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ*

Геннадій Андрощук,

*головний науковий співробітник, завідувач лабораторії
правового забезпечення розвитку науки і технологій НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат економічних наук, доцент*

Розглянуто економіко-правові аспекти стану та тенденцій розвитку технологій Інтернету речей (ІР), місця в ньому інтелектуальної власності. Показано роль держави у сприянні розвитку ІР, проблеми та шляхи їх вирішення. Проаналізовано патентний ландшафт ІР, виявлені найбільш продуктивні компанії та винахідники ІР, показано динаміку патентування в середовищі ІР, цінність патентів, проблеми патентного пошуку. Визначено проблеми охорони інтелектуальної власності у сфері ІР, зокрема, авторських прав, винаходів, торгових марок, комерційної таємниці, інформаційної безпеки. Розглянуто інтелектуальний потенціал і невикористані можливості України в розвитку технологій ІР.

Обґрунтовано висновок, що в широкому застосуванні технологій ІР закладено значний потенціал підвищення ефективності економіки.

Ключові слова: Інтернет речей, інтелектуальна власність, інноваційний розвиток, патентна активність, патентна інформація, патентний ландшафт, потенціал, технології

Роль держави у сприянні розвитку ІР. Федеральна торгова палата (ФТП) США в січні 2015 р. опублікувала звіт про ІР-простір, визначивши ризики для споживачів, зокрема: 1) несанкціонований доступ і неправильне використання персональної інформації; 2) напади на інші системи; 3) ризики для особистої безпеки. Опубліковані ФТП Принципи справедливої інформаційної практики (Fair Information Practice Principles (FIPPs)) є керівними нормами, в яких викладено усталені уявлення про чесну інформаційну практику на електронному ринку. На запит «Переваги, проблеми і потенційна роль уряду в сприянні розвитку ІР» Міністерством торгівлі США підготовлено відповідний документ, датований

січнем 2017 р. У ньому визначаються ключові проблеми, що можуть вплинути на розгортання технологій ІР, висвітлюються потенційні переваги та проблеми, а також роль, яка відводиться Уряду США та, зокрема Міністерству торгівлі, до складу якого належить Патентне відомство, у сприянні розвитку ІР. Розглянуто проблеми охорони інтелектуальної власності у сфері ІР взагалі та, зокрема, питання, що стосуються охорони авторських прав, патентів (винаходів), комерційної таємниці й торгових марок [9]. Коротко охарактеризуємо їхні основні положення з деякими коментарями.

Авторське право. Пов'язані з авторським правом питання ІР стосуються володіння, доступу та використання

*Продовження. Початок у попередньому номері

даних, програмного забезпечення, а також питання, кому належать дані в IP-середовищі та що з цим робити. Ставилося питання про те:

- як умови ліцензування можуть вплинути на характер взаємодії споживачів із захищеним авторським правом програмним забезпеченням, вбудованим в IP-прилади;
- які рішення могли б дозволити споживачам користуватися копіями програмного забезпечення, вбудованого в придбані IP-прилади.

Зазначалося також про важливість:

- недопущення ненавмисного підризу IP-політикою прав інтелектуальної власності;
- ослаблення встановлених методів ліцензування;
- дотримання відповідальної ролі авторського права в стримуванні контрафактних мобільних додатків за допомогою відмови від підроблених додатків, які можуть містити шкідливе програмне забезпечення.

Патенти (винаходи). У розвитку IP патенти відіграватимуть ключову роль. Забезпечуючи виключні права власності для творців технічних нововведень, винаходи стимулюють розробку нових IP-приладів, удосконалення виробничої практики й інфраструктури. Деякі питання патентної політики можуть вплинути на розвиток IP-галузей у майбутньому. У процесі розробки IP-стандартів у різних країнах можуть виникати ті ж питання, пов'язані зі стандартизацією істотних патентів і ліцензуванням, що вже має місце в ІКТ-технологіях. Якість патентів — важлива проблема, що привертає увагу зацікавлених сторін, особливо в зв'язку з судовими розглядами. Конкуренти та представники громадськості мають чітко розуміти, що функціональні можливості чи дії охоплюються патентом, коли їм потрібно вдаватися до ліцензування або інших альтернативних заходів. Уряду рекомендовано активізувати протидію патентним троям задля ско-

рочення кількості патентних суперечок. Необхідне більш чітке формулювання вимог до патентоспроможності об'єктів у сфері IP. Патентним відомством США вже видано посібник для патентних експертів щодо того, як застосовувати відповідні рішення Верховного суду в процедурі патентування. Розвиток IP загострює проблеми примусового застосування патентів. Наприклад, розподілений характер IP може спровокувати низку питань, що стосуються відповідальності за «багато-користуватське правопорушення» (*multi-party infringement liability*). Іноді кілька осіб діють разом таким чином, що об'єднаний результат викликає патентні претензії. У таких ситуаціях обмежуються можливості здійснення своїх прав, незалежними патентовласниками, зокрема оскільки Інтернет відкриває можливість невидимої ефективної взаємодії з декількома учасниками такого процесу.

Комерційна таємниця є конфіденційною, комерційно цінною інформацією, що надає компанії конкурентні переваги. Вона може містити списки клієнтів, методи виробництва, маркетингові стратегії, інформацію про ціни й хімічні формули. Нас цікавить, як розвиток IP впливає на захист комерційної таємниці. Секрети виробництва мають вирішальне значення для підприємств, які створюють і впроваджують інновації в IP-просторі. Поширення IP-приладів і з'єднань посилює вразливість комерційної таємниці. Важливість IP-продуктів буде оцінюватися не так їх великими даними, але й алгоритмами, що перетворюють ці дані в дії і зрештою впливають на споживача. Додаткові ризики виникають при спільному використанні даних у IP-середовищі без належного контролю за ненавмисним розкриттям конфіденційної інформації. Відповідно, захист комерційної таємниці є одним з ключових елементів стимулювання інновацій в IP-середовищі.

Конгрес США 11.05.2016 р. прийняв Закон про комерційну таємницю (Defend Trade Secrets Act of 2016). Якщо раніше кожен штат встановлював правила охорони комерційної таємниці окремо, то тепер це питання врегульоване на федеральному рівні. DTSA передбачає можливість притягнення до відповідальності співробітників і підрядників за розголошення комерційної таємниці компанії. Дія DTSA поширюється на комерційні таємниці, пов'язані з продуктами й/або послугами, що використовуються чи призначені для використання в торгівлі між штатами, а також у зовнішній торгівлі. DTSA передбачає такі засоби захисту комерційної таємниці: компанії можуть звернутися до суду з метою накладення арешту на незаконно привласнені предмети (носії інформації, які містять комерційну таємницю), що перебувають у володінні співробітників/підрядників; надання можливості накладення судової заборони з метою запобігання загрози чи припинення незаконного привласнення комерційної таємниці з боку працівника/підрядника. Крім того, плата за надані адвокатські послуги (гонорари) підлягає стягненню з працівника/підрядника в разі доведення умисних і зловмисних дій з його боку. Водночас співробітник/підрядник може піти таким же шляхом у разі неправомірних звинувачень і вимагати відшкодування витрат на адвокатські послуги з боку компанії. Відповідно до DTSA вважається незаконним розголошенням комерційної таємниці розкриття співробітником/підрядником такої інформації в державних органах або ж в судовому порядку. Однак таке розкриття правомірне тільки в разі наявності підозр про порушення компанією норм законодавства. Кожен співробітник і підрядник компанії повинні бути проінформовані про можливість отримання такого імунітету в порядку, передбаченому законодавством. Зазначимо, що дія норм DTSA поши-

рюється не тільки на громадян і компанії США, а й на фізичних та юридичних осіб інших країн, зокрема України. Тож підприємцям, які планують здійснити вихід на американський ринок або ж співпрацюють з місцевими компаніями, варто взяти до уваги імплементацію нових механізмів захисту.

Торгові марки виконують кілька функцій для споживачів і їхніх власників. Вони є індикаторами якості, а також сприяють встановленню відповідального за неякісний продукт. Використання відомих торгових марок (брендів) третіми особами, оминаючи ліцензування, призводить до правових конфліктів, імовірність яких істотно зростає в Інтернеті, де торгові марки стикаються з подібними знаками інших осіб, доменними іменами ніде не зареєстрованими словесними позначеннями (посиланнями, фреймами, метатегами, а також з ключовими словами в онлайн-рекламі). На зазначені проблеми необхідно зважати, приймаючи рішення щодо використання брендів при поширенні нових IP-технологій.

Протягом останніх кількох років Міністерство торгівлі США опублікувало «Зелену книгу» (офіційний урядовий документ) Copyright Policy, Creativity, Innovation, and the Digital Economy. У ній представлено ретельний аналіз політики в галузі цифрового авторського права, зокрема й питання IP. Підготовлено також «Білу книгу» Remixes, First Sale, and Statutory Damages, яка зачіпає питання стандартів і функціональної сумісності в контексті онлайн-торгівлі. Надалі буде продовжена робота щодо сприяння позитивній еволюції системи інтелектуальної власності та її захисту в цифровій економіці. Україні необхідно використати досвід у цій сфері, накопичений іншими країнами.

Інформаційна безпека IP. Фахівці вказують на реальність глобальності зростання масштабів кіберзагроз, серед яких крадіжка комерційної таємниці та інтелектуальної власності, умисне

спотворення даних, а також збої чи відмови в управлінні виробничим процесом. Досліджуючи захищеність IP-приладів, аналітики Hewlett Packard з'ясували, що 70 % з них мали уразливості в безпеці облікових даних, майже не застосовувалося шифрування даних, спостерігалися також проблеми з дозволом доступу. У 2016 р. майже три чверті опитаних компанією Accenture користувачів заявили, що знали про можливості зламу IP-девайсів. Приблизно 90 % приладів збирають якусь персональну інформацію про власника без його відома.

Єврокомісія планує ввести обов'язкову сертифікацію чи іншу аналогічну процедуру для приладів, які підключаються до IP. Ці наміри підтримало Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA). Керівники компаній можуть скористатися наявними засобами мінімізації загроз. Серед них — «Керівництво з систем промислової безпеки (The Guide to Industrial Control Systems (ICS) Security). Його можна завантажити за посиланням: short.mmsonline.com/cyber (NIST Special Publication 800-82).

Потенціал України в розвитку технологій IP. Основою індустрії 4.0 є інформаційні засоби та технології в будь-якому їх прояві. В Україні інформаційні технології (IT) є провідним сектором економіки та суспільного життя, що забезпечує динамічний розвиток іншим галузям економіки. Це підтверджує той факт, що у світі IT-компанії є лідерами за кількістю патентів у Європі. Кількість IT-компаній в Україні сягає понад 1000 одиниць і близько 100 науково-дослідних (Research & Development) центрів. За кількістю задіяних спеціалістів у сфері IT (близько 100 тис.) та кількістю щорічних випускників з IT-спеціальностей (15 тис.) Україна є лідером серед країн Центральної та Східної Європи. За результатами 2016 р. ринок IT-послуг збільшився до 2,9 млрд дол. США, що становить 4 % ВВП країни. Україна

продовжує утримувати лідерські позиції з IT-фрілансу серед країн Східної Європи, контролюючи 33 % ринку. За результатами 2016 р., 12 українських компаній потрапили в рейтинг 100 кращих постачальників послуг аутсорсингу. Галузь посідає третє місце за рівнем експорту. Минулого року було надано послуг іноземним замовникам на 2,55 млрд дол. США. За даними аудиторської компанії Pricewaterhouse Coopers, Україна належить до ТОП-20 найбільших експортерів IT-послуг у світі. Понад 70 % експорту IT-послуг України становить розробка програмного забезпечення на замовлення.

З аналізу доповіді BOIB World Intellectual Property Report Breakthrough Innovation and Economic Growth [10] видно, що Україна серед 20 країн-лідерів за кількістю патентів у сфері революційних технологічних інновацій: 3D-друку (11-е місце) і робототехніки (17-е місце). Інтернет речей IP є новою формою технологічного розвитку, що трансформує зміст нашого життя та ведення підприємництва.

Згідно з оцінками аналітиків IHS Markit, загальносвітова кількість приладів, які підтримують концепцію, в 2017 р. досягне позначки в 27 млрд. При середньорічному зростанні на 12 % уже за підсумками 2030 р. кількість подібних продуктів зросте до 125 млрд штук. У найближчі 15 років глобальна передача даних, пов'язаних з IP, буде стабільно збільшуватися. Динаміка зростання становитиме 20–25% на початку прогностичного періоду та вийде на 50 % в 2030 р. [11]. Поява та розвиток IP торкнеться практично всіх етапів розвитку галузей — від видобутку корисних копалин, до виробництва, дистрибуції та споживання кінцевої продукції.

В умовах подібних економічних перетворень важко переоцінити важливість інтелектуальної власності, як базової умови забезпечення інновацій та конкурентоспроможності. Економічна цінність творчої діяльності забезпечу-

ється лише тоді, коли результати інтелектуальної праці отримують права власності, а власник цих прав у змозі їх захистити та компенсувати дедалі більші витрати на здійснення інноваційного процесу.

Українські виробничі підприємства мають всі шанси стати конкурентоспроможними на світовому та європейському рівні завдяки технологічним інноваціям. І4MS (ІКТ Інновації для Виробничих МСП) — це масштабна ініціатива ЄС (бюджет котрої становить близько 110 млн євро) для сприяння впровадженню інновацій серед виробничих підприємств. Започаткована вона у 2013 р., є мережею з понад 30 хабів цифрових інновацій і центрів компетенцій, що є платформою для співпраці різних гравців інноваційної екосистеми: розробників інновацій, виробничих підприємств та науково-дослідницьких центрів. Специфікою програми є орієнтація саме на малі та середні підприємства. Інноваційні хаби надають доступ виробничим підприємствам, як наприклад Zanussi та Koenigsegg, до високих технологій, зокрема й ІР, високопотужні комп'ютерні обчислення, лазерні технології та робототехніку, і до залучення грантового фінансування. Розробники технологічних рішень отримують можливість швидко та легко комерціалізувати нові продукти. Першим технологічним напрямом роботи такого хабу в Україні, дослідження можливості створення якого проводиться на базі Національного університету «Львівська політехніка», стануть технології ІР та виробничих кіберфізичних систем.

Освітня онлайн-платформа SmartMe University і сім українських вищих навчальних закладів отримали грант від програми Європейського союзу «Еразмус» на суму 816,72 тис. євро на реалізацію освітнього проекту у сфері ІР. Координатором проекту є Університет Ньюкасла (Велика Британія). У проекті беруть участь університети Португалії, Великої Британії, Швеції та Італії. Роботи стартували 15.10.2016 р. і тривати-

муть три роки. Крім SmartMe University, у проєкті беруть участь Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України, Одеський національний політехнічний університет, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Тернопільський національний економічний університет, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля і Запорізький національний технічний університет [12].

Водночас в Україні є серйозні проблеми у сфері інтелектуальної власності, зокрема у винахідницькій та патентно-ліцензійній діяльності. Так, кількість заявок на корисні моделі у 2,3 рази перевищує кількість заявок на винаходи, а кількість виданих патентів на корисні моделі — у 3,2 рази перевищує кількість виданих патентів на винаходи. Проте патент на корисну модель видається без проведення експертизи по суті. Протягом року майже 75 % патентів національних власників втрачають чинність через несплату зборів за підтримання чинності патентів на винаходи та корисні моделі. В економіці використовується близько 4 000 об'єктів промислової власності, з них 1 800 винаходів (близько 7 % від загальної кількості чинних патентів), 2 400 корисних моделей (6 %), 393 промислові зразки (4 %). Більшість захищених охоронними документами об'єктів промислової власності у виробництві не використовуються та припиняють свій життєвий шлях відразу після розробки й отримання правової охорони. Середній вік винахідника становить 46,4 роки!

У 2017 р. показник України в Індексі захисту прав власності (The International Property Right Index — IPRI) знизився на -0,51 до 3,42, поставивши її на 24-е місце в регіоні Східної Європи та Центральної Азії й 123-є у світі [13]. Субіндекс прав на інтелектуальну

власність в Україні збільшився на 0,1–4,42 з урахуванням 3,71 у сфері захисту інтелектуальної власності, 7,75 — у патентному захисті та, 1,8 — у захисті авторських прав.

Висновки. Високий рівень досліджень і розробок та загальної патентної активності є необхідною, але не достатньою умовою розвитку інноваційної економіки країни. Для перетворення науково-технічних досягнень на конкурентний науково-технічний продукт потрібен розвиток всієї інфраструктури ринку інтелектуальної власності, завершення формування національної інноваційної системи. Для повної реалізації потенціалу ІР необхідно створити відповідну інфраструктуру, розробити політику та стратегію реагування на нові виклики. Ключовим завданням у всіх випадках стрімкого еволюційного розвитку є збереження справедливого балансу охорони інтересів трьох складових: фізичних осіб, бізнесу та держави.

Варто зазначити, що в основі технологій, у сукупності складових ІР, базується на програмному забезпеченні, правова охорона якого далека від досконалості. Можна дійти висновку, що за відсутності нормативно-правових основ функціонування інфраструктури ІР найбільш важливим і складним завданням є визначення правового режиму інформації, що генерується в рамках ІР, а також оцінка можливості поширення на неї прав інтелектуальної власності [14]. Тут є багато невирішених проблем:

- захист власних розробок і ноу-хау, реалізованих у вигляді програмного коду, від крадіжки чи зворотного інжинірингу, що є важливою умовою успішного комерційного використання програмного забезпечення;

- формування спрощених видів ліцензування, а також систем поновлення поставленого й/або встановленого програмного забезпечення — проста система контролю;
- нові форми взаємодії пристроїв всередині системи ІР — можливий конфлікт рішень і протоколів різних пристроїв і пов'язані з цим питання передачі та обміну ноу-хау та конфіденційної інформацією між розробниками;
- питання юрисдикції — застосовне право для глобальних відносин всередині мережі на рівні транскордонної передачі інформації і технологій, питання правової відповідальності.

Отже необхідно забезпечувати захист прав інтелектуальної власності, контролювати дотримання ліцензійних угод і відслідковувати життєвий цикл приладів. Для управління цими процесами необхідний комплексний системний підхід. У результаті має бути створено алгоритм визначення пріоритетів щодо належності інформації таким суб'єктам як користувачі, оператори ІР, власники підключених приладів, власники виключних прав на програми для ЕОМ і треті особи (поміж них і державні регулятори).

Ці питання мають стати складовими стратегії інноваційного розвитку України, предметом обговорення на парламентських слуханнях «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку», проведення яких заплановано на цей рік. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Holodny Elena. *Fourth Industrial Revolution great for lawyers.*
URL: <http://www.businessinsider.com/fourth-industrial-rev>.
2. Albert Mark. *7 Things to Know about the Internet of Things and Industry 4.0.*

- URL: <http://www.practicalmachinist.com/modern-machine-shop/7-things-to-know-about-the-internet-of-things-and-industry-4-0>.
3. PwC: *Интернет вещей принесет России 2,8 трлн рублей к 2025 году*.
URL: <https://www.google.com.ua>.
- PwC: *Ynternet veshchei pryneset Rossyy 2,8 trln rublei k 2025 hodu*.
URL: <https://www.google.com.ua>.
4. Фрэнсис Гарри о будущем интеллектуальной собственности: возможности и проблемы.
URL: http://www.wipo.int/wipo_magazine/ru/2017/05/article_0001.html.
- Fransys Harry o budushchem yntellektualnoi sobstvennosti: vozmozhnosti y problemy.
URL: http://www.wipo.int/wipo_magazine/ru/2017/05/article_0001.html.
5. Special report: *Will the Internet of Things need new patenting/licensing strategies?* – Dugie Standeford // *Intellectual Property Watch*, 3 April 2017.
URL: ip-watch.org/special/internet-things-strategies.
6. Margiano Richard D. *Cost and duration of patent litigation*.
URL: <http://www.managingip.com/Article/2089405/Cost-and-duration-of-patent-litigation.html>.
7. *Japan Patent Office: World-First and New Patent Classification Created for IoT-based Technologies*. URL: meti.go.jp/english/press/2016/1114_01.html.
8. ZTE присоединилась к Avanci Alliance для продвижения IoT технологий.
URL: <http://zte.ru/press/news/zte-prisoedinilas-k-avanci-alliance-dlya-prodvizheniya-iot-tekhnologiy>.
- ZTE prysoedynylas k Avanci Alliance dlia produvzheniya IoT tekhnolohyi.
URL: <http://zte.ru/press/news/zte-prisoedinilas-k-avanci-alliance-dlya-prodvizheniya-iot-tekhnologiy>.
9. *Fostering the Development of the Internet of Things* // *The department of commerce, internet policy task force & digital economy leadership team*.
URL: http://ntia.doc.gov/files/ntia...iot_green...01122017.pdf.
10. *World Intellectual Property Report Breakthrough Innovation and Economic Growth*. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_944_2015.pdf.
11. *Интернет Вещей растет экспоненциально*.
URL: http://ko.com.ua/internet_veshhej_rastet_jeksponecialno_122190.
- Ynternet Veshchei rastet eksponentsyalno*.
URL: http://ko.com.ua/internet_veshhej_rastet_jeksponecialno_122190.
12. *Українські ВНЗ виграли грант ЄС EUR 817 тис. на проект у сфері «Інтернету речей»*. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/362944.html>.
- Ukrainski VNZ vyhraly hrant YeS EUR 817 tys. na proekt u sferi «Internetu rechei»*.
URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/362944.html>.
13. *The International Property Right Index 2017*.
URL: <https://ipri2017.herokuapp.com>.
14. Тягай Е. Д. *Интернет вещей и охрана интеллектуальной собственности в бизнесе: новые вызовы времени* // *Журнал Суда по интеллектуальным правам*. Март 2017. С. 52–64.
- Tiahai E. D. *Ynternet veshchei y okhrana yntellektualnoi sobstvennosti v byznese: novye vyzovy vremeny* // *Zhurnal Suda po yntellektualnym pravam*. Mart 2017. S. 52–64.

Надійшла до редакції 12.12.2017 р.

Андрощук Г. Интеллектуальная собственность в системе Интернета вещей: экономико-правовой аспект. Рассмотрены экономико-правовые аспекты состояния и тенденций развития технологий Интернета вещей (ИВ), места в нем интеллектуальной собственности. Показано, что Интернет вещей создает условия для появления синергетического эффекта от сочетания возможностей искусственного интеллекта, облачных вычислений, множества сенсоров, математических алгоритмов обработки больших данных (Big Data), роботизированных устройств различного назначения, систем передачи данных (сети Интернет), что позволяет предоставлять разнообразные услуги и осуществлять различные работы с участием или без участия людей. Показана роль государства в содействии развитию ИВ, существующие проблемы и пути их решения. Правительства многих стран в последнее время принимают меры по анализу состояния дел с внедрением ИВ-технологий, локализации проблем и угроз, имеющих место или могущих возникнуть в будущем, с целью формирования общей стратегии развития промышленности производства технологий ИВ и их применения в различных секторах экономики и общественной жизни. Проанализированы патентный ландшафт ИВ, выявлены наиболее продуктивные компании и изобретатели ИВ, показана динамика патентования в среде ИВ, ценность патентов, проблемы патентного поиска. Рассмотрены проблемы охраны интеллектуальной собственности в сфере ИВ, в частности, авторских прав, изобретений, торговых марок, коммерческой тайны, информационной безопасности. Рассмотрены интеллектуальный потенциал и неиспользованные возможности Украины в развитии технологий ИВ.

Делается вывод, что в широком применении технологий ИВ заложен значительный потенциал повышения эффективности любого вида человеческой деятельности. Это касается сферы реальной экономики, промышленности и сельского хозяйства, системы здравоохранения, государственного управления, образования, финансового оборота и т. п. Развитие технологий ИВ является мощным стимулирующим фактором инновационного развития нанотехнологий, микроэлектроники, полупроводниковых технологий, микроминиатюризации исполнительных устройств, телекоммуникаций, радиотехнологий, программных вычислительных средств, робототехники и многого другого.

Ключевые слова: Интернет вещей, интеллектуальная собственность, инновационное развитие, патентная активность, патентная информация, патентный ландшафт, потенциал, технологии

Androshchuk H. Intellectual property in the system Internet of things: economic-legal aspect. The economic-legal aspects of the state and trends of the Internet-based technologies (IP) technology, the place of intellectual property in it are considered. It is shown that the Internet of Things creates conditions for the emergence of a synergetic effect from the combination of possibilities of artificial intelligence, cloud computing, set of sensors, mathematical algorithms for processing large data (Big Data), robotic devices of various purposes, data transmission systems (Internet), which allows to provide various services and perform various work with or without the participation of people. The role of the state in promoting the development of IP, the existing problems and ways of their solution are shown. Many governments in recent years are taking measures to analyze the state of affairs with the introduction of IP technologies, the localization of problems and threats that may or may occur in the future in order to formulate a common strategy for the development

of industry for the production of IP technologies and their application in various sectors of the economy and public life.

The patent landscape of the IP is analyzed, the most productive companies and inventors of IP are discovered, the dynamics of patenting in the IP environment, the value of patents, patent research problems are shown. The problems of intellectual property protection in the sphere of IP, in particular, copyright, inventions, trademarks, commercial secrets, information security are considered. The intellectual potential and untapped potential of Ukraine in the development of IP technologies are considered.

It is concluded that in the widespread use of IP technologies, there is a significant potential for increasing the efficiency of any type of human activity. It concerns the real economy, industry and agriculture, health care, public administration, education, financial turnover, etc. The development of IP technologies is the most powerful stimulating factor in the innovative development of nanotechnologies, microelectronics, semiconductor technologies, microiminating of executive devices, telecommunications, radio technologies, software computing, robotics, and more.

Keywords: Internet things, intellectual property, innovation development, patent activity, patent information, patent landscape, potential, technology

РОЗВИТОК НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯПОНІЇ ТА КИТАЮ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Тетяна Постригань, кандидат юридичних наук, доцент
Черкаського національного університету імені Богдана
Хмельницького, адвокат

Стаття розкриває важливі історико-правові аспекти створення та діяльності наукових парків у Японії та Китаї.

Автором розглянуто законодавство Японії та Китаю з питань діяльності університетів, процедури інвестування для бізнесу, технологічних інновацій, податкові пільги, звільнення експортних операцій від мит і експортних податків, права на інтелектуальну власність, отриману при державному фінансуванні розробок та інших питань.

Автором простежується історія розвитку наукових парків у Японії та Китаю з моменту їх створення до сучасності. Розглянуті інноваційні структури та їхні особливості. Проведено аналіз досліджень вчених щодо державно-правового регулювання вищої освіти, дослідних закладів і наукових парків.

Охарактеризовано сучасний стан і тенденції діяльності наукових парків в Японії та Китаї.

Ключові слова: науковий парк, наука, правове регулювання, високі технології, інновація

Ця стаття має на меті визначити правові аспекти японської та китайської моделей наукових парків як основних елементів інноваційної структури.

Деякі аспекти аналізу проблем у правовому регулюванні діяльності наукових парків Японії та Китаю розглядали такі науковці: Є. Войнова, Н. Ілляшенко, В. Мироненко, О. Міцура, М. Поливанова, І. Уханова та ін.

Так, В. Мироненко та М. Поливанова виділяють азійську модель технопарків. Вони зазначають, що з початку 80-х рр. у країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону (Японії, Сингапурі, Китаї та ін.) формується власне покоління наукових парків[1].

І. Уханова визначає особливості розвитку та державної підтримки технопарків у Японії та Китаї:

- у Японії: створення технопарків — стратегічна мета держави, вони роз-

виваються відповідно до чітких державних планів і програм (створення міста науки Цукуби, програма технополісів і програма дослідних стрижнів). Держава фінансує основну частину витрат на створення технопарків (60 %). Передбачені податкові пільги (пільгова амортизація будівель і устаткування (15 % і 30 % вартості за перший рік), надання пільгового податку на земельну власність). Виділяють дотації та позики (під 7–8 %) з місцевих бюджетів, продаж землі в межах технопарків реалізується за пільговими цінами. Працює система субсидій для учасників технопарків (у розмірі 1/3 інвестицій для проектів НДДКР у співпраці з префектурними лабораторіями та дрібними фірмами);

- у Китаї: загальнодержавна науково-промислова програма «Факел»,

орієнтована на комерціалізацію та індустріалізацію наукомістких технологій. Більшість технопарків створюється як структури державного значення. Держава бере на себе відповідальність за створення сучасної матеріальної бази НДДКР. Передбачені щорічні урядові позики й інвестиції на розвиток інфраструктури. Працює податкове стимулювання (податок на прибуток 15 %, для експортоорієнтованих фірм — 10 %); новостворені інноваційні підприємства звільняються від сплати податків на 2 роки; при будівництві за рахунок внутрішніх капітальних вкладень не стягується податок на будівлі; фірми звільняються від експортних податків при реалізації продукції на зовнішніх ринках [2].

Ще одним варіантом розвитку інноваційної системи держави є орієнтація на іноземні інвестиції та імпорт інновацій. Китай використовує різні засоби стимулювання для іноземних компаній з метою створення ними спільних з китайськими підприємствами проектів. Так, у Китаї був прийнятий закон, згідно з яким іноземні компанії могли вийти на китайський ринок тільки заснувавши спільне підприємство з китайською фірмою. Американські, європейські, японські та тайванські виробники електронного обладнання масово почали розміщати в КНР свої виробництва та давати великі підряди місцевим компаніям, що дозволило Китаю вийти на друге місце у світі після США за обсягом виробництва електронного обладнання [3].

Китайська академія наук і університети стають для бізнесу базою розробки національних інноваційних рішень. За 30 років реформ країна залучила в економіку 860 млрд дол США прямих іноземних інвестицій, було створено 650 тис. підприємств з іноземним капіталом, які не лише усунули залежність низки галузей економіки від імпорту, а й стали провідними постачальниками

продукції на світовий ринок. Підприємства за участю іноземного капіталу, виробляють 80 % високотехнологічних товарів, які йдуть на експорт. Зазначене дозволило китайським компаніям посісти перші позиції з постачання високотехнологічної машинобудівної продукції [4].

Дев'ять найбільших технологічних вишів Китаю отримують від держави спеціальне підвищене фінансування з метою створення та функціонування технопарків, центрів технічного розвитку й інших інноваційних структур для масштабного впровадження як власних, так і зарубіжних наукових та технологічних розробок. Ставка прибуткового податку для високотехнологічних підприємств становить 15 %, а для підприємств, які експортують не менш як 70 % продукції, — 10 %. Передбачені також «пільгові канікули»: для національних підприємств — строком на 1 рік, для спільних підприємств — на 2 роки. Надалі зниження податків можливе, якщо компанія більш ніж на 70 % своєї продукції постачає на експорт або отримала статус так званого, технологічно просунутого підприємства. Від імпортного мита звільнені необхідні для науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт прилади та обладнання, які не можливо придбати на внутрішньому ринку. Не стягується мито з імпорту сировини та матеріалів, необхідних для випуску експортної продукції, а також з експортних операцій. Прикладом практичної реалізації ідеї технопарків є створення в 1995 р. парку високих технологій у м. Шеньчжень [5].

Між Україною та Китаєм реалізуються такі перспективні форми науково-технічної співпраці, як українсько-китайські центри та технопарки: у м. Цзінань (провінція Шаньдун), у м. Харбін (провінція Хейлунцзян) та в м. Шанхай.

Перший українсько-китайський парк високотехнологічного співробітництва було відкрито у м. Цзінань у листопаді

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

2002 р. Основною метою діяльності цієї структури є формування ефективного механізму для налагодження взаємовигідного трансферу високих технологій, спільної розробки науково-технічних проектів та їх впровадження у виробництво; створення спільних підприємств з реалізації наукомісткої та високотехнологічної продукції.

У січні 2003 р. в м. Харбін (провінція Хейлунцзян) було відкрито українсько-китайський Центр зварювання і споріднених технологій, Угоду про створення якого було підписано між Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України та Харбінським інститутом зварювання.

У лютому 2011 р. у м. Шанхай відкрито новий українсько-китайський технопарк, який займається співпрацею у галузі морських наук і технологій, біомедицини, нових матеріалів, аерокосмонавтики, нових джерел енергії тощо.

У червні 2011 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України й Міністерством науки і техніки КНР щодо надання підтримки у створенні Українсько-китайського інституту зварювання ім. Є. О. Патона. Згідно з цим Меморандумом сторони мають надати підтримку Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України та Промислового науково-дослідного інституту провінції Гуандун КНР у створенні зазначеного Інституту зварювання, одним (із напрямів діяльності якого є застосування технологій зварювання у медицині).

У листопаді 2012 р. у м. Чженьцзян (провінція Цзяньсу) відкрито українсько-китайський Центр з трансферу технологій суднобудування та океанічного проектування, він створений на базі Університету науки і технологій провінції Цзяньсу спільно з Національним університетом кораблебудування ім. адмірала Макарова (м. Миколаїв).

У червні 2016 р. в м. Харбін створено Китайсько-український центр науково-технічного співробітництва, що є платформою для наукової співпраці за кількома напрямками, зокрема у сфері електрозварювання [6].

24.03.2017 р. відбулася зустріч з делегацією представників Корпорації Qingdao Xianchu Energy Development Group Co., Ltd.

Перший віце-президент НАН України зазначив, що за останній рік сторони підписали та імплементували Договір про спільну науково-технічну діяльність між Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій НАН України і компанією Qingdao Xianchu Mechanical Equipment Co. Ltd, розпочали роботу зі створення науково-технологічного інституту з питань зняття з експлуатації енергоблоків атомних електростанцій, а спільний проект під назвою «Проектування і виготовлення робототехніки та обладнання для транспортувальних робіт в радіоактивному середовищі» було включено до Програми співробітництва між Україною та КНР на 2017–2018 рр. На завершення зустрічі відбулося підписання Угоди про співпрацю між корпорацією Qingdao Xianchu Energy Development Group Co. Ltd і Національною академією наук України [7].

Японська модель наукових технопарків передбачає будівництво нових міст, так званих, технополісів, які зосереджують у собі наукові дослідження в передових і піонерних галузях та наукомістке промислове виробництво. Мета технополісів — комерціалізація результатів наукових досліджень і спеціалізація на прикладних дослідницьких роботах. Будівництво технополісів фінансується переважно на регіональному рівні — коштом місцевих податків, внесків корпорацій і різних видів пільг, які надає центральна влада [8].

В Японії, не дивлячись на активну діяльність уряду по розробці стратегій і програм інноваційного розвитку, біль-

ша частина науково-технічних розробок прикладного характеру виконується в лабораторіях великих промислових корпорацій та залишається в рамках цих же корпорацій, без широкої передачі потенціальному користувачам в масштабах відповідної галузі. Державні наукові дослідження носять переважно фундаментальний характер, ступінь їх впровадження в практику залишається недостатнім. Між державними фундаментальними науковими дослідженнями в приватному секторі не завжди дотримується необхідна координація [9].

В Японії поняття технополіс поширилося з початку 1980-х рр., коли уряд країни, в особі Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості, здійснив реалізацію національної стратегічної програми, що мала на меті посилення регіональної економіки через планомірний розвиток нових науково-технічних центрів та тісну співпраці між університетом (наукою) і місцевою владою (регулюючою ланкою). Передбачалося, що створення спеціальних унікальних рекреаційних умов для розвитку науки поряд з бізнесом призведе до тісної співпраці науки та великих приватних компаній. Оскільки термін «технополіс» символізує синтез двох важливих ідей: «технологія», тобто модернізація традиційних галузей японської промисловості на основі новітніх технологій, і «поліс», тобто місто-держава, де існує рівновага між приватною формою виробництва, визнаними суспільством ідеями і суспільним характером управління. Проект «Технополіс» (тобто створення технополісів) в країні було прийнято до реалізації у 1982 р. [10].

Є. Войнова зазначає, що юридичною підставою для створення технополісів став прийнятий у 1983 р. японським парламентом закон «Про прискорення регіонального розвитку на основі високотехнологічних промислових комплексів» [11].

Однак, інші вчені стверджують, що в Японії даний напрямок почав розвиватися дещо пізніше — з середини 1990-х рр. До цього його повномасштабному розвитку перешкоджала та обставина, що дослідження в галузі природних наук велись, головним чином, в державних університетах, а згідно діючому в той час законодавству члени викладацького складу, володіючи статусом державних службовців, не мали права займатися науковою діяльністю в приватних компаніях або працювати в них консультантами, рівно як і організовувати власні венчурні підприємства [12].

Н. Ілляшенко, О. Міцура зазначають, що суб'єктом, що координує діяльність всієї національної інфраструктури підтримки та розвитку малих та середніх підприємств (МСП), а також реалізує стратегію уряду в частині інноваційної діяльності, є Державна агенція малого та середнього підприємництва (SMEA). Крім того, значний вплив на інноваційну активність Японії здійснює Організація підтримки МСП та інноваційного розвитку регіонів Японії (SMRJ) та Японська торгово-промислова палата. Вони керуються у своїй діяльності рядом законів та державних актів, таких як: Закон про мале та середнє підприємництво; Закон про підтримку творчої активності в МСП; Закон про підтримку інноваційної діяльності в МСП [13].

Є. Войнова вказує, що у Японії впровадження в промисловість результатів досліджень і розробок фундаментального та прикладного характеру здійснює «Японська корпорація розвитку досліджень». У цій країні існує також система державних фондів для заохочення науково-дослідної діяльності в малих приватних і державних організаціях, які ведуть фундаментальні дослідження — Фонд стимулювання і координації науково-технічної політики. З метою полегшення фінансового становища венчурів, забезпечення їм доступу до банківських кредитів і позик у Японії функціонує мережа дер-

жавних та місцевих органів сприяння розвитку венчурних підприємств. Створена урядом організація — Центр сприяння розвитку підприємств орієнтована на стимулювання науково-дослідних і конструкторських робіт (НДДКР) [11].

Як особливості НДДКР у цій країні Є. Войнова виокремлює активну роль держави в загальній координації науково-дослідних робіт; широкомасштабні державні програми НДДКР; вагоме фінансування приватними компаніями прикладних досліджень і дослідно-конструкторських розробок; найбільшу у світі кількість заявок на отримання патентів; найвищий у світі рівень імпорту об'єктів інтелектуальної власності.

Одним з найбільших технологічних парків Японії є Kyoto Research Park (Дослідницький парк Кіото). Префектура Кіото відома як «місто академій» і є зосередженням 40 університетів. Це також «місто підприємців», де розміщені провідні компанії. Заснований у 1987 р. Kyoto Research Park, що входить IASP, ASPA (Asian scientific parks association — Азійська асоціація наукових парків) — перший технопарк у Японії, створений завдя-

ки приватним інвестиціям. Згідно з дослідженням японських вчених, у процесі еволюції утворилось три основних функціональних типи технополіса — промисловий парк, інкубаційний центр, а також три головних концептуальних зони: парк, інкубатор, науко-дослідний інститут [13].

Отже, орієнтація на створення технополісів, наукових парків є особливістю Японії та Китаю. З цією метою Японія формує законодавчу базу, що регулює питання підтримки малого та середнього підприємництва, інноваційну політику держави, створює органи держави та фонди, що розробляють спеціальні програми розвитку технополісів і наукового виробництва, надання позик на пільгових умовах для виконання НДДКР. Особливістю Китаю є орієнтація на іноземні інвестиції та імпорту інновацій. Для цього Китай у законодавстві передбачив різні стимули для іноземних компаній, щоб вони створювали спільні з китайськими підприємствами проекти. ◆

Список використаних джерел / List of references

1. Мироненко В. П., Поливанова М. В. Аспекти формування технопарка как многофункционального комплекса. // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Випуск 2014–2 (106). С. 134.
2. Мироненко В. П., Поливанова М. В. Аспекти формування технопарка как многофункционального комплекса. Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Випуск 2014–2 (106). С. 134.
3. Уханова І. О. Розвиток технопаркових структур в системі забезпечення державної інноваційної політики в Україні.: дис. ... Одеса, 2014.
4. Уханова І. О. Rozvytok tekhnoparkovykh struktur v systemi zabezpechennia derzhavnoi innovatsiinoi polityky v Ukraini.: dys. ... Odesa, 2014.
5. Иванов А. Инновации в строю. URL: <http://www.kommersant.ru/doc/666549>.
6. Ivanov A. Ynnovatsyy v stroiu. URL: <http://www.kommersant.ru/doc/666549>.
7. The world's 50 innovative companies. New York: Fast company, 2011. URL: <http://www.fastcompany.com/most-innovative-companies/2011>.
8. Мазур О. А., Стогній В. С., Осадча Н. В.. Технопарки Китаю. // Наука та інновації. 2006. Т 2. № 3. С. 127–134.

- Mazur O. A., Stohnii V. S., Osadcha N. V. *Tekhnoparky Kytaiu. Nauka ta innovatsii. 2006. T 2. № 3. S. 127–134.*
6. *Посольство України в Китайській народній республіці та в Монголії за сумісництвом.* URL: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/science>.
- Posolstvo Ukrainy v Kytaiskii narodnii respublitsi ta v Monholii za sumisnytsvom.* URL: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/science>.
7. *Шляхи розвитку української науки.* // Інформаційно-аналітичний бюлетень. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». 2017. № 3 (136). С. 46–47.
- Shliakhy rozvytku ukrainskoi nauky.* // *Informatsiino-analitychnyi biuleten. Dodatok do zhurnalu «Ukraina: podii, fakty, komentari».* 2017. № 3 (136). S. 46–47.
8. *Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство – регіон: монографія.* /за ред. Ю. Г. Козака. К.: ЦУЛ. 2016. С. 141.
- Zovnishnoekonomichna diialnist: pidpriemstvo – rehion: monohrafiia.za red. /Yu. H. Kozaka. K.: TSUL. 2016, S. 141.*
9. *Климова Т. В. Сравнительная характеристика становления инновационной политики США и Японии.* // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*, 2015. Випуск 5. С. 70–79.
- Klymova T. V. Sravnytelnaia kharakterystyka stanovlenyia ynnovatsyonnoi polityky SShA u Yaponyy.* // *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia «Menedzhment innovatsii»*, 2015. Vypusk 5. S. 70–79.
10. *Аль-Хураші А. Б. Організація технополісів як ефективної інноваційної форми управління містом.* // *Ефективна економіка.* 2014. № 7.
- Al-Khurashi A. B. Orhanizatsiia tekhnopolisiv yak efektyvnoi innovatsiinoi formu upravlinnia mistom.* // *Efektyvna ekonomika.* 2014. № 7.
11. *Войнова Є. І. Інновації в системі міжнародних економічних відносин.* Одеса, ОНУ, 2014.
- Voinova Ye. I. Innovatsii v systemi mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn.* Odesa, ONU, 2014.
13. *Илляшенко Н. С., Міцура О. О. Развитие национальной инновационной системы Украины как перспектива выхода на мировой рынок.* // *Актуальні проблеми економіки*, 2013. №5 (143). С. 83–94.
- Yllyashenko N. S., Mitsura O. O. Rozvytok natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy yak perspektyva vykhodu na myrovui rynok.* // *Aktualni problemy ekonomiky*, 2013. №5 (143). S. 83–94.

Надійшла до редакції 30.01.2018 р.

Постригань Т. Развитие научных парков Японии и Китая: историко-правовой аспект. Стаття розкриває важливі аспекти питань історії створення та діяльності наукових парків в Японії та Китаї. Автором розглянуто законодавство Японії та Китаю по питаннях діяльності університетів, процедури інвестування для бізнесу, технологічних інновацій, податкових пільг, звільнення експортних операцій від податків та експортних податків, права на інтелектуальну власність, отриману при державному фінансуванні розробок та інших питань.

Автором прослідковується історія розвитку наукових парків в Японії та Китаї з моменту їх створення до сучасності. Розглянуті інноваційні структури та їх особливості. Проаналізовано дослідження вчених стосовно державно-правового регулювання вищої освіти, дослідницьких установ, технологічних парків.

Охарактеризовано современное состояние и тенденции деятельности научных парков в Японии и Китае.

Ключевые слова: научный парк, наука, высокие технологии, инновация

Postrygan' T. Development of science parks of Japan and China: historical and legal aspects. The article reveals the important historical and legal aspects of the establishment and activity of science parks in the Japan and China.

The author studies the laws of Japan and China on the questions of activities of universities and procedures for business investment, technological innovation, tax incentives, exemption of export operations from duties and export taxes, intellectual property rights obtained with state financing of developments and other issues.

The author has traced the history of development of science parks in in Japan and China since their inception to the present. Considered innovation parks and their features. Researches of scientists were analysed on state-legal regulation of higher education, research institutions, science parks.

It was characterize the current state and trends of science parks in the Japan and China.

Keywords: science park, science, regulation, technology, innovation

Омельченко Ольга,
аспірантка НДІ інтелектуальної власності НАПрН
України

УДК 34:001.4]:611/612(045)

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «БІОБАНК» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності введення в українське законодавство поняття «біобанк» і виведення відповідної юридичної категорії та відповідного законодавчого терміна. Проаналізовано визначення поняття «банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини», що закріплені в чинних українських нормативно-правових актах. Сформовано висновки щодо доцільності використання в законодавстві поняття «біобанк», формування відповідної юридичної категорії та запропонування її до національної правової доктрини медичного права.

Ключові слова: біобанк, біорепозитарій, біологічні матеріали людини, управління ресурсами біобанків, законодавство, правове регулювання

Постановка проблеми. Застосування новітніх технологій у біології та медицині вивело їх на якісно новий рівень можливостей. У всьому світі активно розвивається біобанкінг [1] шляхом створення біобанків різних видів та призначення, ресурси яких використовуються для вирішення терапевтичних або наукових завдань. Поява особливих репозитаріїв для зберігання біологічних матеріалів людини стала відповіддю на виклики глобалізованого світу в пошуках шляхів покращення здоров'я, підвищення якості та тривалості життя людей.

Досвід різних країн світу показує, що вже працюють цілі мережі біобанків і їх кількість надалі зростає. Наприклад, станом на 2012 р. у США налічувалося понад 630 біобанків. Багато біобанків та баз даних у США є учасниками консорціумів і співпрацюють між собою, об'єднуючись у парасолькові організації (*umbrella organizations*). Власне парасолькові організації можуть функціонувати як біобанки, а

також можуть забезпечувати політику та керівні принципи, що сприяють партнерству їхніх банків-учасників [2, 106–107].

Україна наразі перебуває лише на початку шляху створення системи біобанків і належного забезпечення їхньої діяльності. Відсутність комплексного правового регулювання діяльності біобанків залишає поза увагою вітчизняної правової науки теоретичні та практичні аспекти їхнього функціонування, а відсутність єдиного понятійно-категорійного апарату породжує нечітке уявлення про суть і призначення біобанків, та їхню правову природу. Національне законодавство наразі не послуговується терміном «біобанк», відсутнє його визначення та характерні ознаки як поняття і юридичної категорії.

Фрагментарно етико-правові особливості діяльності біобанків потрапили в поле уваги українських науковців і змістовно широко представлені в іноземній правовій науці. Зокрема, питанням біобанкінгу, певною мірою присвячені ро-

боти О. Кашинцевої, І. Сенюти, Г. Гарелла, К. Дірека, Д. Маскальзоні.

Мета статті полягає у дослідженні застосування терміна «біобанк» в українському й міжнародному законодавстві, виробленні понятійної та юридичної категорії «біобанк», прийнятної для вітчизняної правової традиції, яка доволі обережно приймає у своє лоно новий категорійний апарат.

Виклад основного матеріалу. Українське законодавство має досить обмежене коло нормативно-правових актів котрі тією чи тією мірою стосуються діяльності біобанків. До таких нормативно-правових актів належать: Цивільний кодекс України, зокрема ст. 290 [3], у якій закріплено право людини на донорство крові та її компонентів, органів, інших анатомічних матеріалів, репродуктивних клітин; Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4]; Закон України «Про донорство крові та її компонентів» [5]; Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. № 286 якою затверджено Ліцензійні умови провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини згідно з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я України (далі — Постанова КМУ від 02.03.2016 р. № 286); Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини» від 10.04.2012 р. № 251 (далі Наказ МОН від 10.04.2012 р. № 251); Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Переліку тканин і клітин людини, з якими дозволена діяльність банків пуповинної крові, інших клітин і тканин людини» від 20.04.2012 р. № 276 (далі Наказ МОН від 20.04.2012 р. № 276).

Термін «біобанк» не використовується в українському законодавстві, а в Постанові КМУ від 02.03.2016 р. № 286, Наказі МОН від 10.04.2012 р. № 251, Наказі МОН від 20.04.2012 р.

№ 276 використовується термін «банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини». Крім того, у вищевказаних нормативно-правових актах надані визначення терміна «банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини», що різняться між собою. Згідно з п. 3 Постанови КМУ від 02.03.2016 р. № 286 банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини — суб'єкт господарювання чи структурний підрозділ суб'єкта господарювання, що отримав відповідну ліцензію та самостійно або за допомогою третіх осіб провадить свою діяльність [6]. А в п. 1.4 Наказу МОН від 10.04.2012 р. № 251 банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини визначено як окремо створений суб'єктом господарювання заклад або структурний підрозділ закладу охорони здоров'я, що самостійно здійснює переробку (процесінг), маркування (кодування), кріоконсервацію, тестування (перевірку), зберігання пуповинної крові, інших тканин і клітин людини та виготовлених з них продуктів і/чи препаратів [7].

Аналіз вищезазначених визначень одного і того ж терміна дає можливість виокремити ознаки банку пуповинної крові, інших тканин і клітин людини, що закріплені законодавцем у його дефініціях. Отже, відповідно до першого визначення, банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини є:

- суб'єктом господарювання;
- здійснює свою діяльність на основі отриманої ліцензії;
- провадить діяльність самостійно чи з використанням допомоги третіх осіб.

Друге визначення розкриває суть банку пуповинної крові, інших тканин і клітин людини через такі ознаки:

- заклад, створений суб'єктом господарювання чи структурний підрозділ закладу охорони здоров'я;
- самостійно здійснює переробку (процесінг), маркування (кодування), кріоконсервацію, тестування (перевірку), зберігання пуповинної

крові, інших тканин і клітин людини та виготовлених з них продуктів і/чи препаратів.

Зазначені визначення не дублюють одне одного, а характеризуються певною неузгодженістю, що проявляється через закріплення в першому визначенні положення про те, що банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини провадить діяльність самостійно чи з використанням допомоги третіх осіб, а у другому визначенні — самостійно здійснює переробку (процесинг), маркування (кодування), кріоконсервацію, тестування (перевірку), зберігання пуповинної крові, інших тканин і клітин людини та виготовлених з них продуктів і/чи препаратів. Оскільки переробка (процесинг), маркування (кодування), кріоконсервація, тестування (перевірка), зберігання пуповинної крові, інших тканин і клітин людини є фактично складовими усього широкого спектру діяльності біобанків, то друге визначення окреслює ознаку саме самостійної діяльності банку, тобто без застосування допомоги третіх осіб, що суперечить першому визначенню.

Окрім того, що законодавство є непослідовним у визначенні одного й того самого терміна, кожне із визначень окремо й обидва загалом не дають повної та комплексної характеристики терміна «банк пуповинної крові, інших тканин і клітин людини» і зовсім не розкривають чи не найголовнішу його функцію — управління своїми ресурсами.

Специфіка банків, які акумулюють людський біоматеріал проявляється в особливому призначенні та функціях таких банків. Тобто біобанки — це не просто сховища біологічних зразків людини, призначені виключно для їх зберігання. Основна властивість біобанків проявляється у їхній здатності й необхідності управляти своїми ресурсами (під ресурсами біобанків маємо на увазі біологічні матеріали людини та пов'язану з ними інформацію, котру збирають та зберігають біобанки). Під таким

управлінням потрібно розуміти, наприклад, облік наявних біологічних зразків у поєднанні з пов'язаною інформацією, формування баз даних, надання чи ненадання доступу до своїх ресурсів медичним, науковим установам, науковцям, залучення ресурсів до участі в науково-дослідних проектах, вирішення долі біологічних зразків та ін.

Для індикації репозитаріїв, які зберігають біологічні зразки, в іноземній науковій літературі використовують терміни: біорепозітарії, біобанки та центри біологічних ресурсів (*biological resource centres*).

Словом «біорепозітарій» у наукових дефініціях поняття «біобанк» переважно розкривають та пояснюють сутність останнього як юридичної категорії.

Під центрами біологічних ресурсів необхідно розуміти важливу частину інфраструктури, що лежить в основі наук про життя та біотехнології. До неї належать постачальники послуг і сховища живих клітин, геноми організмів та інформації, що стосується спадковості та функцій біологічних систем, колекції культивованих організмів (наприклад мікроорганізмів, рослин, тварин, людські клітини), їх відтворювальних частин (наприклад геномів, плазмід, вірусів, ДНК), життєздатних, але ще не культивованих організмів, клітин і тканин, бази даних, що містять молекулярну, фізіологічну та структурну інформацію, що стосується цих колекцій і пов'язаної з ними біоінформатики [8].

Однак і біорепозітарії, і центри біологічних ресурсів можуть спеціалізуватися на доборі та зберіганні не лише біологічного матеріалу людей, а й тварин, клітинних і бактеріальних культур, проб з навколишнього середовища. Біобанки ж, зазвичай, обробляють біологічні зразки людини й інформацію, що стосується донорів (демографія та спосіб життя, історія наявної хвороби, лікування та клінічні наслідки) [9, 15].

У міжнародних правовій науці для позначення репозитаріїв, що збирають,

зберігають, використовують саме біологічні матеріали людини й управляють ними, переважно використовують термін «біобанк», котрий вперше з'явився в науковій літературі в 1996 р. [10].

У науковій літературі є досить значна кількість різних визначень поняття «біобанк». Біобанки визначають як систематичні колекції біологічних матеріалів людини та пов'язаних з ними клінічних даних і даних про спосіб життя [11, 69]; як колекцію біологічного матеріалу з відповідною документацією, що може бути використана для досліджень [12, 7]; як сховища, що збирають, зберігають і управляють колекціями людських зразків та пов'язаними з ними даними [13].

У літературі трапляються ще й інші дефініції терміна «біобанк», але всі вони переважно окреслюють єдині ознаки біобанків. Біобанки — це завжди колекції чи сукупність біологічних матеріалів людини та пов'язаної з ними інформації. Пов'язаною інформацією є персональні дані донорів біологічного матеріалу: відомості про стан здоров'я, спосіб життя, клінічна інформація, генетична інформація тощо.

Усі наукові визначення терміна «біобанк» можна звести до такого:

- 1) біобанки — це колекції одного чи декількох видів людського біологічного матеріалу;
- 2) біобанки акумулюють не лише біологічний матеріал, а й пов'язану з ним інформацію;
- 3) біобанки збирають біологічні зразки людини для їх довгострокового зберігання та використання в терапевтичних або наукових цілях;
- 4) біобанки здійснюють управління колекціями біологічного матеріалу та пов'язаною інформацією.

Вживання терміна «біобанк» науковцями, медиками, такою інституцією, як Європейська Комісія свідчить про загальне його прийняття. Попри те, що слово «банк» традиційно в людській свідомості асоціюється радше з фінансово-економічною сферою, ніж з

медициною, у поєднанні з префіксом «біо», що походить від грецького «Біос» і означає «життя», має вже ясніше окреслене значення та зміст. Отож дослівний переклад слова «біобанк» — банк життя несе — в собі всю глибину змістового навантаження. На нашу думку, саме слово «біобанк» найкраще підходить як родова назва для репозитаріїв, що збирають і зберігають біологічні зразки людини.

Введення терміна «біобанк» в українські нормативно-правові акти адаптує національне законодавство до усталеного понятійного апарату та зробить його доступним для сприйняття не лише юристами та медиками, а й широкою аудиторією, зокрема й за межами країни.

Окрім того, слово «біобанк» і похідні від нього слова є лаконічним, і воно має достатньо чітке змістове навантаження, на відміну від громіздкого словосполучення «банк пуповидної крові, інших тканин і клітин людини», що застосовується в нині чинному законодавстві. Перелічені в зазначеному словосполученні види біологічних матеріалів людини не є вичерпним колом біозразків, які можуть братися з людського організму, а тому використання такого словосполучення недоцільно через його «обмеженість» і неповноту.

Належна нормативно-правова база із закріпленням в ній чітким понятійним апаратом допоможе врегулювати важливі аспекти діяльності біобанків, забезпечить формування єдиних підходів до сприйняття та розуміння їхньої суті, визнання та ролі для суспільства.

Висновок. Отже, біобанки стали важливим інструментом системи охорони здоров'я, а їхня кількість та види продовжують зростати з року в рік. Україна поки що не має належним чином розвинутої системи біобанкінгу, але це лише питання часу.

В Україні необхідно прийняти окремий нормативно-правовий акт, який комплексно регулюватиме діяльність

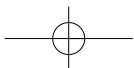

біобанків. Для чіткого сприйняття та розуміння ролі біобанків потрібно ввести в українське законодавство термін «біобанк», закріпивши його глибоке, розширене визначення. Діяльності біобанків як репозитаріям особливого призначення притаманні і специфічні функції, що мають бути враховані при формулюванні визначення терміна «біобанк» і нормативно-правової бази щодо їхньої діяльності. Поява терміна

«біобанк» у нормативно-правових актах адаптує національне законодавство до усталеного понятійного апарату та зробить його доступним для сприйняття широким загалом. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Grigorenko L., Bouregy S. *Biobanking on a small scale: practical considerations of establishing a single-researcher biobank* // *Stanford Journal of Law Science & Policy*. 2009 May.
URL: https://web.stanford.edu/group/sjlsj/cgi-bin/orange_web/users_images/pd.
2. Harrell Heather L., Rothstein Mark A. *Biobanking Research and Privacy Laws in the United State* // *The Journal of Law, Medicine & Ethics*. 2016. Volume 44, Issue 1, P. 106–127.
URL: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1073110516644203>.
3. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
Tsyvilynyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy vid 19.11.1992 r. № 2801-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
5. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 № 239/95-ВР URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/239/95-%D0%B2%D1%80>.
Pro donorstvo krovі ta yii komponentiv: Zakon Ukrainy vid 23.06.1995 № 239/95-VR. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/239/95-%D0%B2%D1%80>.
6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини згідно з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я: постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. №286.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/286-2016-%D0%BF/card2>.
Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti bankiv pupovynnoi krovі, inshykh tkanyn i klityn liudyny zghidno z perelikom, zatverdzenym Ministerstvom okhorony zdorovia: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.03.2016 r. №286.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/286-2016-%D0%BF/card2>.
7. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 10.04.2012 р. №251.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0660-12>.
Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti bankiv pupovynnoi krovі, inshykh tkanyn i klityn liudyny: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 10.04.2012 r. №251.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0660-12>.

8. *Biological Resource Centres: Underpinning the Future of Life Sciences and Biotechnology*. URL: <https://www.oecd.org/sti/biotech/2487422.pdf>.
9. Mascalzoni D. Editor *Ethics, Law and Governance of Biobanking*. P.277.
10. Hewitt R., Watson P. *Defining Biobank // Biopreservation and Biobanking*. 2013. Volume 11, Issue 5. P. 309–315.
URL: <http://online.liebertpub.com/doi/abs/10.1089/bio.2013.0042>.
11. Beier K, Lenk C. *Biobanking strategies and regulative approaches in the EU: recent perspectives // Journal of Biorepository Science for Applied Medicine*. 2015. Volume 3, Issue 1. P. 69–81.
URL: <https://www.dovepress.com/biobanking-strategies-and-regulative-approach>.
12. *Biobanking: FAQs*. URL: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiJoZLrxvDXAhWBPZoKHxvtCMoQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Feurocanplatform.eu%2Fsite%2Fdata%2Ffiles%2FECPC%2520Biobanking%2520FAQs.pdf&usg=AOvVaw2Sggg4ihkuvZaXHngNVocA>.
13. Henderson G. E. *Characterizing Biobank Organizations in the U.S.: Results from a National Survey. // Genome Medicine*. 2013. Volume 5, Issue 3, P. 1–12.
URL: <https://genomemedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/gm407>.

Надійшла до редакції 29.01.2018 р.

Омельченко О. О необходимости введения понятия и юридической категории «биобанк» в украинское законодательство. Статья посвящена обоснованию необходимости введения в украинское законодательство понятия «биобанк» и вывода соответствующей юридической категории и соответствующего законодательного термина. В статье проанализированы определения понятия «банк пуповинной крови, других тканей и клеток человека», которые закреплены в действующих украинских нормативно-правовых актах. Сформированы выводы о целесообразности использования в законодательстве термин «биобанк», формирования соответствующей юридической категории и предложение ее к национальной правовой доктрине медицинского права.

Ключевые слова: биобанк, биорепозитарий, биологические материалы человека, управление ресурсами биобанков, законодательство, правовое регулирование

Omelchenko O. Concerning the necessity of implementation of the concept and legal category of biobank in Ukrainian legislation. The paper substantiates the necessity of the introduction into Ukrainian legislation the concept of «biobank» and the derivation of the relevant legal category and the relevant legislative term. Many countries have long experience in the functioning of biobanks. Ukraine is currently only at the beginning of the path to creating a system of biobanks and ensuring their proper functioning.

In Ukraine there is no comprehensive legal regulation of the biobank activity, and the term «biobank» is not used in the Ukrainian legislation. The theoretical and practical biobank functional aspects are left behind attention.

The paper analyzes the definition of the term of «bank of umbilical cord blood, other tissues and human cells», which are enshrined in the current Ukrainian normative legal acts. There are two definitions of the term of «bank of umbilical cord blood, other tissues and human cells»: in the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 03, 2016 No. 286 About Approval of Licensing Conditions for

the Economic Activity of Cord Blood Bank, Other Human Tissues and Cells in accordance with the List approved by the Ministry of Health and in Order of the Ministry of Health of Ukraine dated April 10, 2012 No. 251 About Approval of Licensing Conditions for the Economic Activity of Cord Blood Bank, Other Human Tissues and Cells. The above definitions do not duplicate each other, but are characterized by a certain inconsistency and do not provide a complete and comprehensive description of the term «bank of the umbilical cord blood, other tissues and human cells».

For indications of repositories that store biological samples use the terms: biorepositories, biobanks and biological resource centers. The differences among biobank, biorepository and biological resource centre are emphasized. The paper studies the definition of the term «biobank», formulated by international legal science.

The conclusions about the expedience of using the concept of «biobank» in the Ukrainian legislation, formation of the corresponding legal category and its proposal to the national legal doctrine of medical law are formed.

Key words: biobank, biorepository, human biological materials, management of biobank resources, legislation, legal regulation

ДО ПИТАННЯ ПРО ХАРАКТЕРИСТИКУ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ*

Кадетова Олена,

здобувач НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

У статті досліджується законодавство у сфері інтелектуальної власності через призму положень теорії права та цивільничої доктрини. Надається обґрунтування, чому відносини у сфері інтелектуальної власності доцільно розглядати як об'єкт цивільно-правового регулювання. Підкреслюється складність викликів, що стоять перед Україною у процесі розбудови національної системи законодавства у сфері інтелектуальної власності. Засвідчується зв'язок між якістю законодавчого регулювання, правозастосування та правовою культурою суспільства в цілому. Доводиться, що законодавство у сфері інтелектуальної власності можна характеризувати через функціональну, горизонтальну та вертикальну структури. До головних джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності слід віднести Конституцію України та Цивільний кодекс України. Аналіз положень Угоди про асоціацію України з ЄС дає підстав стверджувати, що Угода також має розглядатися як головний нормативно-правовий акт для сфери інтелектуальної власності. Також пропонується головним джерелом для регулювання статусу окремого об'єкта права інтелектуальної власності визнавати й спеціальні закони у цій сфері. Підкреслюється, що перспективою розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності може бути усунення подвійного рівня регулювання суспільних відносин у цій сфері та прийняття єдиного кодифікованого акту, що матиме комплексний характер.

Ключові слова: інтелектуальна власність, законодавство, джерело права, Угода про асоціацію

Постановка проблеми. Нині в Україні здійснюється глибинне реформування національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, обумовлене, з одного боку, взятими на себе зобов'язаннями відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС, а з іншого, стратегічними напрямками розвитку, визначеними в актах вищих органів державної влади країни. Однак здійснюючи законодавчу, інституційну, су-

дову реформи в сфері інтелектуальної власності, слід виходити з розуміння того, що в центрі уваги мають перебувати права людини. Оскільки саме права людини є «природним і невід'ємним правовим надбанням, необхідним для нормального існування і гармонійного розвитку людини, а тому має визнаватися державою в обов'язі міжнародних стандартів» [1, 63]. Підґрунтям для такої позиції виступають не лише на-

* Стаття друкується в авторській редакції

ціональні, але й міжнародні акти, серед яких провідна роль може бути відведена Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод. Відтак, формування України як незалежної, правової держави має здійснюватися на сприйнятті прав людини як основного елементу правової системи.

При цьому духовне виробництво, до якого можна цілком віднести результати інтелектуальної, творчої діяльності, сприймається як невід'ємна складова суспільного розвитку. Не даремно представники філософської науки відзначають, що «серед незмінних умов існування та еволюції суспільства — природа, людина й організоване нею матеріальне та духовне виробництво» [2, 85]. Та підкреслюють, що «інтегративним критерієм суспільного прогресу є рівень гуманізації суспільства, становище в ньому особи, рівень її економічної, політичної, соціальної та духовної свободи, рівень задоволення її матеріальних і духовних потреб, стан її психофізичного та соціального здоров'я» [3, 426]. Елементом таких потреб людини виступає й потреба на можливість займатися інтелектуальною, творчою діяльністю та, відповідно, володіти правами на такі результати, розпоряджатися ними й мати можливість їх захистити.

Такий підхід дає можливість говорити про невід'ємність прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності від інших прав людини, які вона може і має право захищати усіма визначеними способами та засобами. Наявність таких прав та механізмів захисту зазвичай відображається в національному законодавстві. І залежно від того, як ці питання вирішуються на рівні закріплення правовими нормами, можна робити висновки про якість законодавчого регулювання в цілому. Що напряму впливає й на якість правозастосування в цілому та ефективність захисту зокрема. Звичайно, не викликає сумнівів підхід, що розробка зако-

нодавства, а тим більше його удосконалення мають опиратися не лише досвід правозастосування, але й на досягнення правової науки. І в напрямі удосконалення сфери інтелектуальної власності провідна роль має відводитися науці цивільного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Говорячи про законодавче регулювання сфери інтелектуальної власності, слід розуміти, що часто проблемою є не стільки якість законодавства, скільки низька якість правозастосування та правової культури в цілому. Зауважимо, що на необхідності підвищення свідомості української спільноти у частині розбудови поваги до прав інтелектуальної власності наголошують в останній час все більше фахівців у цій сфері. Розуміння згаданої проблеми простежується як на рівні наукових досліджень (зокрема, у публікаціях О. Орлюк [4, 34], О. Кашинцевої [5, 6], А. Данилюка, О. Гумеги та деяких інших), так і на рівні аналітичних та стратегічних документів органів державної влади, зокрема матеріалів парламентських та комітетських слухань.

У свою чергу говорячи про цивілістичні дослідження, в яких так чи інакше підіймалися питання регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, доцільно виходити із загальних методологічних робіт цивільно-правового спрямування. Серед провідних вітчизняних науковців у цьому сенсі слід назвати В. Борисову, С. Булецу, О. Дзеру, А. Довгерта, О. Кохановську, Н. Кузнецову, В. Луця, Р. Майданика, О. Підпригору, З. Ромовську, І. Спасибо-Фатееву, Є. Харитонова, Р. Стефанчука, Я. Шевченко, С. Шимон, В. Яроцького та ін. Саме їх роботи покладені в основу сучасної цивілістичної доктрини, яка, базуючись на гносеологічному корінні, тим не менше перебуває у постійному процесі перегляду та доповнення, з метою відповідності сучасним вимогам суспільного, економічного, соціального, політичного розвитку України.

Питання законодавчого регулювання сфери інтелектуальної власності розглядалися й у ряді дисертаційних досліджень, серед останніх з яких можна виділити роботи Г. Ульянової (2015 р.), А. Кодинця (2017 р.) тощо. Також ґрунтовними працями у сфері інтелектуальної власності є дослідження під керівництвом Ю. Капіци, роботи О. Харитонові та інших представників одеської школи права, а також монографічні дослідження, здійснювані в НДІ інтелектуальної власності НАПрН України.

Водночас, як правило, у цих роботах відсутній комплексний підхід щодо побудови системи національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, законодавство не аналізується відповідно до критеріїв, пропонованих теорією права. Саме ці міркування й обумовили **мету даного дослідження**, що полягає у наданні загальних характеристик законодавства у сфері інтелектуальної власності та окреслення деяких шляхів його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз численних монографічних джерел дозволяє стверджувати, що не залежно від того, як розглядається право інтелектуальної власності — як цивільно-правовий інститут, підгалузь чи взагалі відокремлена комплексна галузь права, ніхто не заперечує проти приватноправової природи прав інтелектуальної власності. Відповідно, цілком природнім є розглядати відносини у сфері інтелектуальної власності саме через призму цивільно-правового регулювання. Це стосується й характеристики правових джерел, що слугують основною для регулювання суспільних відносин, що виникають, змінюються або припиняються стосовно відповідних об'єктів права інтелектуальної власності.

Виходячи з того, що Україну можна віднести до країн із континентальною системою права, основним джерелом (формою) національного права виступають нормативно-правові акти. Такі

акти охоплюються поняття відповідного галузевого законодавства у кожній з галузей права, що мають самостійний або комплексний характер. Відповідно, для цивільного права притаманною є наявність цивільного законодавства. У цивілістичній доктрині під цивільним законодавством розуміють «систему законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які містять цивільно-правові норми. Цивільне законодавство відрізняється від цивільного права як правової галузі тим, що в першому випадку йдеться про сукупність нормативних актів, а не норм права, сукупністю яких є цивілістика як галузь права» [6, 327]. Отже, предметом регулювання цивільного законодавства є широке коло суспільних відносин, до яких відносяться й відносини у сфері інтелектуальної власності.

Як відомо, на відміну від публічних галузей права, в цивільному законодавстві перевага віддається диспозитивним засадам та правилам, коли відносини виникають внаслідок згоди учасників і у тому варіанті, що передбачається учасниками таких відносин. Звичайно, у цивільному законодавстві є й загальнообов'язкові, імперативні норми, у тому числі у праві інтелектуальної власності. Це обумовлено виключною природою майнових прав інтелектуальної власності. Водночас навіть стосовно цих прав сьогодні у міжнародній спільноті виникає дискусія стосовно пошуку пріоритету між різними видами природних прав, до яких відносяться й права інтелектуальної власності. Зокрема, між правами інтелектуальної власності та правами людини на охорону здоров'я, на життя тощо.

Для сфери інтелектуальної власності притаманною є така риса цивільного законодавства як значний обсяг та різноманітність. Адже у сфері інтелектуальної власності існує дворівнева система законодавчого регулювання, що складається з Цивільного кодексу України та спеціального законодавства, що регулює усі об'єкти права інтелектуальної

власності. У цьому сенсі слід зазначити, що у цивільному праві кодифікація носить як загальний (галузевий), так і приватний (спеціалізований) характер. У першому випадку мова йде про наявність Цивільного кодексу, який охоплює всі основні норми та інститути даної приватноправової галузі. При частковій (спеціалізованій) кодифікації приймається закон, у тому числі у формі кодексу, який регулює певну вузьку (галузеву чи міжгалузеву) групу суспільних відносин [6, 328]. В Україні прикладами таких кодексів є Сімейний кодекс, Житловий кодекс та інші.

Що стосується безпосередньо сфери інтелектуальної власності, то світовій практиці відомі приклади кодифікації даної сфери. У першу чергу слід згадати Кодекс інтелектуальної власності Франції, який діє поряд із Цивільним кодексом. У тій чи іншій мірі кодифікованим є законодавство у сфері інтелектуальної власності в цілому (зокрема, Португалія) чи промислової власності (наприклад, Польща). У дослідженні з цього напрямку, що здійснювалося свого часу в НДІ інтелектуальної власності НАПрН України [7], було визнано за несвоєчасне на той момент питання кодифікації даного блоку суспільних відносин. Водночас зараз ця ідея набуває все більше прибічників, тому збільшується потенційна можливість виникнення із часом спеціалізованого кодексу, який регулюватиме відносини безпосередньо у сфері інтелектуальної власності.

У теорії права прийнято вважати, що законодавству притаманна своя структура — «спосіб зв'язку між її елементами. Система законодавства має декілька структурних «зрізів» (аспектів), виокремлення кожного з яких містить у своїй основі той чи інший критерій. Залежно від цих критеріїв вирізняють функціональну, горизонтальну, ієрархічну (вертикальну) структури» [8, 264]. Аналіз законодавства різних галузей та інститутів права дозволяє говорити про те, що дана структура є притаманною

характеристикою кожної з таких галузей. Тобто, у кожному галузевому або інституціональному законодавчому утворенні можна побудувати відповідно функціональну, горизонтальну чи ієрархічну структури співвіднесення джерел такого законодавства.

Законодавству у сфері інтелектуальної власності притаманні характеристики як функціональності, так і комплексного характеру. У такому разі до головних джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності слід відносити Конституцію України та Цивільний кодекс України [9]. Аналіз положень Угоди про асоціацію України з ЄС [10] дає підстав стверджувати, що Угода також має розглядатися як головний нормативно-правовий акт, тобто акт, що «виконує основну функцію інтегратора (носія) певної сукупності нормативно-правових приписів» [8, 265]. Підтвердженням цьому слугує визнання того факту, що Угода про асоціацію наділена інтегративною функцією стосовно сукупності нормативно-правових приписів у сфері інтелектуальної власності по відношенню до усіх об'єктів та базових їх якостей, тобто до правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності.

Якщо брати кожний об'єкт права інтелектуальної власності, то є підстави вважати відповідні закони, що регулюють правовий статус таких об'єктів, також головними джерелами стосовно даних об'єктів. Оскільки ЦК України у цьому сенсі виконує лише визначальну, узагальнюючу, об'єднуючу роль. А характеристики, критерії охороноздатності, особливості набуття правової охорони відповідним об'єктом права інтелектуальної власності, певні особливості здійснення прав на такі об'єкти, їх захист тощо регулюються саме відповідними спеціальними законами, які були прийняті в Україні ще до прийняття ЦК України, і наявність яких саме й дає підстав говорити про дворівневу систему законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Тим не менше, зазначені закони відносяться до актів цивільного законодавства. Зазвичай, закони відносяться до даної групи у разі, якщо вони приймаються відповідно до Конституції України та ЦК, не залежно від того, чи це кодифіковані закони, чи поточні. Як відомо, поки у сфері інтелектуальної власності в Україні немає окремого галузевого кодексу. Натомість чинними є спеціальні закони, які визначають правовий статус окремих об'єктів права інтелектуальної власності, і які можуть розглядатися в якості джерел цивільного права. Але слід розуміти, що зазначені закони містять не лише цивільно-правові норми, але є прикладом комплексного підходу. Адже усі питання, пов'язані, наприклад, із визначенням порядку набуття відповідним об'єктом інтелектуальної власності правової охорони, являють приклад адміністративно-правових норм.

Свого часу саме ця обставина вважалася основою перешкодою, на думку європейських та українських експертів, для скасування спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності та введення усіх норм до Цивільного кодексу, як це відбулося у Російській Федерації. Її досвід став негативним прикладом галузевої кодифікації, коли засади цивільно-правового регулювання фактично поширили на публічні відносини. У цьому сенсі слід виходити з розуміння призначення правового регулювання, особливо коли мова йде про розмежування публічно-правового та приватноправового регулювання. Певною мірою при цьому слід враховувати питання щодо суті правових норм як таких. Адже недаремно, як зазначають сучасні дослідники, зокрема Сурія Пракаш Сінха, «у будь-якому суспільстві існує певний конфлікт цінностей, і вибір між ними здійснюється у сфері права і моралі» [11, 283]. Із цього приводу представники вітчизняної науки цивільного права зазначають, що «юридичне значення джерела цивільного права полягає в

тому, що лише виражені в такому джерелі норми права можуть застосовуватися для регулювання відповідних відносин. Формально не визнане джерелом права, як і наявні в ньому правила поведінки, не має юридичного (загальнообов'язкового) значення» [8, 327]. При цьому з позицій науковців цілком зрозуміло, що у даному разі мова йде про те, що норми відповідного джерела цивільного права, враховуючи специфіку їх правової природи, мають розповсюджуватися саме на ті суспільні відносини, що є, по суті, предметом приватноправового регулювання.

І не дивлячись на неоднорідні погляди на зміст спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності (зауважують на неузгодженість, наявність суперечливих положень, прогалин та інші серйозні недоліки), тим не менше важливість їх значення у регулюванні відносин у цій сфері не піддається сумніву. У цьому сенсі слід погодитися з думкою О. Підпригори, який в якості недоліку спеціальних законів називав повтори, коли «із закону в закон повторюються одні й ті ж норми, оскільки вони є загальними для всіх об'єктів права інтелектуальної власності. Не усунув цього недоліку й новий ЦК» [12, 139]. Однак усунення повторів буде можливим лише у випадку кодифікації сфери інтелектуальної власності в цілому. Це може відбутися лише тоді, коли буду усунутий подвійний рівень регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності, шляхом припинення чинності книги IV «Право інтелектуальної власності» та окремих спеціальних законів у цій сфері, натомість прийняття єдиного кодифікованого акту, що матиме комплексний характер.

Отже, ефективне функціонування сфери інтелектуальної власності не можливе без розуміння її ролі суспільством й урядами, але роль права у цьому напрямі є не менш визначальною. Особливо із врахуванням того, що стрімкий технологічний розвиток, який поступово

накриває світ, ставить нові виклики перед правом, на які слід дуже швидко реагувати. При цьому маємо розуміти, що такі виклики постають перед усіма країнами світу, що розуміють необхідність включення національних економік до чергової технологічної революції. Так в ЄС, де функціонує в цілому якісна правова система інтелектуальної власності, з виплатою авторської винагороди, інструментами для захисту тощо, тим не менше сфера інтелектуальної власності постійно перебуває на увазі європейських владних інституцій. Це стосується, наприклад, розуміння удосконалення діяльності Європейського патентного відомства. ЄС нарешті підійшов до початку функціонування Європейського патентного суду, до розбудови якого приступив ще у 2004 році. Європейські директиви з тих чи інших питань інтелектуальної власності періодично піддаються перегляду та доопрацюванню, аби правовий інструментарій відповідав наявним потребам економіки ЄС (враховуючи національні особливості держав-членів ЄС та складність імплементації ними певних європейських стандартів у цій царині). Об'єктом удосконалення є й захист прав інтелектуальної власності, особливо враховуючи триваючу технологічну революцію, інтернет речей, потенціал покоління мереж 5G, які викликають необхідність розробки нових підходів у такому захистові.

Зокрема, 29 листопада 2017 р. Європейською комісією у Брюсселі було представлено нові заходи щодо забезпечення захисту права інтелектуальної власності, аби стимулювати європейські підприємства, у першу чергу малі й середні, та стартапи, до вкладення інвестицій в інновації та творчість. Це було зроблено, зокрема, в рамках публікації підходу ЄК до своїх стандартів стосовно патентів (Standard Essential Patents (COM (2017) 712 final) [13]. У документі наголошується на необхідності досягнення двох основних цілей: стимулювання розвитку та включення провідних технологій до

стандартів шляхом збереження справедливого та адекватного доходу за ці внески та забезпечення рівномірного та широкого розповсюдження стандартизованих технологій на основі справедливих умов. Заступник голови ЄК з питань зайнятості, економічного зростання, інвестицій та конкуренції Ю. Катайнен наголосив, що «Мова йде не просто про питання, яким повинні займатися юридичні підрозділи великих підприємств або юристи. Це те, що стосується нас усіх. Ставки високі: за оцінками, сектори економіки, які значною мірою залежать від використання інтелектуальної власності, представляють 42 % європейського ВВП, генерують 38 % робочих місць і підтримують 90 % експорту Європейського союзу» [14]. При тому за даними ЄК 5 % всього імпорту в ЄС — контрафактна продукція, що в грошовому вираженні складає близько 85 млрд євро. Відповідно, можливість зменшення нелегального обороту товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, полягає не лише в удосконаленні роботи правоохоронних чи судових органів, в їхній співпраці тощо, але й в можливості будь-яких державних інституцій та громадськості, а особливо — автору, винахіднику спиратися на адекватні правові механізми захисту прав інтелектуальної власності, що надає відповідне національне, регіональне чи міжнародне законодавство.

І якщо в Європі буде нарощуватися інтенсифікація боротьби проти контрафактної та піратської продукції, у тому числі шляхом забезпечення однакового рівня захисту й введення одноманітних, ідентичних правил, які гарантують юридичну безпеку в цілому Євросоюзі, то перед Україною стоять значно більш складні виклики й завдання. Адже Україна має привести законодавство у цій сфері у відповідність до європейських стандартів.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нині перед

Україною стоять надзвичайно складні виклики й завдання у напрямі розбудови національного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Оскільки Україна не просто має удосконалити своє законодавство у цій частині, але й привести його у відповідність до європейських стандартів, та підняти в цілому рівень правозастосування, що не можливе без підняття рівня правової культури в царині поваги до прав інтелектуальної власності.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності можна характеризувати через призму функціональної, горизонтальної та вертикальної структур. Так, до головних джерел законодавства у сфері інтелектуальної власності слід відносити Конституцію України та Цивільний кодекс України. Аналіз положень Угоди про асоціацію України з ЄС дає підстав стверджувати, що Угода також має розглядатися як головний нормативно-правовий акт для сфери інтелектуальної власності. На користь цьому слугує те, що Угода про асоціацію наділена інтегративною функцією стосовно сукупності нормативно-правових приписів у сфері інтелектуальної власності по відношенню до усіх об'єктів та базових їх якостей,

тобто до правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності.

Головним джерелом для регулювання статусу окремого об'єкта права інтелектуальної власності слугують й спеціальні закони у цій сфері. Адже ЦК України у цьому сенсі виконує лише визначальну, узагальнюючу, об'єднуючу роль. А характеристики, критерії охороноздатності, особливості набуття правової охорони відповідним об'єктом права інтелектуальної власності, певні особливості здійснення прав на такі об'єкти, їх захист тощо регулюються саме відповідними спеціальними законами, які були прийняті в Україні ще до прийняття ЦК України, і наявність яких саме й дає підстав говорити про дворівневу систему законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Перспективою розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності може бути усунення подвійного рівня регулювання суспільних відносин у цій сфері та прийняття єдиного кодифікованого акту, що матиме комплексний характер. Це питання дискусії та майбутньої перспективи систематизації законодавства у сфері інтелектуальної власності. ♦

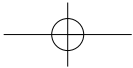
Список використаних джерел / List of references

1. Білак М. В. *Формування Конституційним Судом України правових стандартів людиноцентричної спрямованості // Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. Випуск 8. С. 63–66.*
2. Мигольцев А. А. *Общественный прогресс и регресс: философский аспект // Социально-гуманитарные знания. 2004. № 3. С. 76–90.*
3. *Філософія : підручник / За заг. ред. М. І. Орлача, В. Г. Кременя, В. К. Рибалка. Харків : Консум, 2001. 672 с.*
4. Орлюк О. П. *Дотримання прав інтелектуальної власності як моральна основа соціального прогресу // У вип.: Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах. Випуск 7. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. С. 33–37.*
5. Кашинцева О. *Переосмислення права інтелектуальної власності з позиції забезпечення прав людини: нові виклики — нові відповіді // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 1. С. 5–10.*

6. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина : підручник. Т. I. Вступ у цивільне право. К.: Алерта, 2012. 472 с.
7. Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства України у сфері інтелектуальної власності: монографія / За заг. ред. О. П. Орлюк ; кол. авторів. К.: НДІ ІВ НАПрНУ, ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. 380 с.
8. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
9. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із зм. і доп.) // База даних «Законодавство України»/ВР України.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16.09.2014 р., Верховною Радою України та Європейським парламентом.
URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
11. Сурия Пракаш Синха. Юриспруденція. Філософія права. Краткий курс / Пер. с англ. М.: Академия, 1996. 304 с.
12. Підопригора О. А. Методологія права інтелектуальної власності в сучасних умовах // Методологія приватного права : зб. наук. пр.: за матеріалами наук.-теорет. конф. м. Київ, 30 травня 2003 р. К., 2003. С. 137–141.
13. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee. Setting out the EU approach to Standard Essential. Brussels, 29.11.2017. Patents // COM (2017) 712 final.
URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2017/0712/COM_COM\(2017\)0712_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2017/0712/COM_COM(2017)0712_EN.pdf).
4. Еврокомиссия представила новые меры по защите интеллектуальной собственности. 29.11.2017. URL: <http://www.interfax/world/589601>.

1. Bilak M. V. Formuvannia Konstytutsiinym Sudom Ukrainy pravovykh standartiv liudynotsentrychnoi spriamovanosti // Almanakh prava. Pravo i prohres: skladovi zabezpechennia v suchasnykh umovakh. K. : In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2017. Vypusk 8. S. 63–66.
2. Myholatev A. A. Obshchestvennyi prohress y rehress: fylosofskyi aspekt // Sotsyalno-humanitarnye znanyia. 2004. № 3. S. 76–90.
3. Filosofiia : pidruchnyk / Za zah. red. M. I. Orlachy, V. H. Kremeniya, V. K. Rybalka. Kharkiv: Konsum, 2001. 672 s.
4. Orliuk O. P. Dotrymannia prav intelektualnoi vlasnosti yak moralna osnova sotsialnoho prohresu // U vyp.: Almanakh prava. Pravo i prohres: skladovi zabezpechennia v suchasnykh umovakh. Vypusk 7. K.: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2016. S. 33–37.
5. Kashyntseva O. Pereosmyslennia prava intelektualnoi vlasnosti z pozytsii zabezpechennia prav liudyny: novi vyklyky — novi vidpovidi // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2015. № 1. S. 5–10.
6. Maidanyk R. A. Tsyvilne pravo: Zahalna chastyna : pidruchnyk. Т. I. Vstup u tsyvilne pravo. К.: Alerta, 2012. 472 с.
7. Teoretyko-pryklyadni problemy kodyfikatsii zakonodavstva Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti: monohrafiia / Za zah. red. O. P. Orliuk ; kol. autoriv. K.: NDI IV NAPrNU, TOV «Lazuryt-Polihraf», 2010. 380 s.
8. Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; za red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 s.

9. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV (iz zm. i dop.) // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukrainy.*
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
10. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: ratyfikovana 16.09.2014 r., Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy ta Yevropeiskym parlamentom.*
URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/artisile?art_id=246581344&cat_id=223223535.
11. *Suryia Prakash Synkha. Yurysprudentsiya. Fylosofiya prava. Kratkyi kurs /Per. s anhl. M.: Akademyia, 1996. 304 s.*
12. *Pidopryhora O. A. Metodolohiia prava intelektualnoi vlasnosti v suchasnykh umovakh // Metodolohiia pryvatnoho prava : zb. nauk. pr. : za materialamy nauk.-teoret. konf. m. Kyiv, 30 travnia 2003 r. K., 2003. S. 137–141.*
13. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee. Setting out the EU approach to Standard Essential. Brussels, 29.11.2017. Patents // COM (2017) 712 final.*
URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_euroopenne/com/2017/0712/COM_COM\(2017\)0712_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_euroopenne/com/2017/0712/COM_COM(2017)0712_EN.pdf).
14. *Eurokomysyia predstavyla novyye mery po zashchyte yntellektualnoi sobstvennosti. 29.11.2017. URL: http://www.interfax/world/589601.*

Надійшла до редакції 18.12.2017 р.

Кадетова Е. К вопросу о характеристика и пути развития законодательства в сфере интеллектуальной собственности в Украине. В статье исследуется законодательство в сфере интеллектуальной собственности через призму положений теории права и цивилистической доктрины. Предоставляется обоснование, почему отношения в сфере интеллектуальной собственности целесообразно рассматривать как объект гражданско-правового регулирования. Подчеркивается сложность вызовов, стоящих перед Украиной в процессе развития национальной системы законодательства в сфере интеллектуальной собственности. Удостоверяется связь между качеством законодательного регулирования, правоприменения и правовой культурой общества в целом. Доказывается, что законодательство в сфере интеллектуальной собственности можно характеризовать через функциональную, горизонтальную и вертикальную структуры. К главных источников законодательства в сфере интеллектуальной собственности следует отнести Конституцию Украины и Гражданский кодекс Украины. Анализ положений Соглашения об ассоциации Украины с ЕС дает оснований утверждать, что соглашение также должно рассматриваться как главный нормативно-правовой акт для сферы интеллектуальной собственности. Также предлагается главным источником для регулирования статуса отдельного объекта права интеллектуальной собственности признавать и специальные законы в этой сфере. Подчеркивается, что перспективой развития законодательства в сфере интеллектуальной собственности может быть устранение двойного уровня регулирования общественных отношений в этой сфере и принятия единого кодифицированного акта, будет комплексный характер.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, законодательство, источник права, Соглашение об ассоциации

Kadetova O. To the questionnaire of characteristics and ways of development of legislation in the field of intellectual property in Ukraine. The article investigates intellectual property law through the prism of the theory of law and civilization doctrine. The justification is given why the intellectual property relations should be considered as an object of civil legal regulation. The complexity of the challenges faced by Ukraine in the process of developing a national system of intellectual property legislation is underlined. The link between the quality of legislative regulation, law enforcement and the legal culture of society as a whole is confirmed. It is proved that intellectual property legislation can be characterized through functional, horizontal and vertical structures. The main sources of legislation in the field of intellectual property should include the Constitution of Ukraine and the Civil Code of Ukraine. The analysis of the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU provides grounds for arguing that the Agreement should also be considered as the main legal instrument for the intellectual property field. Also, the main source for regulating the status of a separate object of intellectual property right is to recognize and special laws in this area. It is emphasized that the prospect of development of legislation in the field of intellectual property may be the elimination of a double level of regulation of social relations in this area and the adoption of a single codified act that will be of a complex nature.

Key words: intellectual property, legislation, source of law, Association Agreement

РЕЦЕНЗІЯ

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію
ІВАЩЕНКА ВІКТОРА АНАТОЛІЙОВИЧА
«РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В УКРАЇНІ (XIX – ПОЧ. XXI СТ.)»

У контексті сучасного розвитку юридичної науки загалом та цивільного права зокрема особливого значення набувають питання формування інституту права інтелектуальної власності та його складників. Одним із досліджень, що стосується права інтелектуальної власності на українських землях, є монографія В. А. Іващенко «Розвиток законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні (XIX – поч. XXI ст.)». Актуальність теми рецензованої монографії зумовлена потребою теоретичного і практичного визначення місця права інтелектуальної власності у сучасній системі права. У дослідженні автором проаналізовано процес становлення інституту права інтелектуальної власності на українських землях із урахуванням всіх його компонентів, їх виникнення у просторі та часі. Актуальність дослідження зумовлена і сучасними змінами у сфері законодавства, пов'язаними з підписанням Угоди про Асоціацію України з ЄС, та оголошенням широкомасштабного реформування державної системи охорони права інтелектуальної власності. Автором правильно наголошено на важливості урахування попереднього правового досвіду та традицій в умовах сучасних трансформацій. Положення рецензованої монографії ґрунтуються на потужній теоретичній базі. Її основу становлять праці відомих фахівців у сфері теорії держави і права, історії держави і права та цивільного права. З-поміж численних напрацювань, присвячених різним аспектам права інтелектуальної власності, спеціальну, монографію присвячену становленню інституту права інтелектуальної власності на українських землях в історико-правовому та цивільно-правовому контексті написано вперше.

На нашу думку, автору вдалося розкрити формування законодавчого забезпечення права інтелектуальної власності з урахуванням, економічних, етнічних, культурних і політичних особливостей розвитку українських земель в різні історичні періоди. У монографії ґрунтовно вивчено формування інститутів авторського права, винахідницького (патентного права), інституту засобів індивідуалізації та інших інститутів, які належать до права інтелектуальної власності, у їх тісному взаємозв'язку з інститутом цивільного права. Сильною стороною монографії є залучення до неї потужної джерельної бази. Її основу становить законодавство, оскільки саме норми права мають бути основним джерелом сучасного юридичного дослідження. Під час опрацювання теми монографії автором вивчено документи і матеріали низки архівів України. Частина документів дослідником до наукового обігу введено вперше. Аналіз чисельних архівних джерел дозволив простежити практику реалізації законодавства. Заслугою є схвалення методологічний підхід щодо дослідження окреслених проблем у рецензованій нами монографії. Він свідчить про достатній рівень володіння автором сучасними методами наукового пізнання. Монографія базується на методологічними підходах, що застосовуються у таких науках, як: теорія держави і права, історія держави і права, цивільне право. Комплексне поєднання різних методологічних підходів дозволило всебічно розкрити тему.

Монографія складається із п'яти розділів, шістнадцяти підрозділів, вступу, висновків та списку використаних джерел та літератури.

У першому розділі монографії розкрито історіографію проблеми, джерельну базу та методологію дослідження. Автором висвітлено основні етапи формування

РЕЦЕНЗІЯ

теоретичних знань із права інтелектуальної власності, вивчаються погляди науковців на тогочасні чинні в українських землях моделі правового регулювання сфери інтелектуальної власності. Розділ написано професійно і заслуговує на схвалення.

У другому розділі досліджено становлення законодавства Російської та Австро-Угорської імперій у сфері інтелектуальної власності. Автор аргументовано наголосив на еволюції законодавства обох імперій у напрямі вдосконалення охорони результатів гуманітарної та технічної творчості та поступовому витісненні пропріетарних поглядів на результати творчості, що домінували до кінця XIX ст., концепцією виняткових прав, втіленою у законодавстві початку XX ст. В. А. Іващенко обґрунтовано вважає, що в імперський період були закладені підвалини інститутів авторського, винахідницького права та інституту засобів індивідуалізації.

У третьому розділі увагу дослідника зосереджено на альтернативних моделях правового регулювання інтелектуальної власності в Україні, які були представлені на українських землях у революційну добу та міжвоєнний період. Критично проаналізовано спроби формування власної моделі охорони інтелектуальної власності урядами Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. Не викликає сумнівів теза про те, що у національних урядів було відсутнє комплексне бачення розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. Автор умотивовано пояснив це складними військово-політичними умовами, браком часу для розробки належної концепції напрацювання власного законодавства. В. А. Іващенко позитивно оцінено спробу розробки концепції «Патентного уряду» Директорією УНР. Автором також вперше комплексно схарактеризовано історичні моделі правового регулювання сфери інтелектуальної власності на західноукраїнських землях у період їх входження до складу Польщі, Чехословаччини та Румунії. Наголошено, на потужному впливі європейського правового досвіду на формування вказаних моделей та на прогресивності окремих із них. Слушними є судження автора про прогресивність польського законодавства з охорони промислової власності, в якому на основі єдиного нормативного акту було об'єднано охорону винаходів, промислових зразків, товарних знаків, що є ключовими об'єктами промислової власності.

Радянську модель охорони результатів гуманітарної та науково-технічної творчості охарактеризовано у четвертому розділі монографії. Автором з'ясовано концептуальну відмінність радянської моделі від попереднього законодавства та її адаптованість до існуючої в СРСР системи суспільних відносин, у центрі якої стоять державні інтереси. В. А. Іващенко обґрунтовує твердження про складність оцінки радянської моделі сфери інтелектуальної власності з сучасних позицій, наголошуючи на її ефективності саме для радянського типу господарських відносин.

Останній розділ монографії присвячено сучасній моделі правового забезпечення сфери інтелектуальної власності. Дослідником проаналізовано напрацювання законодавства незалежної України. Позитивно оцінено відмову влади від копіювання радянського законодавства, яке було оновлене на початку 1990-х рр. Наголошено на закладенні в законодавство України міжнародних стандартів охорони інтелектуальної власності. У рецензованій монографії нами позитивно оцінено пропозиції автора щодо реформування сучасного законодавства України з урахуванням елементів правового досвіду.

Загалом монографія В. А. Іващенко «Розвиток законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні (XIX – поч. XXI ст.)» є комплексним, завершеним дослідженням. Висновки, подані у монографії, є переконливими та змістовними, а пропозиції, висловлені автором, щодо удосконалення законодавства, на нашу думку, є доцільними.

РЕЦЕНЗІЯ

Зауважимо, що окремі елементи роботи носять полемічний характер. Зокрема, викликають дискусію твердження автора про доцільність застосування виключності майнових прав по відношенню до всіх об'єктів інтелектуальної власності. Вважаємо, що подібний крок не буде концептуально узгоджуватися з міжнародним законодавством, в основі якого закладені переважно пропріетарні підходи. Також дискусійним є твердження автора про можливу проекцію радянського правового досвіду до сучасного законодавства, щодо системи реалізації винаходів і раціоналізаторських пропозицій на державних підприємствах. На нашу думку, в ринкових умовах доцільні лише ринкові методи реалізації пропозицій, що не базуються на законодавчих преференціях навіть для підприємств державної форми власності.

У цілому ж монографія В. А. Іващенко виконана на високому науковому рівні, вона може бути корисною студентам, науковцям, науково-педагогічним працівникам, фахівцям державної системи управління сферою інтелектуальної власності, юристам-практикам та широкому загалу, який цікавиться сферою інтелектуальної власності.

Коваль І. Ф.,

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Донецького національного університету імені Василя Стуса,

доктор юридичних наук,

доцент

ДО ВІДОМА АВТОРІВ

Редакція приймає рукописи статей, що раніше не друкувалися, на електронних носіях, набраних у програмі MS Word, обсягом до 12 сторінок (шрифт — Times New Roman, розмір — 14, інтервал — 1,5). Статті повинні відповідати вимогам ДАК України щодо наукових робіт, обов'язково мати рецензію й анотації російською та англійською мовами (з перекладом трьома мовами прізвища й імені автора і назви статті). Прохання до авторів: разом з матеріалами надсилати свою фотографію. Ілюстративний матеріал має бути у форматі .tif або .jpg, розміром 300 dpi.

До статей дописувачів, які не мають наукового ступеня, обов'язково мають додаватися: рецензія доктора наук відповідного фаху, витяг з протоколу засідання кафедри про рекомендацію статті до друку, засвідчені належним чином.

Стаття має містити такі відомості (з нового абзацу через один рядок):

1) з лівого краю аркуша одним рядком — прізвище та повне ім'я автора (авторів) українською мовою; науковий ступінь, вчене звання чи інша інформація, що стосується наукової діяльності автора (-ів); назва установи, організації, де працює автор (-и); 2) з лівого краю аркуша вгорі — УДК; 3) посередині наступного рядка — назва статті; 4) з нового абзацу українською мовою анотація (3–4 речення); 5) з нового абзацу ключові слова (до 6 слів або словосполучень) українською мовою; 6) текст статті; 7) список літератури наводять згідно з ДСТУ 8302:2015, оформлюють як прикінцеві примітки, тобто у [], відповідно до вимог до наукових праць. Усі цитати автор зобов'язаний звірити з першоджерелами. Список літератури наводять у порядку згадування в роботі (не потрібно робити текстових посилань у написаному, лише цифри у квадратних дужках (наприклад [12, 43])); 8) після статті з нового абзацу — анотації: російською — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст анотації (3–4 речення), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); англійською — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст розширеної анотації (1–1,5 сторінки А4, 3000–5000 знаків), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); якщо стаття написана іншою мовою (польською, іспанською тощо) — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст анотації мовою статті (3–4 речення), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); 10) інформація про автора (авторів).

У файлі статті на наступному аркуші подають відомості про автора (співавторів).

Редакція лишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, які містяться в рукописах, відповідальність несе автор. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Редакція також лишає за собою право повертати матеріали авторам для виправлення виявлених помилок і доопрацювання, скорочувати та редагувати надані тексти. Статті, подані з порушенням вказаних вимог, не публікуються. Листування з дописувачами не ведеться. Автор, який подав матеріали до друку, вважається таким, що погоджується на подальше безоплатне їх розміщення на сайті НДІ інтелектуальної власності та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Відтворення матеріалів журналу або їхніх частин будь-якими засобами чи в будь-якій формі, зокрема і в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу редакції журналу. Особисті немайнові права є невідчужуваними та належать авторам статей. Майнові права інших авторів належать цим авторам.

Більш детальна інформація на сайті — www.inprojournal.org

ПЕРЕДПЛАТА

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності» виходить один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете в будь-якому поштовому відділенні України, а також за допомогою системи WebMoney на сайті ДП «Преса» — www.presa.ua.

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

**З глибокою повагою,
редакційна колегія**

Вартість передплати на 2018 р. у грн

	Індекс	2 міс.	4 міс.	6 міс.	12 міс.
Фізичні та юридичні особи	23594	35	70	105	210

2018 Subscription prices in UAH

	Index	2 months	4 months	6 months	12 months
Individuals and legal bodies	23594	35	70	105	210